

Mensenhandel in de prostitutie opsporen zonder aangifte?

Mensenhandel in de prostitutie opsporen zonder aangifte?

Een vervolgonderzoek om de doorzettingsmacht van de politie
te verduidelijken

M. Goderie
m.m.v. R. Kool

In opdracht van:
Programma Politie & Wetenschap

Foto omslag: Gerard Wessel/Hollandse Hoogte

Ontwerp:
Mediaeval Tekst en Vorm & Martien Frijns

ISBN: 978 90 352 4914 1
NUR: 800, 624

Realisatie:
Reed Business, Amsterdam

© 2016 Politie & Wetenschap, Apeldoorn; Goderie Onderzoek, Klarenbeek

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Inhoud

	Voorwoord	7
1	Inleiding	9
1.1	Aanleiding	9
1.2	Doelstelling en vraagstelling	10
1.3	Onderzoeksopzet	11
1.4	Leeswijzer	12
2	Opsporing, vervolging en berechting van mensenhandel	13
2.1	Inleiding	13
2.2	Wet- en regelgeving en richtlijnen	14
2.3	Verdachten van seksuele uitbuitingsconstructie	19
2.4	De opsporing, vervolging en berechting van mensenhandel	21
3	Interviews	35
3.1	Inleiding	35
3.2	Verklaren in plaats van aangeven	35
3.3	Ga opsporen	37
3.4	Praktijkvoorbeelden	39
3.5	Voorwaarden	49
3.6	Prioritering	50

4	Jurisprudentie	53
4.1	Inleiding	53
4.2	Het ambtshalve starten van een onderzoek; het slachtoffer doet later aangifte	54
4.3	Het ambtshalve starten van een onderzoek; het slachtoffer gaat verklaren	55
4.4	Het ambtshalve starten van een onderzoek; het slachtoffer doet geen aangifte	59
4.5	Nabeschouwing	78
5	Samenvatting en conclusies	83
	Literatuur	89
	Bijlagen	93
1	Artikel 273f Sr	93
2	Gewijzigd Voorstel van Wet (Implementatie van de Richtlijn 2011/36/EU)	96
3	Het jurisprudentieonderzoek	102

Voorwoord

Een kamermeisje ziet schichtig om zich heen kijkende mannen op één avond dezelfde hotelkamer binnenlopen. Die kamer is geboekt door een vrouw. Dat is opmerkelijk. Het wekt nog meer verbazing als blijkt dat de ‘beveiliger op de gang’ geld incasseert van die mannen.

Opsporing van mensenhandel blijkt in de praktijk niet altijd gemakkelijk. Slachtoffers melden zich namelijk vaak niet spontaan bij de politie en mensenhandel speelt zich vaak af in het verborgene. Is die vrouw in de hotelkamer een uitgebuite prostituee?

Politie en justitie kunnen onderzoek naar mensenhandel niet alleen doen. Welke rol kunnen hotels spelen om mensenhandel tegen te gaan?

De afgelopen jaren is gebleken dat heel veel publieke en private organisaties waardevolle bijdragen kunnen leveren bij het opsporen van mensenhandel. Mensenhandel speelt zich af onder onze ogen, door goed te kijken ga je zien wat het is en waar het zich voordoet. Het kamermeisje kan de eerste waardevolle signalen oppakken die kunnen leiden tot een internationale mensenhandelstrafzaak.

Mensenhandel is een ernstig delict dat grove inbreuk maakt op de persoonlijke vrijheid en integriteit van slachtoffers. Het is gericht op uitbuiting en wordt ook wel gezien als een vorm van moderne slavernij.

Mensenhandel is ook een maatschappelijk probleem. Arbeidsuitbuiting, gedwongen plegen van strafbare feiten en uitbuiting in de prostitutie zijn verweven met complexe maatschappelijke vraagstukken waar het strafrecht maar ten dele een antwoord op heeft.

Mensenhandel vergt daarom een gezamenlijke aanpak van overheid en bedrijfsleven. In 2006 is gestart met de programmatische aanpak. Speciale aandacht gaat uit naar die bedrijven en instanties die deze criminaliteit op een structurele wijze faciliteren, bewust dan wel onbewust. De programmatische aanpak speelt bij het signaleren van mensenhandel een belangrijke rol.

Bestrijding van mensenhandel moet niet alleen afhankelijk zijn van de bereidheid van slachtoffers om aangifte te doen. Slachtoffers zijn bijvoorbeeld niet altijd in staat aangifte te doen door angst voor hun uitbuiters, door schaamte of vrees het land te worden uitgezet.

Deze studie veronderstelt dat de politie in veel gevallen effectiever is in de opsporing van mensenhandel als die zonder verklaring van het slachtoffer kan worden gestart.

De mogelijkheden van een ‘aangifteloze’ opsporing van mensenhandel in de prostitutie worden verkend, zoals het beginnen van een onderzoek op basis van een melding, het inzetten van informanten, de heimelijke doorzoeking, het werken onder dekmantel enzovoort. Ook wordt gekeken naar jurisprudentie waaruit blijkt dat het niet alleen op papier, maar ook in de praktijk ambtshalve mogelijk is verdachten van mensenhandel op te sporen en te vervolgen.

Kortom, in dit rapport wordt gekeken of de opsporing van mensenhandelaren meer dadergericht kan plaatsvinden. Het Openbaar Ministerie spant zich tot het uiterste in om de daders van deze ernstige vorm van criminaliteit effectief aan te pakken. Deze studie vormt daarbij een waardevolle bijdrage.

Mr. H.J. Bolhaar

Voorzitter van het College van procureurs-generaal

Inleiding

1.1 Aanleiding

Mensenhandel in de prostitutie is een probleem dat lang niet altijd bekend wordt bij de politie. Slachtoffers maar ook andere getuigen ervaren een enorme drempel om hierover met de politie te spreken. Van de 26 in het onderzoek naar de uitvoering van prostitutiecontroles geïnterviewde prostituees geven meerdere vrouwen aan dat ze weet hebben van collega's die niet zelfstandig werken, die een pooier hebben. Sommige prostituees hadden zelf ten tijde van het onderzoek of in het verleden wel te maken met mensenhandel, zelfs in deze kleine onderzoeksgroep. Dat daar nooit of maar heel moeilijk en vaak pas na lange tijd met de politie over gepraat wordt, heeft vrijwel altijd ook te maken met angst. De vrouwen die te maken hebben of hadden met een pooier vinden het essentieel dat de politie controles houdt, omdat dit hun enige hoop is dat er een einde aan de uitbuiting komt. Dat getuigen zo moeilijk tot verklaren komen heeft ook te maken met een gebrek aan doorzettingsmacht dat zij bij de politie ervaren (Goderie, 2014).

Uit Duits onderzoek naar het optreden van de politie bij mensenhandel in de prostitutie bleek dat slachtoffers zich inderdaad veiliger voelen als de politie zichzelf als betrouwbaar en beschermend en machtiger dan het dadersysteem over het voetlicht brengt (Helfferich, Kavemann & Rabe, 2010).

Om de opsporing naar mensenhandel in de prostitutie te versterken is het van belang, gezien de hierboven geschetste problematiek, om te onderzoeken wat de mogelijkheden voor de politie zijn om opsporingsonderzoeken meer verdachtegericht in te steken.

Dit is niet alleen van belang voor slachtoffers van mensenhandel, maar ook voor de politie zelf. Uit het onderzoek naar de prostitutiecontroles komt naar voren dat prostitutiecontroleurs het om meerdere redenen lang niet altijd in het belang van de slachtoffers vinden dat zij aangifte doen (Goderie, 2014). Er zouden dan ook manieren gezocht moeten worden waarbij je geen aangifte van de slachtoffers meer nodig hebt om de daders aan te kunnen pakken.

Zowel in het onderzoek naar de prostitutiecontroles als in gesprekken met

korpsexperts mensenhandel komt naar voren dat deze behoefte al jarenlang bestaat, maar dat er op de werkvloer tegen kennisbeperkingen aangelopen wordt om te komen tot een meer verdachtegerichte opsporing. Hoewel mensenhandel natuurlijk ambtshalve opgespoord en vervolgd kan worden, zien zij dit meer als een theoretische dan als een praktische mogelijkheid. Er lijken wel mogelijkheden te zijn om (ook) een verdachtegericht opsporingspad te volgen. Zo rept bijvoorbeeld de Nationaal Rapporteur in een van haar rapportages over een niet nader genoemd onderzoek van de Koninklijke Marechaussee (KMar) waar zonder aangifte is opgespoord (NRM, 2014a: 142), maar deze mogelijkheden zijn te weinig bekend, geëxploreerd en wetenschappelijk onderzocht.

1.2 Doelstelling en vraagstelling

De doelstelling van dit onderzoek is meer inzicht te verkrijgen in de mogelijkheden voor de politie om meer verdachtegericht te werk te gaan bij de opsporing van mensenhandel in de prostitutie door de focus te verleggen van het streven naar aangiften van slachtoffers naar het (eerst) verkrijgen van andere bewijsmiddelen. Doel is zowel mensen uit de opsporing te bevragen over mogelijkheden die zij zien in hun eigen praktijk als te kijken naar jurisprudentie die mogelijkheden laat zien. Als deze mogelijkheden er zijn, wil dit onderzoek ertoe bijdragen dat deze mogelijkheden bekender worden bij de politie. Gezien de bevindingen uit het vorige onderzoek is de kans groot dat deze kennis de doorzettingsmacht van de politie zal vergroten. Daarbij verstaan wij onder doorzettingsmacht het vermogen om in te grijpen of besluiten te nemen bij impasses of stagnaties in besluitvormings- of werkprocessen.

De vooronderstelling hierbij is dat de politie zich als machtiger kan laten zien tegenover de verdachten als zij ook bij machte is op te treden zonder eerst een aangifte van een slachtoffer nodig te hebben. Prostitutiecontroleurs kunnen in ieder geval mogelijke slachtoffers van mensenhandel en andere getuigen dan beter voorlichten over de mogelijkheden van de politie.

Kenmerkend voor mensenhandel is dat het gericht is op uitbuiting (Beijer, 2010). Dit onderzoek beperkt zich tot mensenhandel in de vorm van seksuele uitbuiting. Bij de vaststelling of er sprake is van seksuele uitbuiting spelen meerdere factoren een rol. Een belangrijke vraag die beantwoord moet worden is of de omstandigheden al dan niet vergelijkbaar zijn met die van een Nederlandse mondige prostituee.

De hoofdvraagstelling luidt als volgt:

Wat zijn mogelijkheden om een opsporingsonderzoek naar mensenhandel in de prostitutie succesvol te draaien en/of te volbrengen zonder dat slachtoffers aangifte doen?

Hieruit vloeien de volgende deelvragen voort:

- 1 In hoeverre kan mensenhandel in de prostitutie worden opgespoord zonder dat slachtoffers aangifte doen dan wel anderszins meewerken?
- 2 Wat waren de bewijsmiddelen in strafzaken waar met succes verdachten van mensenhandel in de prostitutie ambtshalve vervolgd en berecht zijn?

1.3 Onderzoeksopzet

De manier waarop de politie de opsporing van mensenhandel vormgeeft is uiteraard niet vormvrij. Daarom is eerst het richtinggevend kader van wet- en regelgeving waarbinnen geopereerd zal moeten worden op een rij gezet. Ook is literatuuronderzoek gedaan naar eventuele problemen bij de opsporing, vervolging en berechting van mensenhandel in de prostitutie. Vervolgens is op zoek gegaan naar *good practices*: mensen uit de opsporing en van het Openbaar Ministerie die konden vertellen over hun succesvolle praktijkervaringen met het opsporen en vervolgen zonder (eerst) een aangifte te verkrijgen van een slachtoffer. Gezien de beperkte omvang van het onderzoek moesten daarbij keuzes gemaakt worden. Gekozen is voor een zo breed mogelijk spectrum (informatie over zo veel mogelijk aspecten en stadia van de opsporing) bij meerdere functies in de opsporing en vervolging (verschillende functies bij de politie, bij de KMar en bij het Openbaar Ministerie). Tot slot is een jurisprudentieonderzoek gedaan. Hiervoor is in gepubliceerde uitspraken gezocht naar zaken waarin ambtshalve (een verdachte van) mensenhandel in de prostitutie is opgespoord, vervolgd en berecht. Ook dit onderdeel van het onderzoek had een exploratief karakter waarbij keuzes gemaakt moesten worden. De bewijsmiddelen zijn geïnventariseerd, maar ook is aandacht besteed aan eventuele verweren van de advocaat van de verdachte over de bewijsmiddelen en de waardering van deze verweren door de rechter.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 bespreken we de voor de opsporing van mensenhandel relevante wet- en regelgeving. Vervolgens bespreken we enige literatuur met betrekking tot problemen bij de opsporing, vervolging en berechting van mensenhandel in relatie tot ambtshalve (starten van) opsporing en vervolging. Hoofdstuk 3 behandelt de resultaten van de gesprekken met tien ‘materiedeskundigen’ vanuit de politie, de KMar, het RIEC en het Openbaar Ministerie. Zij geven succesvolle voorbeelden en handelingsmogelijkheden uit hun eigen praktijk om bij een verdenking van mensenhandel de focus in het opsporingsonderzoek te verleggen van het streven naar aangiften van slachtoffers naar het (eerst) verkrijgen van andere bewijsmiddelen. In hoofdstuk 4 beantwoorden we de vraag of er jurisprudentie te vinden is waaruit naar voren komt dat het niet alleen op papier, maar ook in de praktijk mogelijk is om ambtshalve (een verdachte van) mensenhandel op te sporen, te vervolgen en te berechten. In hoofdstuk 5 tot slot trekken we conclusies en gaan we in op de handelingsruimte die de politie heeft, ook op grond van positieve verplichtingen, voor een meer verdachtegerichte aanpak van mensenhandel in de prostitutie.

Opsporing, vervolging en berechting van mensenhandel

2.1 Inleiding

Mensenhandel in de prostitutie is een complex delict. De aard van het delict stelt hoge eisen aan de motivatie, het bewustzijn en de kennis van alle actoren in de strafrechtssketen (Goderie & Boutellier, 2009).

Ten opzichte van andere vormen van zware criminaliteit is het een wat vreemde eend in de bijt. Een eerste complicerend element is de ingewikkelde verhouding tussen slachtoffer en verdachte, wat tot gevolg heeft dat slachtoffers vaak geen aangifte durven of willen doen. Mensenhandelzaken zijn typische ‘haal-zaken’ die ook nog eens arbeidsintensief zijn (Goderie & Boutellier, 2009: 31). Ten tweede is het delict mensenhandel een ‘proces’ en geen ‘gebeurtenis’ zoals veel andere vormen van criminaliteit. Een derde complicerende factor bij mensenhandel is dat bij de opsporing rekening gehouden moet worden met het doorlaatverbod. Om slachtoffers te beschermen mag de politie bij een verdenking van mensenhandel het delict nooit laten voortduren om bijvoorbeeld de mensenhandel structureler aan te kunnen pakken (NRM, 2002; NRM, 2007; Verhoeven, Van Gestel & De Jong, 2011). Mensenhandel is strafrechtelijk gezien bijzonder complexe materie. Die complexiteit heeft meerdere dimensies, en betreft zowel de situatie voor als tijdens het strafrechtelijk ingrijpen (Goderie & Boutellier, 2009).

Mensenhandel is uitbuiting (excessief misbruik) onder toepassing van een dwangmiddel en is strafbaar gesteld in art. 273f Sr (zie bijlage 1). Er is zowel in maatschappelijk als in juridisch opzicht veel aan gelegen om het delict op adequate wijze aan te pakken. Behalve een preventieve benadering is een repressieve reactie van belang als signaal naar de samenleving, de (potentiële) daders en de slachtoffers. Dit blijkt uit de Nederlandse wet- en regelgeving, waar we hierna nog kort op in zullen gaan.

De politie moet zowel handelingsmogelijkheden zien als discretionaire ruimte hebben om te kunnen handelen, aldus actoren in de strafrechtssketen die zich bezighouden met de aanpak van mensenhandel (Goderie & Boutellier, 2009). Uit het onderzoek naar de prostitutiecontroles blijkt dat niet alleen veel

van de geïnterviewde prostitutiecontroleurs, maar ook de door hen gecontroleerde prostituees die handelingsmogelijkheden en discretionaire ruimte niet zien. Kortom, het ontbreekt aan doorzettingsmacht (Goderie, 2014).

In dit hoofdstuk schetsen we het wettelijk kader voor de aanpak van mensenhandel en de opgestelde richtlijnen, waarin de principes voor de opsporing en vervolging naar voren komen. Ook zullen we ingaan op relevante literatuur die de problemen beschrijft die kleven aan de opsporing, vervolging en berechting van mensenhandel in de prostitutie.

2.2 Wet- en regelgeving en richtlijnen

Artikel 273f Sr

Het delict mensenhandel is omschreven in artikel 273f Sr (zie bijlage 1). In Nederland verstaat men onder mensenhandel het werven, vervoeren, overbrengen, opnemen, of huisvesten van een persoon, met gebruik van dwang (in brede zin) en met het oogmerk die persoon uit te buiten. De (beoogde) uitbuiting is de kern van mensenhandel. In dit onderzoek ligt de focus op mensenhandel in de prostitutie, ook wel seksuele uitbuiting genoemd.

Voor de interpretatie van de strafbaarstelling van mensenhandel in artikel 273f Sr is de achtergrond van in ieder geval de volgende internationale wet- en regelgeving van belang:

- Het Palermo-protocol. Om de aanpak van mensenhandel te kunnen verbeteren aanvaardden de Verenigde Naties in 2000 een supplement op het Verdrag tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad. Het supplement werd ondertekend in Palermo. Dit supplement is daarom algemeen bekend als het Palermo-protocol. Het supplement bestaat uit drie protocollen, waarvan er hier twee genoemd worden. Het ene is het Protocol inzake de voorkoming, bestrijding en bestraffing van mensenhandel, in het bijzonder vrouwenhandel en kinderhandel, tot aanvulling van het Verdrag van de Verenigde Naties tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad. Het tweede is het Protocol tegen de smokkel van migranten via land, zee en de lucht. Het eerstgenoemde protocol is hier het meest relevant. Dit protocol wordt alomtegenwoordig gezien als het eerste universele instrument dat alle aspecten van mensenhandel adresseert (Brusca, 2011).
- Het Verdrag van Warschau. Dit is het Verdrag van de Raad van Europa inzake bestrijding van mensenhandel, Warschau, 16 mei 2005 (STCE 197). Het

verdrag is van toepassing op alle vormen van mensenhandel, ongeacht of deze nationaal of transnationaal zijn en al dan niet verband houden met georganiseerde misdaad. Met het verdrag wordt voorzien in een toezicht-mechanisme om te kunnen komen tot een doeltreffende tenuitvoerlegging van de bepalingen van het verdrag.

- De Europese Richtlijn 2011/36/EU inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van de slachtoffers daarvan (PbEU L 101/1). De richtlijn bevat zowel strafrechtelijke bepalingen (delictsom-schrijving, sancties, rechtsmacht) als preventieve en beschermende maatregelen. Met de implementatie van deze richtlijn in 2013, door artikel 273f Sr op een aantal punten te wijzigen, is de opsporing, vervolging en bestraffing van daders van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers van mensenhandel in Nederland verbeterd (zie bijlage 2).

Daarnaast is de jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van belang voor de interpretatie van het begrip mensenhandel, met name het arrest van Rantsev versus Cyprus en Rusland (EHRM 7 januari 2010, nr. 25965/04). Als gevolg van deze uitspraak is Nederland als lidstaat verplicht om de zorg voor slachtoffers van mensenhandel goed op orde te hebben en te doen wat mogelijk is om slachtoffers te herkennen. Zodra de staat kennis draagt of op de hoogte had moeten zijn van slachtofferschap van mensenhandel, of van een persoon die blootstaat aan een reëel en onmiddellijk risico hierop, dienen slachtoffers door de staat beschermd te worden (overweging 286, EHRM, 2010, nr. 25965/04). Daarbij is de aanpak van mensenhandel niet sec een taak van de politie, maar is de gehele staat verantwoordelijk voor zowel de aanpak als preventie van mensenhandel (Stoffels & Goderie, 2014).

Op 21 januari 2016 heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in de zaak L.E. versus Griekenland een arrest gewezen (EHRM, 2016, nr. 71545/12) waarin het hof niet verder lijkt te gaan dan de verplichtingen die het noemt in het Rantsev-arrest. Het nieuwe arrest biedt wel meer inzicht in de vraag waaraan de wet- en regelgeving en het beleid van staten precies moet voldoen (NRM, 2016).

Doorlaatverbod

Bij de opsporing van mensenhandel heeft de politie te maken met het doorlaatverbod. In 1998 werd, door aanvaarding van de motie-Rouvoet, ook mensenhandel onderdeel van het doorlaatverbod (art. 126ff WvSv). Voor mensenhandel geldt een absoluut doorlaatverbod, hetgeen inhoudt dat de politie bij verdenking van mensenhandel het delict nooit mag laten voortduren. Het maakt daarbij niet uit of er sprake is van een opsporingsonderzoek dan wel een routinematige controle. Zodra een opsporingsambtenaar weet heeft van een mogelijke mensenhandelsituatie is artikel 126ff WvSv van toepassing en moet het slachtoffer direct uit de mensenhandelsituatie worden gehaald, ook als dit ten koste zou gaan van zwaarwegende opsporingsbelangen.

Volgens de Nationaal Rapporteur wordt het verbod in de praktijk – behalve voor minderjarigen – niet altijd strikt gehandhaafd, waar ‘een variëteit aan redenen voor is’ (NRM, 2012). Ten Kate stelt dat de praktijk van opsporing en vervolging laat zien dat er behoefte is aan nuancering van het strikte verbod op het doorlaten van personen. ‘Politie en justitie zoeken in de praktijk naar wegen om deze nuance te bereiken, zonder dat hier regels voor zijn. Bovendien staat het doorlaatverbod soms in de weg aan adequaat financieel rechercheren’ (Ten Kate, 2013: 87).

De Aanwijzing Mensenhandel

Een Aanwijzing is een beleidsdocument met dwingende regels met betrekking tot de uitoefening van taken en bevoegdheden van het Openbaar Ministerie (OM). De Aanwijzing Mensenhandel (Aanwijzing Mensenhandel 2013A012) beschrijft en geeft regels voor de strafrechtelijke aanpak van mensenhandel en geeft aan met welke instanties en op welke wijze het OM samenwerkt bij de aanpak van mensenhandel.

In de Aanwijzing worden zes uitgangspunten genoemd:

- *Mensenhandel wordt geïntegreerd aangepakt.* Volgens het OM vindt mensenhandel veelal in georganiseerd verband plaats en opereren de criminele samenwerkingsverbanden die zich ermee bezig houden veelal internationaal. Het strafrecht alleen is onvoldoende om deze ‘zware en vaak internationaal georganiseerde misdaad’ tegen te gaan. Daarom werken het OM en de politie met andere opsporingsdiensten samen en met relevante publieke partners als gemeenten. Gemeenten hebben met het vergunningenbeleid een belang-

rijk instrument om de exploitatie van prostitutie lokaal te regelen. ‘De geïntegreerde aanpak maakt het mogelijk om, conform het barrièremodel, over de hele linie signalen van mensenhandel op te pakken, er zo veel mogelijk drempels tegen op te werpen en strafrechtelijke, bestuursrechtelijke en/of fiscale interventies te plegen.’

- *Signalen van mensenhandel worden in alle gevallen opgepakt.* ‘Dat betekent dat wordt bekeken of er voldoende relevante aanknopingspunten voor opsporing zijn. Als dat het geval is dienen deze, in overleg met de officier van justitie, te worden onderzocht. Uitgangspunt is dat naar (rechts)personen die een aandeel hebben in het tewerkstellen en uitbuiten van slachtoffers strafrechtelijk onderzoek wordt verricht.’
- *Relevante aanknopingspunten voor onderzoek worden, in overleg met de officier van justitie, onderzocht en leiden zo mogelijk tot vervolging.*
- *Ontneming.* Een financieel onderzoek is een vast onderdeel van het opsporingsonderzoek en bij de vervolging wordt ingezet op afnemen van het wederrechtelijk verkregen vermogen.
- *Internationale samenwerking.* In het opsporingsonderzoek wordt actief internationale samenwerking gezocht, ook bij het financieel rechercheren. Het doel is tweeledig: het zicht krijgen op en het doorbreken van ‘de mensenhandelketen’ en voorts het in kaart brengen en afnemen van crimineel vermogen in het buitenland.
- *Slachtoffer centraal.* Slachtofferzorg neemt een centrale plaats in. Slachtoffers worden correct bejegend en met aandacht voor hun specifieke situatie. Slachtoffers worden ondersteund tijdens de rechtsgang, bijvoorbeeld bij het verkrijgen van een schadevergoeding. Slachtoffers worden beschermd tegen vervolging vanwege de strafbare feiten waartoe zij als slachtoffer van mensenhandel zijn gedwongen (de beginselen van *non-prosecution* en *non-punishment*) en tegen secundaire victimisatie. Laatstgenoemde is opgenomen in de Aanwijzing Mensenhandel in verband met de inwerkingtreding van de EU-richtlijn 2011/36/EU. Verder dienen er aanvullend specifieke maatregelen genomen te worden tijdens het strafrechtelijk onderzoek in het geval van een minderjarig slachtoffer. Deze maatregelen zijn bedoeld om het slachtoffer bescherming te bieden. Voorbeelden zijn het horen in een speciale ruimte of het zich mogen laten vergezellen door een zelf gekozen persoon. ‘Vergelijkbare maatregelen worden overwogen [mijn cursivering M.G.] wanneer het slachtoffers met specifieke behoeften betreft, met name waar deze voortkomen uit zwangerschap, gezondheidstoestand, handicap, geestesstoornis of psychische aandoening, of waar die het gevolg zijn van ern-

stige vormen van psychisch, fysiek of seksueel geweld die zij hebben ondergaan.’

Mensenhandel kan ambtshalve worden opgespoord en vervolgd, het doen van een aangifte is dus niet noodzakelijk. Wanneer er wel aangifte wordt gedaan, moet daaraan voorafgaand een *informatief gesprek* (ook wel intake genoemd) worden gehouden. Een uitzondering hierop kan gemaakt worden als er sprake is van een ‘acute situatie’. De Aanwijzing preciseert niet wanneer hiervan sprake is.

Informatief gesprek volgens de Aanwijzing

‘Vanuit het perspectief van een evt. strafrechtelijk vervolg, dient dit gesprek ertoe om zicht te krijgen op slachtofferschap en om het slachtoffer uitleg te geven over de strafrechtelijke procedure. Onder andere wordt aangegeven dat het informatief gesprek de start kan zijn van ambtshalve opsporing en vervolging, ook als het slachtoffer uiteindelijk besluit geen aangifte te doen. In verband met het mogelijk tijdsverloop tussen informatief gesprek en aangifte wordt van dit gesprek in ieder geval schriftelijk verslag gelegd. In overleg met de officier van justitie wordt tevens een geluidsopname gemaakt. Het verslag van het informatieve gesprek wordt niet opgenomen in het procesdossier, tenzij de officier van justitie anders beslist. Indien tijdens het informatieve gesprek bruikbare opsporingsindicaties aan de orde komen, dan dient een procesverbaal van bevindingen te worden opgemaakt. Die gang van zaken wordt bij aanvang van het gesprek aan het slachtoffer bekendgemaakt. Het slachtoffer wordt gewezen op de mogelijkheden van hulpverlening.’ (Aanwijzing Mensenhandel 2013A012)

Net als bij zedendelicten dient bij een *aangifte* mensenhandel de Aanwijzing auditief en audiovisueel registreren van verhoren van aangevers, getuigen en verdachten gevolgd te worden. ‘Voor aangiften die worden gedaan tijdens het informatieve gesprek geldt dit eveneens: in zo’n geval is deze aanwijzing van toepassing vanaf het moment waarop het informatieve gesprek overgaat in de aangifte’ (Aanwijzing Mensenhandel 2013A012).

Factsheet Mensenhandel

In de huidige versie van de Aanwijzing Mensenhandel is geen lijst met signalen van mensenhandel meer opgenomen. Mede daarom heeft het Portefeuillehoudersoverleg Mensenhandel en Mensensmokkel in 2014, in aanvulling op de Aanwijzing Mensenhandel 2013, de Factsheet Mensenhandel ontwikkeld. In deze factsheet staat een lijst met indicatoren, opgedeeld in de volgende vijf hoofdcategorieën: meervoudige afhankelijkheid, sterke inperking van de basisvrijheden van het slachtoffer, het werken onder zeer slechte omstandigheden, aantasting van de lichamelijke integriteit en het aanwezig zijn van een patroon dan wel een georganiseerd verband van uitbuiting.

2.3 Verdachten van seksuele uitbuitingsconstructie

Verdachten van mensenhandel kunnen meerdere rollen vervullen. In de voorlaatste Aanwijzing stelde het College van procureurs-generaal dat naar alle verschijningsvormen van daderschap strafrechtelijk onderzoek dient te worden verricht.

‘Daarbij kan het gaan om de exploitant die uitbuit, maar ook om andere typen daders zoals faciliteerders – personen die bemiddelen in de komst naar Nederland, opvang, huisvesting, identiteitspapieren, aanwerven en tewerkstellen van slachtoffers – en degenen die anderszins voordeel trekken uit mensenhandel (bijvoorbeeld chauffeurs of kamerverhuurders).’
(College van procureurs-generaal, 2008)

In een factsheet van de Nationaal Rapporteur (NRM, 2014b) worden de volgende rollen genoemd: pooier, ronselaar, huisvester, vervoerder van het buitenland naar Nederland, bodyguard, regelaar van documenten (zoals werkvergunning) en snorder (vervoerder naar de werkplek binnen Nederland).

Ronselaars en pooiers lijken vaker een crimineel verleden te hebben dan de andere verdachten van mensenhandel (NRM, 2014a: 255). Het aandeel beleidssepots is hoog.

‘Meestal (in 70%) werd door het OM gedagvaard voor mensenhandel, maar in ongeveer een kwart van de zaken volgde een onvoorwaardelijk sepot. Een vijfde hiervan betrof beleidssepots. Dit is opmerkelijk en

vraagt om nadere uitleg. In wat voor mensenhandelzaken is geseponeerd: seksuele uitbuitingszaken of zaken die zien op uitbuiting buiten de seksindustrie? Dat is onbekend omdat dit in de OM-registratie niet wordt aangetekend en anders dan door dossieronderzoek niet is te achterhalen.’ (NRM, 2014a: 255)

Uit het onderzoek van de Nationaal Rapporteur kwamen de volgende gegevens over verdachten van mensenhandel in de vorm van seksuele uitbuiting naar voren. Het aandeel geregistreerde verdachten van Nederlandse herkomst is het grootst (45% in 2012). Hoewel het meestal mannen zijn (81%), is het aandeel vrouwen substantieel. De verdachten zijn gemiddeld 28 jaar oud op het moment dat de uitbuiting van het (eerste) slachtoffer startte. Een klein aantal verdachten (zo’n 8%) is minderjarig. Ter vergelijking: de slachtoffers zijn gemiddeld 21,5 jaar (NRM, 2014a).

De opstellers van de criminaliteitsbeeldanalyse seksuele uitbuiting (CBA seksuele uitbuiting) maken bij de groep verdachten een tweedeling tussen pooiers en bewuste faciliteerders. Onder pooier verstaan zij een ‘persoon waaraan (een aanzienlijk deel van) de verdiensten van één of meerdere prostituees worden afgedragen zonder dat deze persoon daar een dienst voor verleent die in verhouding staat tot het ontvangen bedrag. Bovendien geeft deze persoon op een niet vrijblijvende wijze sturing aan de uitvoering van de werkzaamheden of de werkomstandigheden van de betreffende prostituee(s).’ Onder faciliteerders verstaan zij personen die pooiers bewust of onbewust behulpzaam zijn bij de uitvoering van hun mensenhandelactiviteiten. Zij benadrukken dat deze terminologie geen juridische is. ‘Een ieder die zich schuldig maakt aan artikel 273f WvSr is een *mensenhandelaar*, ongeacht of het in de termen van deze CBA Seksuele uitbuiting 2011 om een pooier, (bewuste) faciliteerder of prostituee gaat.’ (Bottenberg, Valk, Kuipers & De Weerd, 2012: 44). Voor dit CBA zijn 37 afgeronde opsporingsonderzoeken met een internationale component (dat wil zeggen: minimaal twee slachtoffers zijn in het buitenland gerekruteerd) geanalyseerd. Dit geeft dus geen representatief beeld van verdachten van seksuele uitbuiting. In de geanalyseerde zaken werken de meeste slachtoffers (60%) voornamelijk binnen de raamprostitutie. Iets meer dan een vijfde werkt voornamelijk in de escort – niet zijnde de hotelesescort. Van de slachtoffers is 7% man.

Het aandeel mannen onder de pooiers (n=98) is hier wat hoger dan in de onderzoeksgroep van de Nationaal Rapporteur, namelijk 88%. Er zijn twaalf vrouwelijke pooiers binnen acht onderzoeken. Deze vrouwen zijn vrijwel altijd de partner of zus van een pooier of faciliteerder. Vier van deze vrouwen zijn zelf

(ex-)prostituee. De gemiddelde leeftijd (34 jaar) is niet goed vergelijkbaar met de cijfers van de Nationaal Rapporteur, omdat de CBA-onderzoekers de leeftijd maten van de verdachten bij de start van het politieonderzoek. In dit onderzoek is het aandeel Nederlandse verdachten niet het grootst, maar zijn Hongaarse verdachten het sterkst vertegenwoordigd (34%). Roemeense verdachten komen op de tweede plaats (24%), gevolgd door de Nederlandse verdachten (19%).

Verder zijn er 201 faciliteerders, van wie bijna twee derde de pooiers bewust faciliteren. Negen van de tien keer gaat het om mannen. Opvallend is dat een deel van de personen die bewust bij het mensenhandelproces betrokken zijn niet als verdachte worden aangemerkt binnen opsporingsonderzoeken. De criminele samenwerkingsverbanden zijn meestal heterogeen samengesteld qua herkomstland, nationaliteit en geslacht, en bestaan doorgaans uit een kern van vijf personen met nog eens zo'n vijf personen daar omheen. Voor een belangrijk deel gaat het om familie-, vriendschaps- en kennisrelaties.

Interessant in dit onderzoek is dat er gekeken is naar de taken die de pooiers en faciliteerders in het mensenhandelproces vervullen. 'Voor zowel de pooiers als de bewuste faciliteerders en faciliterende prostituees geldt dat het toezicht houden op en het rekruteren van prostituees tot de belangrijkste taken behoren waarmee zij zich bezighouden' (Bottenberg e.a., 2012: 251). Negen van de tien criminele samenwerkingsverbanden gebruiken één of meer van de volgende drie afschermingsmethoden om buiten het zicht van de opsporing te blijven: het veelvuldig wisselen van simkaart, het opzettelijk mijden van bepaalde plaatsen, het opzettelijk verblijven in het buitenland. De onderzoekers is niets gebleken van contra-activiteiten.

2.4 De opsporing, vervolging en berechting van mensenhandel

In deze paragraaf wordt literatuur besproken met betrekking tot problemen bij de opsporing, vervolging en berechting van mensenhandel in relatie tot ambts-halve (starten van) opsporing en vervolging.

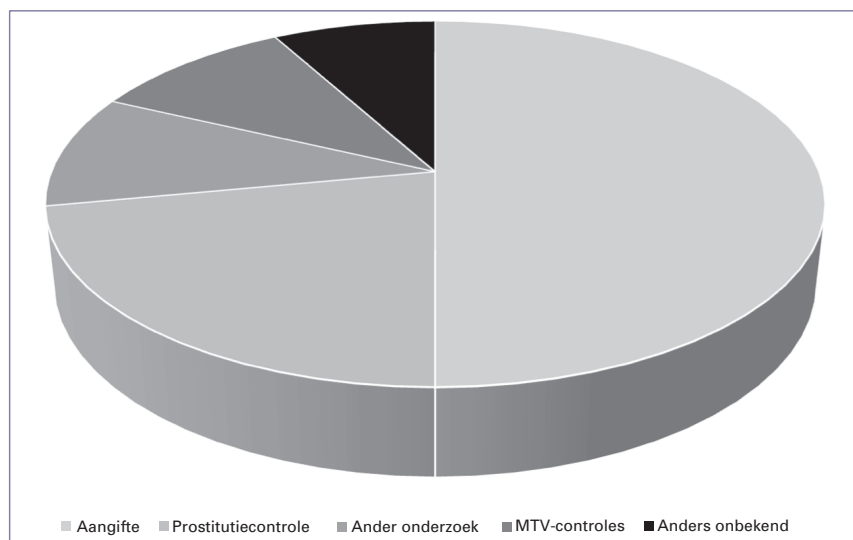
Opsporen, vervolgen en de relatie met (ontbrekende) aangiften

In de literatuur komt uitgebreid de geringe aangiftebereidheid van slachtoffers van mensenhandel aan de orde en de achterliggende redenen daarvoor (onder anderen Doornbos, 2006; Goderie & Boutellier, 2009; Jongman, 2010; Helffe-

rich, Kavemann & Rabe, 2010; Goderie & Boutellier, 2011; Van Herwijnen, 2011; Goderie, 2014). De verklaringsbereidheid van slachtoffers van mensenhandel, of liever gezegd het gebrek daaraan, kan ook een cultureel gekleurd karakter hebben (zie bijvoorbeeld E-Quality, BlinN & Comensha, 2011; Van Groenestyn, 2013; Wubbolts, 2016).

Toch spelen in mensenhandelzaken aangiften en belastende verklaringen een belangrijke rol als bewijsmiddel, zo bleek al uit de zevende rapportage van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel (NRM, 2009).

Dit wordt bevestigd in een recent onderzoek van de Nationaal Rapporteur naar de opsporing van mensenhandel. Daaruit blijkt dat in de helft van de opsporingsonderzoeken naar seksuele uitbuiting een aangifte (mede) aanleiding was om het opsporingsonderzoek te starten. Op afstand volgen controles door een mensenhandel- of prostitutieteam (22%), informatie vanuit ander onderzoek (10%) en ‘informatie vanuit de grens’ (10%) (NRM, 2014a: 139).

Figuur 2.1: Aanleidingen om een opsporingsonderzoek naar seksuele uitbuiting te starten (NRM, 2014a)

Verklaringen van slachtoffers lijken sowieso een onmisbaar onderdeel van het opsporingsonderzoek te vormen. Tijdens het opsporingsonderzoek volgen vaak nog meer verklaringen van andere slachtoffers (NRM, 2014a: 141). ‘[...] in bijna alle onderzoeken heeft ten minste één van de slachtoffers aangifte gedaan dan wel anderszins meegewerkt aan het onderzoek. Dat is opmerkelijk, want

het is bekend dat veel slachtoffers om uiteenlopende redenen moeite hebben met het doen van aangifte' (NRM, 2014a: 132). De resultaten van het onderzoek van Helfferich en collega's (2010) en het vooronderzoek (Goderie, 2014) geven hier wel een mogelijke verklaring voor. Prostituees vinden alleen controleren niet genoeg. Wanneer de politie haar tanden laat zien en daadwerkelijk verdachten gaat aanpakken, zijn slachtoffers en andere getuigen eerder bereid om tegenover de politie te verklaren. Uit het vooronderzoek blijkt namelijk dat het gegeven dat slachtoffers zo moeilijk tot verklaren komen, onder meer te maken heeft met een gebrek aan doorzettingsmacht dat zij bij de politie ervaren.

Aangezien mensenhandel ambtshalve vervolgbaar is, zou het ontbreken van aangiften geen rechtstreekse gevolgen hoeven te hebben voor de opsporing en vervolging van verdachten. Volgens de Nationaal Rapporteur Mensenhandel (NRM, 2009) speelt de aangifte van het slachtoffer wel een belangrijke rol, niet alleen zoals we hierboven zagen als vertrekpunt van een mogelijke strafvervolging, maar ook als feitelijke basis voor de opsporing (NRM, 2009: 4). Het lijkt erop dat het ontbreken van een aangifte of belastende verklaring wel degelijk van invloed kan zijn. Uit het jurisprudentieonderzoek 'ontstaat de indruk dat, zoals verwacht, aangiften en/of belastende verklaringen, relatief gezien, tot meer veroordelingen leiden. Immers, in 64% van alle vonnissen is hiervan sprake en in 74% van alle veroordelingen ook' (NRM, 2009: 473).

De lage aangiftebereidheid bij mensenhandel leidt tot terughoudendheid bij het Openbaar Ministerie en de rechterlijke macht (NRM, 2009; Goderie & Bouterlik, 2011). Uit het vooronderzoek blijkt dat het ook tot terughoudendheid leidt bij de politiemensen die de prostitutiecontroles uitvoeren. Meerdere prostitutiecontroleurs noemen het een groot knelpunt dat een leidinggevende of weegploeg ook vraagt om een aangifte, alvorens een zaak opgepakt kan worden. De doorzettingsmacht van de politie wordt niet alleen door de prostituees als (te) beperkt ervaren, dit gevoel leeft blijkbaar ook bij de politie zelf (Goderie, 2014).

Werson (2012) houdt een pleidooi voor een meer verdachtegerichte aanpak dan nu vaak het geval is. Volgens Werson zorgt compassie van de politie voor het slachtoffer er vaak voor dat de focus bij de benadeelde ligt in plaats van bij de verdachte. Zijn standpunt is dat het van groot belang is dat bij onderzoeken naar mensenhandel het zwaartepunt meer bij de verdachte ligt dan bij het slachtoffer, maar dat dit in de praktijk als zeer problematisch wordt ervaren. Wanneer politiefunctionarissen een slachtoffer meer als handelswaar van een mensenhandelaar zouden zien, zou het daardoor voor hen makkelijker worden om op objectieve wijze bewijs te verzamelen, aldus Werson. Zijn argument is

niet gelegen in de lastige verkrijgbaarheid van de aangiften, maar in de kwaliteit ervan. Er kleven, aldus Werson, allerlei nadelen aan aangiften van slachtoffers. Omdat het aangiften van getraumatiseerde personen betreft, zijn zij niet altijd compleet.

‘Zodra slachtoffers zich deze details later weer herinneren, kunnen ze in een strafzaak als onbetrouwbaar worden bestempeld. Hun latere verhaal wijkt immers af van hun eerder gedane aangifte. De verdediging van de verdachte zal hierbij altijd proberen de onbetrouwbaarheid van een slachtoffer aan te tonen.’ (Werson, 2012: 317)

Dat slachtoffers van mensenhandel vaak getraumatiseerd zijn, wat vervolgens weer effect kan hebben op hun getuigenissen, wordt bevestigd door het onderzoek van Klerx-van Mierlo en collega's (2014). Zij voerden een literatuurreview uit van studies naar slachtoffers van mensenhandel. Ondanks onduidelijkheid over de representativiteit van de zeven studies die in de review bekeken zijn, stellen de onderzoekers dat veel slachtoffers van mensenhandel met ernstige psychische problemen kampen, variërend van hoofdpijn, geheugenproblemen en angstgevoelens tot een posttraumatische stressstoornis. Volgens de respondenten uit de strafrechtssketen in het onderzoek van Klerx-van Mierlo zijn de effecten van deze stoornissen van wisselende invloed op de getuigenissen van de slachtoffers. Zo kunnen trauma's herinneringen aan de schokkende gebeurtenissen zowel positief (zich elk detail prima kunnen herinneren) als negatief beïnvloeden. En angst kan van invloed zijn op de vertrouwensband met de verhoorder en daarmee op de hoeveelheid informatie die het slachtoffer wil verstrekken. Ook kan angst ervoor zorgen dat een slachtoffer een verklaring later weer in wil trekken. Angst, niet alleen voor de verdachte maar soms ook voor verstoting door familie en gemeenschap, kan de coherentie of consistentie van de verklaring onder druk zetten, zoals ook trauma dat kan doen (Klerx-van Mierlo e.a., 2014: 2, 3).

Sfeer-proces-verbaal (sfeer-pv)

Wubbolts (2016) heeft onderzoek gedaan naar de overwegingen van Roemeense prostituees (die mogelijk slachtoffer zijn van mensenhandel), om niet tegenover mensen van het prostitutiecontroleteam te verklaren. Geprobeerd is om deze overwegingen vanuit een cultureel perspectief te duiden. Een van de aanbevelin-

gen die Wubbolts doet voor situaties waarin naar aanleiding van het contact met de politie (prostitutiecontrole of informatief gesprek) een slachtoffer van mensenhandel geen aangifte wil doen, is het opmaken van een sfeer-pv waarin de politie de overwegingen van de Roemeense prostituee beschrijft. Wubbolts ziet voor het opmaken van een sfeer-pv in een dergelijke situatie drie soorten opbrengst. Ten eerste blijft de kennis van de overwegingen van deze prostituee om geen aangifte te willen doen bestaan. Ten tweede maakt het prostitutiecontroleteam inzichtelijk wat er speelt bij de groep Roemeense prostituees als je meerdere van dergelijke pv's bij elkaar kunt leggen. Ten derde ziet Wubbolts nog een toepassing mocht het in een later stadium tot een rechtszaak komen. Het sfeer-pv kan dan als bewijs worden gebruikt, zodat de rechtbank kan vernemen waarom er door de Roemeense prostituee geen aangifte is gedaan (Wubbolts, 2016: 45).

Een sfeer-pv of sfeerverbaal is een proces-verbaal waarin verbalisanten op basis van hun eigen waarnemingen of op basis van binnengekomen klachten of melding van burgers een schriftelijke verslaglegging maken van een bepaalde situatie of context. Er is geen literatuur te vinden over de toepassing van het sfeer-pv. Dit bevestigt Van der Wouden (2015). Zij vond slechts één artikel uit 2012 van Bovenkerk en Kruijswijk in het *Nederlands Juristenblad* naar aanleiding waarvan in 2013 een aantal kamervragen zijn gesteld. Volgens de minister van Veiligheid en Justitie maken in het hele land officieren van justitie in voorkomende gevallen gebruik van sfeerverbalen, vooral ter motivatie van de beslissing om tot vervolging over te gaan. De minister geeft verder aan geen reden te hebben om te twijfelen aan de meerwaarde van sfeerverbalen en geen juridische belemmeringen te zien in het gebruik ervan (34 1953 5 maart 2013 in: Van der Wouden, 2015). In de praktijk lijkt er veelvuldig gebruik te worden gemaakt van het sfeer-pv volgens van der Wouden. Zij pleit voor een terughoudend gebruik, omdat er hiermee veel gewicht wordt toegekend aan het subjectieve oordeel van de verbalisant over welke 'sfeerinformatie' voor de rechter van belang is om mee te nemen in zijn overwegingen. Van der Wouden werpt allerlei vragen op, zoals in welke mate rechters deze verbalen gebruiken en hoe ze deze waarderen, maar ook hoe sfeerverbalen zich verhouden tot het vaststellen van een redelijk vermoeden van schuld aan een strafbaar feit, want 'sfeerverbalen zijn weliswaar niet bedoeld als bewijsmiddelen in juridische zin, maar lijken in de praktijk wel degelijk een rol te spelen bij het al dan niet vormen van een verdenking' (Van der Wouden, 2016: 4).

Ingevoerd als zoekterm op www.rechtspraak.nl leveren 'sfeer-proces-verbaal' en 'sfeerverbaal' slechts respectievelijk 29 en 8 hits op. De minst recente zaak dateert uit 2000 en betrof een sfeer-pv dat was gemaakt naar aanleiding

van gerichte vuurwapencontroles in verband met vuurwapenbezit door middel van voertuigcontrole. Dit was gebeurd op last van de officier van justitie. 32 van de 37 hits betreffen uitspraken uit de afgelopen vijf jaar. Dit betreft voor het grootste deel zaken over de uitzetting van ongewenste vreemdelingen die criminele handelingen gepleegd hebben.

Problemen die kleven aan het informatief gesprek

Zoals hierboven aangegeven moet de politie, alvorens een aangifte mensenhandel op te nemen, een informatief gesprek voeren met het slachtoffer.

Opvallend is dat binnen onderzoeksteams verschillende meningen heersen over de wijze waarop een informatief gesprek met een slachtoffer mensenhandel zou moeten plaatsvinden (Van Dorst, 2016; Dirks, 2016). Ook is er geen consensus tussen de politie en het Openbaar Ministerie over een goede invulling van het informatief gesprek. Nog opvallender is dat er wel tot acht informatieve gesprekken gehouden worden met hetzelfde slachtoffer om haar over te halen om aangifte te doen en dat dit voor sommige mensenhandelrechercheurs een gewone gang van zaken blijkt te zijn (Van Dorst, 2016).

Volgens Roeleven (2013) heeft de mensenhandelrechercheur tijdens het informatief gesprek een dubbelfunctie. Hij dient zowel de signalen van mensenhandel vast te stellen ten behoeve van de opsporing van mensenhandel, als rekening te houden met de toegangsfunctie tot het verlenen van bijstand en hulpverlening aan het slachtoffer. Roeleven stelt dat bij spanning tussen deze twee functies er meer nadruk wordt gelegd op de opsporingsfunctie dan op de toegangsfunctie voor ondersteuning van het slachtoffer (Roeleven, 2013: 6).

Uit het onderzoek van Van Dorst (2016) naar het informatief gesprek blijkt dat een inschatting van de kwetsbaarheid van het slachtoffer door de mensenhandelrechercheurs ontbreekt in de processen-verbaal. Verder blijkt dat de meeste mensenhandelrechercheurs slechts een beperkte tot zeer beperkte uitleg over het opsporingsproces en hun rol daarin geven. Ook wordt er bijna altijd nadrukkelijk naar opsporingsindicaties gevraagd en wordt nagelaten juridische hulp aan te bieden. Van Dorst stelt dat dit kan bijdragen aan een afname van het vertrouwen in de politie, waardoor de kans dat het slachtoffer nog op enigerlei wijze mee wil werken aan het opsporingsonderzoek nog kleiner wordt (Van Dorst, 2016: 43).

Aanleiding voor het onderzoek van Dirks (2016) is de vraag of tijdens het informatief gesprek opsporingsrelevante elementen verkregen dienen te wor-

den. ‘Concreet vragen de verhoorders zich af of het wenselijk is om tijdens het informatief gesprek vragen te stellen die tot opheldering van het strafbare feit kunnen leiden (zogenoemde opsporingsindicatoren), gelet op de mogelijkheid van ambtshalve opsporing en vervolging’ (Dirks, 2016: 8). Uit het onderzoek blijkt dat in situaties waar het doorlaatverbod een rol speelt, mensenhandel-rechercheurs het wenselijk dan wel noodzakelijk vinden om bij het slachtoffer door te vragen naar opsporingsindicaties. In andere gevallen blijkt het persoonlijk oordeel van de rechercheur bepalend. Deze persoonlijke oordelen lopen uiteen en zijn soms tegenstrijdig. De een vindt het wenselijk om door te vragen naar opsporingsindicatoren om de mogelijkheden voor de opsporing te vergroten. De ander vindt doorvragen naar opsporingsindicatoren onwenselijk in verband met de gevolgen die het verkrijgen ervan voor het slachtoffer heeft: als die er komen zal de politie in lijn met de Aanwijzing Mensenhandel in actie moeten komen, ook als het slachtoffer de zaak toch liever zou willen laten rusten. Het onderzoek van Dirks laat verder zien dat er na afloop van het informatief gesprek een verscheidenheid aan vervolgacties kan ontstaan, afhankelijk van de werkwijze van de verhoorder die het informatief gesprek met het slachtoffer heeft gevoerd. Zij concludeert dan ook dat dit tot onduidelijkheid en rechtsongelijkheid voor een slachtoffer leidt.

Dilemma’s rond de stapelmethode

Een in de opsporing gebruikelijke methode, de stapelmethode oftewel een 27-constructie, is volgens Werson (2012) na doorontwikkeling in principe zeer geschikt voor de opsporing van mensenhandel in de prostitutie en om te komen tot een ambtshalve vervolging (Werson, 2012: 304). De term 27-constructie verwijst naar artikel 27 Sv, het artikel dat omschrijft wat een verdachte is: ‘degene wiens aanzien uit feiten en omstandigheden een redelijk vermoeden van schuld van enig strafbaar feit voortvloeit’.

‘Het komt neer op het bij elkaar brengen van bewijs gericht op een strafbaar feit, waarvoor een verdachte voor de rechter moet verschijnen. Een onderzoek start met het in een overzichtelijke tabel plaatsen van alle beschikbare gegevens die we in het politiecomputersysteem over een persoon kunnen vinden. Gedurende het onderzoek wordt die tabel doorlopend aangevuld met nieuwe informatie. Dat het werkt, heb ik vaak gezien.’ (Werson, 2012: 304, 305)

In een studie naar de problemen met de prioritering van mensenhandel in de strafrechtsketen wordt de stapelmethode ook door respondenten van de politie en het Openbaar Ministerie genoemd. Zij ervaren de methode wel als arbeidsintensief.

‘De politiefunctionarissen wijzen erop dat er in het begin vaak signalen zijn die nog vrij vaag zijn en niet meteen tot een verdachte leiden. Dan kun je gaan “zevenentwintigen” (artikel 27 Sv), signalen gaan stapelen, om te proberen tot een concrete verdachte te komen. Zij ervaren dit als een dilemma: moet je wel of niet veel tijd gaan investeren in het uitrecheren van die signalen, want gaat het wel wat opleveren?’ (Goderie & Boutellier, 2009: 32)

Een officier van justitie in hetzelfde onderzoek noemt de stapelmethode juist belangrijk in verband met de beperkte tijd en capaciteit. Soms is een vermoeden van mensenhandel nog onvoldoende concreet om capaciteit vanuit de organisatie te krijgen om een zaak te beginnen. Om toch ieder signaal aandacht te kunnen geven en te verwerken, kan de stapelmethode volgens deze officier van justitie een goede methode zijn (Goderie & Boutellier, 2009: 32).

Focus van het opsporingsonderzoek

Verhoeven, Van Gestel en De Jong (2011) hebben twaalf mensenhandelzaken die zich afspeelden in het Amsterdamse Wallengebied bestudeerd. Vanwege de specifieke kenmerken van mensenhandel vraagt het opsporingsonderzoek ook om een specifieke aanpak en bepaalde keuzes voor de inrichting ervan. Verhoeven en collega's hebben in die twaalf zaken gezocht naar de keuzes die gemaakt zijn om factoren te kunnen onderscheiden die een opsporingsonderzoek naar mensenhandel kunnen bevorderen of belemmeren op de dimensies looptijd (kort- versus langlopend onderzoek), reikwijdte (lokaal versus internationaal), mate van informatie-uitwisseling (veel of weinig) en focus (primair gericht op de slachtoffers of op de verdachten). Per dimensie is gekeken naar de kansen en risico's die keuzes met zich meebrengen voor het opsporingsonderzoek en de bewijsvoering. Hoewel de vier dimensies sterk samenhangen, is voor ons onderwerp met name de vierde dimensie van de rol van het slachtoffer in het opsporingsonderzoek relevant. Verhoeven en collega's zagen dat de opsporingsonderzoeken primair gericht waren op verdachten, maar dat ze verschilden in

waar het slachtoffer een plaats in het onderzoek inneemt. De ene kant van het continuüm bestaat uit opsporingsonderzoeken waar ingezet wordt op het verkrijgen van aangiften en slachtoffers tijdens de opsporing al expliciete aandacht van de politie krijgen. De andere kant van het continuüm bestaat uit onderzoeken waarin de verdachten centraal staan. Deze onderzoeken richten zich voornamelijk op de verdachten, omdat het onderzoeksteam ervan uitgaat dat geen aangiften zullen worden verkregen.

De onderzoeksstrategie om het slachtoffer wel of niet centraal te stellen blijkt afhankelijk te zijn van zowel veronderstellingen over de medewerking van het slachtoffer aan het opsporingsonderzoek als van beschikbare informatie bij de start van een onderzoek, bijvoorbeeld een aangifte (Verhoeven e.a., 2011: 132, 133). ‘Soms is een expliciete doelstelling van het opsporingsonderzoek bijvoorbeeld het bieden van hulp aan slachtoffers, soms het vervolgen van (de organisatie van de) verdachten en soms luidt de doelstelling “het verzamelen van feiten ten aanzien van verdachten om ze zo bij de slachtoffers weg te kunnen houden”’ (Verhoeven e.a., 2011: 133). Hieruit blijkt dat er daadwerkelijk sprake is van een continuüm en niet van een tweedeling.

Vervolgens wordt uit de twaalf geanalyseerde opsporingsonderzoeken duidelijk dat de gerichtheid op slachtoffers op verschillende manieren vorm kan krijgen. Dit hoeft niet per se te zijn door meteen contact met hen te zoeken, maar zij kunnen ook een centrale plek innemen in het onderzoek door hun telefoons af te luisteren, aldus Verhoeven en collega’s. Ook als de politie spreekt van een dadergerichte aanpak, wil dat niet zeggen dat slachtoffers geen aandacht krijgen.

‘We zien namelijk opsporingsonderzoeken waarbij het team zelf geeft dat het voor een dadergerichte aanpak heeft gekozen, terwijl we tegelijkertijd vaststellen dat het betreffende team veel energie en aandacht heeft besteed aan het benaderen van slachtoffers. In die onderzoeken draagt het intensieve contact met slachtoffers bij aan de bereidheid om uiteindelijk aangifte te doen. Het omgekeerde zien we ook: een onderzoek waarbij vanuit de opsporing aandacht is besteed aan het organiseren van hulpverlening in de vorm van opvangplaatsen voor slachtoffers, zonder echter contact te hebben gehad met de betreffende vrouwen en te hebben gekeken naar wie de vrouwen nu zijn en waar ze zoal behoefte aan hebben. Uiteindelijk bleek in deze zaak na de aanhouding van verdachten geen van de slachtoffers gebruik te willen maken van de opvang.’ (Verhoeven e.a., 2011: 135)

Verhoeven en collega's concluderen dat voor de twaalf door hen bestudeerde opsporingsonderzoeken geldt dat de focus van het onderzoek invloed had op verklaringen en aangiften die werden verkregen, of er taps op de telefoon van het slachtoffer of de verdachte werden aangesloten, of er voornamelijk slachtoffers of verdachten geïdentificeerd werden en daarmee hoeveel verdachten of slachtoffers in beeld kwamen. Aan beide posities zijn risico's en kansen verbonden, wat de onderzoekers tot een soort eindconclusie lijkt te brengen dat de opsporingsonderzoeken waar een positie in het midden is gekozen zowel de belangen van het slachtoffer als die van de opsporing hebben gediend. Door eerst informatie over de verdachten te verzamelen en verdachten aan te houden en vervolgens intensief te investeren in persoonlijk contact met de slachtoffers, zijn slachtoffers tijdens het contact met de politie min of meer beschermd (Verhoeven e.a., 2011: 135, 138, 139). 'Daar komt bij dat de reeds verzamelde informatie over verdachten dan kan bijdragen aan de aangiftebereidheid van slachtoffers' (Verhoeven e.a., 2011: 139).

Botsende perspectieven

De wijze waarop verdachtegericht opgespoord en vervolgd wordt kan ook gevolgen hebben voor het slachtoffer. Een one-casestudy (Goderie & Boutelier, 2011) naar een zaak waarin ambtshalve twee verdachten van mensenhandel zijn opgespoord en vervolgd maakt pijnlijk duidelijk dat slachtoffers soms niet gelukkig zijn met het strafrechtelijk optreden. Strafrechtelijk gezien was deze zaak een groot succes, maar vanuit het perspectief van het slachtoffer zeker niet. Je zou in deze casus verwachten dat het slachtoffer achteraf blij en opgelucht is dat politie en justitie haar hebben bevrijd uit een situatie van ernstige uitbuiting. Maar zij heeft tijdens een interview, een paar maanden na de zitting, geen goed woord over voor de politie en de rechters. Ze heeft het gevoel door het optreden van de politie alles te zijn kwijtgeraakt. Ze verwijt de politie haar onrespectvol behandeld te hebben, haar te hebben misleid, laten schrikken en onder druk te hebben gezet zodat ze zou verklaren. Ze heeft verklaard 'om hen hun zin te geven. Maar ze moeten mensen niet dwingen, dan kan ik net zo goed in de prostitutie blijven werken.' Tijdens de verhoren voelde ze zich niet begrepen en niet op haar gemak, omdat ze het gevoel had dat de politie haar niet geloofde.

Samengevat ziet de zaak er als volgt uit (ontleend aan Goderie & Boutelier, 2011 en niet gepubliceerde onderzoeksnotities). Een jonge vrouw met een lichte verstandelijke beperking, we noemen haar Betty, krijgt een seksuele rela-

tie met 'Fred' die getrouwd is met 'Cindy'. Alleen vanuit het perspectief van Betty is er sprake van een liefdesrelatie. Fred laat Betty in de waan dat hij met haar verder wil en van zijn vrouw wil scheiden. Na drie jaar biedt Fred Cindy aan haar te helpen de schulden die zij heeft af te lossen. Via de oprichting van een stichting bij de notaris die de schulden overneemt en het laten tekenen door Betty van schuldovereenkomsten ter waarde van ruim €17.000 krijgt Fred Betty financieel in de tang. Fred overreedt Betty in de prostitutie te gaan werken, zodat zij haar schulden aan hem af kan lossen. Fred maakt een website voor een escortservice en plaatst daar advertenties op waar de diensten van Betty aangeboden worden. Ook maakt Fred via e-mail en telefoon afspraken met klanten en hij brengt Betty ook naar klanten toe. Na verloop van tijd neemt Tamara, de planner van het escortbureau, het maken van afspraken voor Betty over. Betty weet niet dat Tamara eigenlijk Freds vrouw Cindy is.

Bij de politie gaat het balletje rollen als zij op een klantensite de recensies van klanten van Betty lezen. Zo schrijft een klant over haar: 'Lijkt me een duidelijk gevalletje van gebruikmaken van haar beperkte geestelijke vermogens, ik zou bijna zeggen dwang. Jammer dat er mensen zijn die haar zo exploiteren.' De politie zoekt de website van de escortservice op en daar staat dat Betty 7 dagen per week en 24 uur per dag beschikbaar is, dat zij voor alle seksuele diensten beschikbaar is en dat zij, als de klant dat wenst, zonder condoom werkt. Er wordt een proces-verbaal van bevindingen opgemaakt. Vervolgens wordt er door de politie een escortcontrole uitgevoerd, door een afspraak met Betty te maken in een hotel. Betty wordt voor een paar korte vragen meegenomen naar het bureau en Fred, die als chauffeur buiten op straat aanwezig was, wordt aangehouden voor verhoor. Hiermee komt een einde aan de uitbuitingssituatie.

Later wordt Betty nog een aantal keren door de politie verhoord (studioverhoor). Betty verklaart wel, maar wil – omdat ze nog steeds stapelgek op hem is – absoluut geen aangifte doen tegen Fred. De telefoon van Betty wordt onderzocht. De officier van justitie laat de politie nog een financieel onderzoek instellen. Daaruit wordt duidelijk dat Betty met haar prostitutiewerk in anderhalf jaar tijd ruim €95.000 aan inkomsten voor Fred en Cindy heeft gegenereerd. Betty heeft slechts een schijntje van dit bedrag zelf in handen gekregen om boodschappen en benzine van te betalen. De officier vindt het belangrijk om met het opsporingsonderzoek het hele verhaal duidelijk te laten worden, zodat ook de context duidelijk wordt. Dit is zowel van belang om de dwang duidelijk te maken als de ernst. Dit sluit aan bij het probleem van de rechter die aangeeft dat het slachtoffer vaak inconsistent is. Ook is de relatie tussen het slachtoffer en de verdachte erg complex. Hoe merk je dat iemand te maken heeft gehad met

dwang? Het gaat daarbij om een andere feitelijkheid. Heeft iemand misbruik gemaakt van een kwetsbare positie? Dit is kwetsbaarheid uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend. Het is een taak van de officier om hier helderheid in te scheppen, aldus de rechter.

Betty wordt nog een keer verhoord bij de rechter-commissaris. Tijdens de terechtzitting verklaren beide verdachten. De rechter veroordeelt zowel Fred als Cindy op basis van de verklaring van Betty (studioverhoor), de verklaringen van beide verdachten, het onderzoek aan de telefoon van Betty (sms-berichten), meerdere recensies van meerdere klanten op internet, de advertenties op internet, een notitieboekje van Betty en de computer in de woning van Fred en Cindy (afsprakenagenda) voor mensenhandel, mensenhandel in vereniging en, vanwege het onbeschermd seks laten hebben met klanten, ook voor (medeplegen van) poging tot zware mishandeling.

Bewijsproblematiek tijdens de vervolging en berechting

Verdachten van seksuele uitbuiting worden relatief vaak vrijgesproken (zie bijvoorbeeld Duijst 2009 in Damen, 2011a; Damen, 2011b; NRM, 2009). Damen heeft kwantitatief en kwalitatief onderzoek gedaan naar de vraag of, en zo ja welke problemen ten grondslag liggen aan de vele vrijspraken in loverboy-zaken. Damen stelt loverboys gelijk aan pooiers die doelbewust een vrouw dwingen of verleiden tot prostitutie, om daaruit vervolgens voor zichzelf financieel gewin te halen (Damen, 2011b). Aan de bewijsvoering liggen volgens Damen verschillende problemen ten grondslag. Het eerste probleem dat zij noemt is opvallend, namelijk de onjuiste, onvolledige en opmerkelijke tenlasteleggingen die zij in haar onderzoek van de jurisprudentie tegenkwam. Dergelijke tenlasteleggingen hebben regelmatig tot (partiële) vrijspraken geleid. Een volgend probleem dat (gedeeltelijk) tot vrijspraken van loverboys kan leiden is het ontbreken van aangiften en/of belastende verklaringen van slachtoffers. Dit noemt Damen opmerkelijk aangezien verdachten van mensenhandel ook veroordeeld kunnen worden zonder aangifte of melding van het slachtoffer. Toch blijkt dit in de door haar bestudeerde zaken wel degelijk van belang te zijn bij de bewijsvoering. 'Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de aanwezigheid van een aangifte en/of belastende verklaring van belang is voor de bewijsvoering voor de onvrijwilligheid van het slachtoffer.' (Damen, 2011a: 87) Een derde probleem ziet Damen in een gebrek aan steunbewijs voor deze verklaringen. Dit kan ertoe leiden dat een slachtofferverklaring als niet of als minder betrouw-

baar wordt gezien. Een vierde mogelijk probleem is gelegen in de bewijsvoering voor het oogmerk van uitbuiting. Damen vraagt zich af of, wat betreft het oogmerk, een te vergaande mate van opzet voor de strafbaarheid wordt vereist. Wat betreft de uitbuiting speelt de bewijsbaarheid van de onvrijwilligheid een rol. Dit laatste punt speelt volgens Damen in algemenere zin een rol. Een mogelijk laatste probleem, dat artikel 273f Sr een verkeerde strafbaarstelling zou zijn, zoals Duijst suggereert (Duijst 2009 in Damen, 2011b), om loverboys strafrechtelijk aan te pakken, speelt volgens Damen geen rol. De vele vrijspraken zijn volgens haar eerder te wijten aan de eerder genoemde problemen.

Interviews

3.1 Inleiding

Welke mogelijkheden heeft de politie om in opsporingsonderzoeken naar mensenhandel in de prostitutie minder te streven naar aangiften van slachtoffers, maar de focus meer te leggen op het (eerst) verkrijgen van andere bewijsmiddelen? Om meer inzicht in die mogelijkheden te krijgen zijn ook tien semi-gestructureerde interviews gehouden. De gesprekken zijn gevoerd met ‘materiedeskundigen’ vanuit de politie, de KMar, het RIEC en het Openbaar Ministerie: een officier van justitie, twee parketsecretarissen, een regiohoofd van de politie, twee mensenhandelexperts van de politie, twee mensenhandelexperts van de KMar, een operationeel specialist casescreeening mensenhandel van de politie en een specialist mensenhandel RIEC en voormalig korpsexpert mensenhandel.

De respondenten is gevraagd welke handelingsmogelijkheden zij zien om in de praktijk bij een verdenking van mensenhandel in de prostitutie tot een meer verdachtegerichte start van een opsporingsonderzoek te komen, dan wel een opsporingsonderzoek te draaien zonder aangifte van een slachtoffer. Hun is gevraagd daar succesvolle voorbeelden van te geven uit hun eigen praktijk.

De respondenten zijn niet alleen geselecteerd op basis van hun ervaring met deze wijze van opsporen, maar ook op zo’n manier dat er zo veel mogelijk aspecten van het opsporingsproces belicht konden worden. Doel van de interviews was niet om te achterhalen hoe gemeenzaam bepaalde praktijken zijn, maar om zo veel mogelijk *good practices* te achterhalen.

3.2 Verklaren in plaats van aangeven

Verklaringsbereidheid in plaats van aangiftEBereidheid

Alle respondenten zijn het erover eens dat het in principe niet uitmaakt of iemand een getuigenverklaring aflegt die heel uitgebreid is of een aangifte doet. Of er nu boven de verklaring staat ‘proces-verbaal getuige’ of ‘proces-verbaal aangifte’ doet

voor het Openbaar Ministerie helemaal niet ter zake en ook niet voor de rechter. Het gaat om de inhoud, niet om wat er als titel boven het proces-verbaal staat.

Voor slachtoffers zelf kan het wel uitmaken. Voor slachtoffers kan het belangrijk zijn dat ze tegen hun uitbouter kunnen zeggen: 'Ik moest verklaren van de politie want ze hebben me om een verklaring gevraagd, maar ik wilde niet. Ik wilde geen aangifte doen.' Dit kan opgelost worden door er een proces-verbaal van verhoor of een proces-verbaal van bevindingen van te maken. Een parketsecretaris: 'Voor mij maakt het niet uit, ook een proces-verbaal van bevindingen is oké. Als ze maar uitgebreid verklaren en het op punten verifieerbaar is. Dat is wel essentieel.'

De respondent van het RIEC, die voorheen bij de politie werkzaam was, geeft een voorbeeld van het emotionele verschil voor een slachtoffer tussen verklaren en aangifte doen uit haar praktijk.

Op internet trof de politie advertenties aan die vraagtekens oproepen omdat ze niet van mondige prostituees leken. Daarop werden meerdere bestuurlijke controles uitgevoerd. Tijdens de controles werden voornamelijk vrouwen uit Bulgarije aangetroffen. Iedere keer werd door hen dezelfde man X genoemd die hen hielp bij hun werk. Ook viel op dat de vrouwen zich snel verplaatsten van locatie naar locatie; ze werkten steeds weer ergens anders. Ook was er een signaal dat er minderjarige meisjes in een van de panden die voor prostitutieactiviteiten werden gebruikt zouden zijn. Dat kon tijdens de controles niet geconstateerd worden. Wel werd er tijdens een van de controles een Nederlands meisje van 19 jaar aangetroffen. Dit meisje vertelde dat zij X al kende vanaf haar 17e en dat zij een kind van hem had. De prostitutiecontroleurs hadden de indruk dat dit meisje onder dwang aan het werk was. Het meisje wilde hier niet over verklaren.

Vervolgens is de politie gaan zoeken in de politiesystemen en in open bronnen of er wat te vinden was over X. Uit het openbronnenonderzoek kwam naar voren dat X heel veel advertenties plaatste over seksfeesten en gangbangs. Ook is de belastingdienst gevraagd naar wat er bij hen bekend was over X. Daaruit bleek dat X nagenoeg geen inkomsten op had gegeven. Uit de politiesystemen kwam informatie over meldingen van huiselijk geweld, over allerlei andere incidenten waar sprake was van onenigheid tussen X en het 19-jarige meisje en het onder druk zetten van het meisje door X middels het kind.

Het meisje wilde uiteindelijk wel wat verklaren, maar geen aangifte doen van mensenhandel.

De officier van justitie bevestigt dat het verschil tussen een aangifte en een getuigenverklaring vaak meer een emotioneel verschil is dan een verschil voor de bewijswaarde. Daarom is het ook beter om over verklaringsbereidheid te spreken in plaats van aangiftebereidheid. De officier:

‘Het gaat eigenlijk veel meer om verklaringsbereidheid dan om aangiftebereidheid. Die verklaringsbereidheid is sowieso heel moeilijk om voor elkaar te krijgen. Daar moet je over nadenken hoe je dat voor elkaar krijgt. Daar ben ik het met alles en iedereen van harte eens die zegt: je moet niet zo op de verklaring van een slachtoffer leunen. Dat je het op een andere manier moet doen. En dan is natuurlijk de grote vraag: hoe doe je dat?’

Alle respondenten hebben daar ideeën over die zij ook uitprobeerde hebben in de praktijk. Deze zullen in paragraaf 3.4 beschreven worden, maar eerst gaan we nog wat verder in op de verbeterpunten die door respondenten zijn genoemd voor de huidige werkwijze bij de aanpak van mensenhandel in de prostitutie.

3.3 Ga opsporen

Volgens de officier van justitie is de manier waarop er met mensenhandel gewerkt wordt heel erg slachtoffer- en hulpverleningsgericht. De werkwijze is te veel gericht op vrouwen willen redden uit de prostitutie. Als je het uitgangspunt neemt dat het werk in de prostitutie legaal is, dat het mag en dat het werk op basis van vrijwilligheid kan worden gedaan, maar iemand daarin kan worden uitgebuit, ben je met een heel ander gesprek bezig. Als de teneur van een gesprek met een prostituee is van: nou, zou je dat nou wel doen en je kunt toch zo veel meer, dan is dat een keiharde diskwalificatie van het werk. De officier:

‘Dan kunnen er twee dingen gebeuren. Of iemand kruipt helemaal in haar schulp en gaat nooit iets verklaren, want ze voelt zich slecht, of smerig of minderwaardig, óf mensen gaan dan uiteindelijk maar toegeven. Zo van: ja, ik wilde het niet. En dan is de vraag: komt dit nu omdat de politie zo vaak heeft verteld dat ze het niet willen of vertellen ze de waarheid? Dus ik vind dat je daar heel voorzichtig mee moet zijn.’

De officier noemt nog een ander argument om ambtshalve aan de slag te gaan. Een ander nadeel van niet gaan opsporen zonder dat er een aangifte ligt is dat je daarmee ook nog eens bewerkstelligt dat verdachten de druk op slachtoffers en andere getuigen verder opvoeren om vooral geen aangifte te doen. De politie doet dan toch niets.

De respondent van het RIEC meent dat er te gretig op zoek gegaan wordt naar informatie van de kant van het slachtoffer. Het slachtoffer wordt te veel gezien als primaire informatiebron. ‘We willen het slachtoffer dan ook compleet leeg laten lopen, maar daar zit zo’n slachtoffer niet op te wachten. Zij hebben misschien opdracht gekregen om niets te verklaren tegenover de politie. Of er zijn allerlei andere redenen waarom slachtoffers niet verklaren.’ Zij verwijst naar het vele onderzoek dat al gedaan is naar de lage aangiftebereidheid bij mensenhandel en de oorzaken daarvan. Dit maakt volgens haar duidelijk dat het belangrijk is om niet steeds op zoek te gaan naar een aangifte. ‘We kunnen als politie veel beter het slachtoffer met rust laten en daar veel meer omheen rechercheren. In een opsporingsonderzoek zou je doel moeten zijn om de voordeeltrekker aan te pakken, de pooier of de faciliteerder. Het slachtoffer moet je dan zo veel mogelijk uit de wind houden.’ Het is volgens haar veel beter om eerst de puzzelstukjes van de zaak bij elkaar te leggen. Dit heeft nog als bijkomend voordeel dat je dan later het slachtoffer ook veel minder hoeft te horen omdat je veel gerichter vragen kunt stellen. ‘We moeten ons afvragen wat vragen we nu eigenlijk van het slachtoffer door te willen starten met een aangifte. Laat dat slachtoffer met rust en ga opsporen. We doen heel veel, allemaal vanuit goede bedoelingen, om maar een verklaring te krijgen van het slachtoffer. Maar hoe betrouwbaar zijn dan die verklaringen?’

Belang van het slachtoffer?

Alle respondenten zijn het erover eens dat het ‘bedelen’ om een aangifte of een verklaring van het slachtoffer in de praktijk vaak verkeerd uitwerkt. Parketsecrataris 1 geeft daar een recent voorbeeld van. Bij een prostitutiecontrole wordt een man aangehouden voor een verhoor.

‘Nou dat meisje gaat dan mee. Zij doet uiteindelijk een uitgebreide aangifte, dan hebben we wel een verdenking maar geen erg zware. Vervolgens belt de politie ons twee dagen later dat dat meisje met twee andere vrouwen en die man bij de advocaat zit om de aangifte in te laten trek-

ken. Dan weet je wel dat dit geen zuivere koffie is. Waarschijnlijk is ze wel verschrikkelijk in elkaar gebeukt, of zo.'

Volgens het regiohoofd is vertrekken vanuit een aangifte niet nodig, misschien is het zelfs beter om dat niet te doen. Zij stelt dat het argument dat vanuit een aangifte werken veel simpeler zou zijn, niet klopt. 'Via een slachtoffer kom je eigenlijk juist heel lastig bij een verdachte. Een slachtoffer wil vaak niet verklaren en dat is ook heel goed te begrijpen vanuit haar positie. Je kunt je zelfs afvragen: wil je die zaken wel doen? De opbrengst van dergelijke onderzoeken is vaak maar halfbakken.'

3.4 Praktijkvoorbeelden

Om het slachtoffer heen Rechercheren

De respondent die bij een politie-eenheid verantwoordelijk is voor de case-screening merkt dat als je slachtoffers als bron neemt, dat eigenlijk heel onbetrouwbare gegevens oplevert. Zij ziet daarvoor twee oorzaken: de rol van de slachtoffers en hun kwetsbaarheid. Dat zorgt ervoor dat het streven naar een aangifte van het slachtoffer het opsporingsonderzoek er niet veel efficiënter op maakt. Daarbij komt ook nog de spagaat waarin je als politie terecht kunt komen als je met een slachtoffer een informatief gesprek hebt (zie hoofdstuk 2). Dit is voor haar ook een reden om niet voor het slachtoffer als eerste informatiebron te gaan.

Het heeft ertoe geleid dat ze op zoek is gegaan naar mogelijkheden om het slachtoffer niet te benaderen, maar om eromheen te gaan Rechercheren. Dat betekent dat je op zoek gaat naar informatie buiten het slachtoffer om.

In eerste instantie blijkt in bijna alle zaken dat deze insteek lastig is, aldus de casescreener. Vooral alles wat niet actueel is, is moeilijk, omdat je dan als het ware terug moet Rechercheren. Je krijgt ook snel te maken met het doorlaatverbod (zie hoofdstuk 2).

In het algemeen is het lastig omdat het mensenhandelartikel een lastig, moeilijk bewijsbaar artikel is. En het Openbaar Ministerie gaat er vaak niet in mee dat er sprake is van bewijs van dwang. Een uitzondering is als er sprake is van een minderjarige. Dan gaat het allemaal wat makkelijker omdat het bewijs van dwang dan niet nodig is. Ook stelt deze respondent dat het Openbaar Ministerie in haar eenheid toch graag een verklaring van het slachtoffer zelf

wil. Sinds een jaar geleden het idee voor deze werkwijze is ontstaan, zijn ze naar schatting de helft van de zaken zo gestart. Een klein deel daarvan is succesvol gebleken; het heeft tot een aanhouding geleid.

‘Om het slachtoffer heen rechercheren doen we bijvoorbeeld aan de hand van een “goede” melding. Een melding is geschikt als ze niet van het slachtoffer zelf komt, als ze enigszins actueel is, als ze genoeg aanknopingspunten biedt om op te gaan rechercheren en als ze concreet genoeg is, het mooiste is het als er een naam van een verdachte is.

Een andere manier is onderzoek naar open bronnen op internet. Door allerlei dingen met elkaar te combineren (bijvoorbeeld advertenties, recensies, Facebook) heb je een startpunt. Een derde voorbeeld is in gesprek gaan met TCI om hen te vragen om informanten in te zetten. Een vierde manier is zelf MMA (Meld Misdaad Anoniem) bekendmaken bij hulpverleners in je eenheid. We merken dat hulpverleners wel aan de bel trekken als ze vermoeden of weten dat hun cliënt slachtoffer van een pooier is, maar dat ze vervolgens niet verder mee willen werken met de politie. MMA is dan een goed alternatief.’

De officier van justitie kiest bij ambtshalve onderzoeken ook de strategie van ‘eromheen rechercheren’. Voor haar betekent dit in alle systemen laten zoeken wat er over situaties te vinden is.

Ook het regiohoofd wijst erop dat er heel veel mogelijkheden zijn om ambtshalve te starten met een opsporingsonderzoek. Dan vertrek je vanuit heel andere informatie dan dat je gaat lopen trekken aan een slachtoffer. Ook in een van hun onderzoeken was de start een TCI-proces-verbaal.

‘Een van onze onderzoeken startte met een TCI-proces-verbaal. Er was sprake van meerdere verdachten, van wie één verdachte tevens slachtoffer was (prostitutie die aanvankelijk alleen slachtoffer was, maar later door de hoofdverdachten ingezet werd voor activiteiten waardoor zij ook dader werd). Die persoon wilden we niet op de korrel, maar juist de andere personen (non-punishment-beginsel). Vervolgens hebben we bedacht om te gaan tappen. We wilden informatie over de aard van de werkzaamheden, en klanten moeten nu eenmaal bellen. Dat werkte als beginstap heel goed. Vervolgens kijk je in je gereedschapskist welk gereedschap oftewel welke onderzoeksmethoden je in gaat zetten. Je moet het goede bewijs gaan zoeken op de goede manier. Er is heel veel

mogelijk en daar moet je creatief in zijn. Het is dus geen standaardverhaal. Je moet heel bewust een strategie kiezen. Daarvoor is het wel nodig dat er in het team voldoende knowhow aanwezig is. En met elkaar brainstormen, bijvoorbeeld om te bedenken welke dingen we gaan vragen aan de afdeling Intel om bij de verdachte te komen. Door het inschakelen van Intel en het laten raadplegen van VROS krijg je bijvoorbeeld ook informatie over subjecten uit andere lopende rechercheonderzoeken. Dit helpt om de verbanden te ontdekken.'

Andere voorbeelden van gereedschappen uit de gereedschapskist van de regiochef naast het al genoemde tappen, het TCI vragen om via runners pv's te verstrekken en inschakelen van de afdeling intelligence zijn: informatie uit open bronnen halen en die gaan veredelen, heimelijke doorzoeking, WOD, observaties door een OT, camera's plaatsen, een tap op een pinautomaat zetten.

TCI-proces-verbaal in combinatie met MTV-toezicht

Een van de mensenhandelexperts van de KMar heeft een voorbeeld van een good practice waar de start een TCI-proces-verbaal was. Dat is gecombineerd met het mobiel toezicht veiligheid (MTV) van de KMar. MTV wordt door de KMar ingezet bij de bestrijding van illegaliteit en grensoverschrijdende criminaliteit als drugssmokkel, witwassen, mensensmokkel en mensenhandel. De controles mogen niet het karakter van grenscontroles hebben en worden daarom steekproefsgewijs gehouden. Ook moet het toezicht gebaseerd zijn op informatie of ervaringsgegevens over illegaal verblijf.

'In wat later het onderzoek Krokodilvis is gaan heten kregen we een TCI-pv waaruit vermoedens van uitbuiting in de prostitutie van een Nigeriaans meisje naar voren kwamen. Omdat we weten dat er verplaatsingen plaatsvinden tussen Nederland en Duitsland zijn we met het MTV-toezicht op de snelweg van Heerlen naar Duitsland ook gaan letten op auto's die hier iets mee te maken zouden kunnen hebben. We hadden al vrij snel beet. In een van de gecontroleerde auto's zat als bijrijdster een minderjarig meisje. Zij bleek gebruik te maken van een valse Nederlandse identiteitskaart. Zij wordt aangehouden en meegenomen voor verhoor. Op het bureau verklaart zij haar werkelijke naam, geboortedatum en geboorteplaats. Er is direct bij de aanhouding verzocht om een tap op de

telefoon die het meisje bij zich heeft. Het feit dat deze telefoon steunpalen aanstraalde op het moment dat het meisje voorgeleid werd aan een hulpofficier bij de Brigade van de Marechaussee heeft bijgedragen aan het bewijs dat de telefoon ook van het meisje was.'

Werken onder dekmantel (WOD)

Een van de parketsecretarissen geeft aan dat zij verschillende ideeën heeft voor de toepassing van een WOD-traject in de opsporing van mensenhandel. De officier van justitie heeft het ook al een aantal keer toegepast in een onderzoek, bijvoorbeeld omdat tappen onvoldoende opleverde. De officier vindt het geen eenvoudig traject en het heeft ook niet iedere keer opgeleverd wat ze gehoopt hadden.

'In een van de zaken kwam dat enerzijds omdat de getuigen van wie het verhaal afkomstig was heel verslaafd waren en daarmee onbetrouwbare getuigen. Hun verklaringen waren inconsequent. Anderzijds omdat de genoemde verdachten alweer weg waren toen de WOD'ers erbij kwamen. Zij waren vervangen door anderen, andere namen dus, en daar kun je dan niet zo gemakkelijk weer achteraan.'

Ambtshalve een opsporingsonderzoek starten

Volgens een van de korpsexperts heb je niet veel nodig om ambtshalve een opsporingsonderzoek te starten. Dat zou je al kunnen doen op basis van één enkele melding. Een recent voorbeeld uit de praktijk is het opsporingsonderzoek dat gestart is naar aanleiding van een melding van een klant van een prostituee:

'Een klant belde ons over een Hongaarse escort die hij besteld had. Hij vond dat de escort haar hoofd er niet bij had en dat ze moeite had met het werk. Toen hij dit aan haar kenbaar maakte gaf de vrouw aan dat ze het werk niet vrijwillig deed, dat ze door een man gedwongen werd. De klant zei haar dat hij haar wel zou helpen en een paar dagen later op een maandag weer contact op zou nemen. Omdat deze klant achteraf niet goed wist hoe en wat te doen, heeft hij contact opgenomen met de politie. Hij had verder geen gegevens gekregen van de vrouw, zoals een naam van de verdachte. Daarom is besloten dat de klant 's maandags weer zou

afspreken met de prostituee en wij ook aanwezig zouden zijn. Toen de vrouw werd afgezet bij het hotel door de man (pooier) zijn wij op hem afgestapt en hebben wij hem aangehouden voor verhoor.’

De officier van justitie heeft ook de ervaring dat een klant een vermoeden van mensenhandel heeft gemeld. De verklaring van deze klant heeft een duidelijke bijdrage kunnen leveren aan het bewijs van dwang. Toen het slachtoffer gehoord werd, bleek zij namelijk heel warrig te verklaren. De verklaring van de klant riep ook geen problemen op voor de verdediging; de klant hoefde ook niet meer gehoord te worden bij de rechter-commissaris.

Een ander voorbeeld van de korpsexpert is een intakegesprek waaruit summiere informatie kwam naar aanleiding van het verhaal van een inmiddels meerderjarig slachtoffer. Zij stond in dubio over wel of geen aangifte doen van de seksuele uitbuiting die haar overkomen was. Omdat er uit haar verhaal een signaal kwam dat er mogelijk een minderjarige in de prostitutie gebracht was, moest de politie wel in actie komen.

‘In haar verhaal kwam naar voren dat zij als minderjarige in de prostitutie was gebracht via een relatie met een vrouw. Daarbij was ook sprake van forse mishandeling en bedreiging met geweld door die vrouw. Het meisje had ruim een jaar tegen haar zin in de prostitutie gewerkt. Toen dit meisje vertelde dat deze vrouw inmiddels een nieuw vriendinnetje had, werd het zo’n fors verhaal (mogelijk een nieuwe minderjarige in dezelfde situatie) dat we besloten hebben niet te wachten op een eventuele aangifte maar meteen door te pakken. Dat is dan jammer voor het meisje dat er nog niet over uit is wel of geen aangifte te doen. We moeten hier iets mee.’

Wodan

De Wodan-methode is ontwikkeld door de Brigade Brabant-Zuid van de KMar, die onder andere actief is op Eindhoven Airport. Op Eindhoven Airport past de KMar deze methode toe op meerdere criminaliteitsvormen, waaronder mensenhandel. Het project heeft vier jaar gedraaid en is sinds 21 september 2015 (tijdelijk) gestopt in verband met capaciteitsproblemen.

De reden om de methode destijds te ontwikkelen was dat de primaire taken van de KMar (grensbewaking, mobiel toezicht en veiligheid en handhaving) te

weinig producten opleverden, terwijl een eerste pilot van Wodan al wel zicht gaf op verschillende vormen van georganiseerde criminaliteit waarbij gebruik werd gemaakt van Eindhoven Airport.

Er zijn twee achterliggende ideeën voor het Wodan-project. Het eerste principe is om handhavers te leren denken en kijken als een rechercheur. Handhavers hebben geleerd voornamelijk te reageren op feiten, opspoorders reageren voornamelijk op omstandigheden. Door scenariodenken en te letten op onderbuikgevoelens zijn handhavers in staat om afwijkende patronen te zien en mogelijke criminelen op de korrel te krijgen. Het tweede principe is dat signalen zorgvuldig worden vastgelegd. Daarbij is het belangrijk dat bevindingen gedeeld worden door ze te registreren in de systemen van de handhavende instanties. Dit is cruciaal, omdat informatie die op het eerste gezicht misschien niet waardevol lijkt, later wel – al dan niet in combinatie met andere informatie, zie de stapelmethode – van groot belang kan zijn om een opsporingsonderzoek verder te helpen of zelfs als bijdrage aan bewijs. Ook analyseert de informatieorganisatie van de KMar op Eindhoven Airport deze informatie om een informatiebeeld op te bouwen. Een van de aandachtsgebieden van Wodan in 2015 was mensenhandel uit Hongarije, Roemenië en Bulgarije. Voor elke criminaliteitsvorm, en dus ook voor mensenhandel, zijn bij de start van het project meerdere scenario's beschreven en is aangegeven op welke wijze deze georganiseerd zou kunnen zijn. Vervolgens is de medewerkers van de KMar geleerd om op deze manier te denken en te werken. De werkwijze van Wodan is om de passagiersstromen op de luchthaven te observeren gericht op mensenhandel en de gegevens die voortkomen uit onderzoeken (incidenten) en eigen waarnemingen (observaties en controles) te analyseren.

Op de luchthaven Eindhoven waren er in 2015 zo'n 45.000 vliegbewegingen en bijna vierenhalf miljoen passagiers. De reizigers zijn onder te verdelen in drie groepen: reizigers met een overwegend recreatief doel, reizigers met een overwegend zakelijk doel en reizigers met een overwegend crimineel doel. Stel dat die laatste groep 1% van het totaal is, dan zou het om 3300 reizigers per maand oftewel 110 per dag gaan. Daarbij is kenmerkend voor een luchthaven dat er ook afhalers en wegbrengers van de passagiers zijn. We hebben berekend dat die groep ook substantieel is, namelijk ruim anderhalf miljoen mensen per jaar. Hoewel ook bij de reizigers signalen opgehaald worden, focust Wodan zich ook veelvuldig op de groep afhalers, omdat deze veel meer signalen achterlaat dan de reizigers.

Tijdens de looptijd van het project zijn er al 46 criminele samenwerkingsverbanden gesignaleerd waarvan de meeste zich bezighielden met mensenhandel. De informatie wordt niet als losse puzzelstukjes ‘over de schutting gegooid’, maar wordt veredeld en er wordt een preweegdocument van gemaakt dat aangeboden wordt aan de landelijke weeg- of stuurpleeg.

Ook andersom weten politieteamen die bezig zijn met een opsporingsonderzoek waar Oost-Europese slachtoffers bij betrokken zijn het Wodan-team steeds beter te vinden, zoals in het Haagse onderzoek Buidelwolf.

Op de vraag hoe het eigenlijk zit met de bevoegdheden om op deze manier te werk te gaan antwoordt de respondent van de KMar dat dit geen probleem oplevert. Bij de start van het project kreeg hij deze vraag ook van de officier van justitie. Deze officier maakte zich wat zorgen en was van mening dat je op deze manier toch al wel een beetje aan het opsporen bent. De respondent heeft toen de volgende vergelijking gemaakt.

‘Als surveillanten midden in de nacht op een industrieterrein stuiten op een persoon die daar mogelijk aan het inbreken is, dan vragen ze die persoon toch ook naar zijn legitimatiebewijs? En als ze een beetje slim zijn vragen ze hem meteen of ze even in zijn kofferbak mogen kijken. Als die persoon daar dan toestemming voor geeft is er toch niets aan de hand? Wat is het verschil tussen de werkwijze van Wodan en het industrieterrein?’

Volgens de respondenten van de KMar leveren bevestigingen vanuit de politie in mensenhandelonderzoeken waarbij Eindhoven Airport genoemd wordt, meestal een directe ‘hit’ op met een informatiebeeld. Ook wordt handhavingsinformatie weleens actief gedeeld met prostitutiecontroleteams van de politie (pro-actief samenwerken).

Het op deze wijze door het Wodan-team verkregen bewijs is al een aantal keren getoetst door de rechter. Volgens de respondent heeft de rechter steeds geoordeeld dat het bewijs geoorloofd is omdat de medewerkers van Wodan opsporingsambtenaren zijn (zie ook het volgende hoofdstuk, zaak 5).

Stapelen

Volgens de respondent van het RIEC zijn er veel meer dingen mogelijk dan vaak gedacht wordt. De stapelmethode blijkt, als je haar toepast in de praktijk, wel degelijk te werken. Door uit de politiesystemen te putten, kun je al heel veel dingen naar boven halen, bijvoorbeeld antecedenten, mutaties, pv's van bevindingen, meldingen. Je kunt ook een telefoononderzoek doen. Je kunt een verdenkings-pv opbouwen met misschien wel als klap op de vuurpijl een MMA-melding.

‘We kregen een melding over een meisje dat vermoedelijk onder dwang in de prostitutie aan het werk zou zijn. Ook de naam van het meisje werd genoemd. We hebben besloten het meisje voorlopig met rust te laten en zijn er omheen gaan rechercheren. We hebben de politiesystemen geraadpleegd. We hebben in open bronnen gezocht. Soms is het dan wel een beetje een kwestie van geluk hebben en dat was hier ook zo. Het is gelukt om tot een 27-constructie te komen.’

Het zoeken in de systemen moet wel gebeuren door mensen die het fenomeen mensenhandel goed begrijpen. Het feit dat gebeurtenissen onder allerlei andere codes zijn weggeschreven dan mensenhandel maakt het zoeken lastig. Een ander voorbeeld van de respondent van het RIEC:

‘We kregen een melding over twee meisjes die onvrijwillig in de prostitutie zouden werken. Het ene meisje was nog 17, het andere 18 jaar. Omdat het ene meisje nog minderjarig was zijn we haar gaan horen. Ze ontkende dat ze in de prostitutie werkte. Toch zijn we in de politiesystemen gaan zoeken, omdat we er geen goed gevoel bij hadden. Toen vonden we een mutatie dat ditzelfde meisje een tijd geleden midden in de nacht door surveillanten was aangetroffen in een auto met twee mannen op een verder verlaten universiteitsterrein. De surveillanten hadden het vreemd gevonden dat die auto daar stond op dat tijdstip met drie personen erin. De agenten zagen dat het meisje een bloedende lip had en een behuild gezicht. De mannen zijn vervolgens aangehouden op verdenking van mishandeling. Het meisje is destijds ook verhoord, maar wilde geen aangifte van mishandeling doen waarop de mannen weer zijn vrijgelaten.

Op dat moment heb je wel de namen van twee mannen waarop je

verder kunt rechercheren om te kijken of zij iets met het in de prostitutie brengen van het minderjarige meisje te maken hebben.’

Tappen

Bij het opsporingsmiddel tappen worden zowel voor- als nadelen genoemd. Een veel genoemd voordeel van tappen is dat bij mensenhandel veel meer over de tap komt, dan bij bijvoorbeeld liquidaties of grootschalige drugshandel. Verdachten die bezig zijn met liquidaties weten dat ze afgeluisterd worden en zullen rekening houden met wat ze door de telefoon zeggen. Of verdachten van mensenhandel niet weten dat ze mogelijk afgeluisterd worden is niet duidelijk, maar de pooiers moeten sowieso gesprekken voeren met de prostituees in verband met de klandizie. Er wordt steeds geïnformeerd bij de prostituees hoe het staat met de verdiensten, er wordt bedreigd met geweld als de verdiensten tegenvallen, er wordt op aangedrongen om langer door te werken. Kortom, er worden nogal eens uitspraken gedaan waar al onvrijwilligheid in aan te wijzen is. Ook de klanten moeten bellen.

Volgens de respondent van het RIEC is een nadeel dat als je een tap aan wilt gaan sluiten, je al heel ver moet zijn qua verdenking. Een ander nadeel is dat het al snel om honderden gesprekken gaat en dat het een groot beslag op de capaciteit legt. Een van de mensenhandelexperts van de politie is van mening dat tappen tegenwoordig veel minder oplevert dan een jaar of vijf geleden. Volgens hem wordt er tegenwoordig vooral gebruikgemaakt van WhatsApp en is daar veel moeilijker bij te komen.

Integrale aanpak

Volgens de mensenhandelexpert van het RIEC is mensenhandel ondermijnende criminaliteit en die kun je het beste integraal aanpakken. De stapelmethode, $0+0+0=1$, werkt beter als je mensenhandel integraal aanpakt. Deze methode is daar heel mooi mee te vullen. Als je meer bronnen hebt, heb je ook veel steunbewijs. Dan kun je veel sterker naar het strafbare feit kijken.

Bij een integrale aanpak is er overleg met partners zoals de politie, de gemeente, de belastingdienst, de KMar, het RIEC. Omdat er tussen de partners een convenant is gesloten, is het ook mogelijk om informatie met elkaar te delen. Vaak komt er ook informatie uit een heel andere hoek dan die van de

politie die een niet-pluis-gevoel oplevert, een gevoel dat er misschien sprake is van mensenhandel. Iets aantonen kun je dan nog lang niet, maar je kunt het in het overleg wel bespreekbaar maken. Je kunt dan vervolgens twee dingen doen: ofwel het verder gaan onderzoeken ofwel een interventie plegen om de situatie te beëindigen.

Het toepassen van een integrale aanpak heeft volgens deze respondent twee voordelen. Je kunt niet alleen sneller maar ook objectiever komen tot een beeld van wat er aan de hand is. Dit geldt trouwens niet voor alle zaken. De aanpak is niet zo geschikt voor zaken waarin sprake is van één pooier met één meisje.

Ruimte creëren om de verdenking sterker te kunnen maken

Een van de mensenhandelexpert van de politie heeft goede ervaringen met het aanhouden van de verdachte op andere gronden dan een verdenking van mensenhandel. Een voorbeeld dat al meerdere keren goed gewerkt heeft is een heterdaadsituatie van wederrechtelijke vrijheidsberoving. Op deze manier stopt de uitbuitingssituatie doordat je de verdachte uit die situatie haalt en vastzet. Ondertussen creëert dit ruimte voor het slachtoffer om ook over de mensenhandel te gaan verklaren.

‘Het afgelopen jaar hebben wij al vier keer een signaal vanuit de hulpverlening gehad dat er een minderjarig meisje in een woning vastgehouden zou worden door een loverboy. We gaan dan nog wat meer informatie inwinnen en het lijkt er inderdaad op. We halen het meisje vervolgens uit de woning en de verdachte wordt aangehouden voor wederrechtelijke vrijheidsberoving, wapenbezit en noem maar op, maar niet voor mensenhandel. Wat gebeurt er namelijk als je hem aanhoudt voor mensenhandel, na drie dagen moet je hem voorgeleiden en wat heb je dan? Het blijkt dat het meisje eerst nog niets wil vertellen over de prostitutie en je dus te weinig hebt om de verdachte voor mensenhandel langer vast te houden. Wel wil ze verklaren over dat ze de woning niet mocht verlaten. Wederrechtelijke vrijheidsberoving is al geconstateerd en dat is wel een zo zwaar feit dat een rechter toestemming geeft de verdachte langer vast te houden. Dat geeft in ieder geval 10 dagen, 14 dagen, misschien wel 30 dagen gevangenhouding om op het gebied van mensenhandel verder onderzoek te gaan doen.’

Proces-verbaal van kwetsbaarheid en telefoon slachtoffer bekijken

De casescreener vindt het belangrijk om zich in te spannen om het slachtoffer niet alleen tijdens het opsporingsonderzoek, maar ook in het stadium van vervolging en berechting zo veel mogelijk uit de wind te houden door te voorkomen dat het steeds opnieuw gehoord gaat worden. Daartoe heeft ze voor een extra kwetsbaar slachtoffer een proces-verbaal van kwetsbaarheid opgesteld.

‘Het ging om een zeer kwetsbare jongen die slachtoffer was. Ik heb een proces-verbaal van kwetsbaarheid opgesteld, waaruit moest blijken hoe kwetsbaar die jongen is. Dit heb ik gedaan in de hoop dat dit ervoor zou zorgen dat hij niet opnieuw bij de rechter-commissaris gehoord zou hoeven worden. Ik heb het slachtoffer gevraagd of ik contact met zijn medici en psycholoog op mocht nemen om hen te vragen om een verklaring over zijn toestand. Er kwam wel een verzoek van de rechter-commissaris om deze jongen te horen, maar het is op een speciale manier gebeurd. De speciale gecertificeerde verhoorder die de jongen al eerder gehoord had mocht de jongen opnieuw horen. De rechter-commissaris heeft er toen alleen bij gezeten en heeft zelf geen vragen gesteld.’

In dezelfde lijn ligt het aan (kwetsbare) slachtoffers vragen of je hun telefoon mag bekijken. De officier van justitie heeft dit een keer laten doen bij een heel kwetsbaar slachtoffer, waarbij de curator van alles van het meisje had gehoord, maar een verhoor door speciale verhoorders niet een compleet verhaal opleverde. Het meisje stemde daarin toe. Het bekijken van haar telefoon leverde niet alleen belastende sms’jes van haar pooier op, maar ook allerlei contactgegevens. ‘De politie is toen mensen gaan horen op de locaties in allerlei delen van het land waar zij had gewerkt en dat werd allemaal bevestigd. En er was ook nog een ander slachtoffer. Die kon de werkwijze bevestigen omdat het bij haar ook zo ging. En die was veel betrouwbaarder.’

3.5 Voorwaarden

Er zijn meerdere voorwaarden genoemd om te komen tot een meer verdachte-gerichte aanpak van mensenhandelzaken. De respondenten van het RIEC en de politie geven aan dat het heel belangrijk is dat het Openbaar Ministerie hier ook positief tegenover staat. Maar ook wordt de hand in eigen boezem gestoken. Er

zijn ook nog veel politiecollega's die koudwatervrees hebben. De problemen liggen volgens de respondenten dan ook niet op juridisch gebied, maar in de moeilijkheid om collega's te overtuigen van het nut van een nieuwe werkwijze. Ook de *awareness* buiten de gespecialiseerde afdelingen wordt als te laag ingeschat.

De regiochef benadrukt dat het belangrijk is om je iedere keer opnieuw de vraag te stellen wat je wilt bereiken en welk gereedschap je daarvoor uit je gereedschapskist nodig hebt. 'Je moet creatief zijn en niet altijd hetzelfde doen. Je gaat per keer bedenken: wat wil je bereiken? Waar willen we voor gaan? Welke tactieken zijn dan nodig? Eerst een voorstel maken en dat uitwerken. Het werkt gewoon het beste als je niet altijd hetzelfde pad loopt.'

Drie respondenten benadrukken het belang om de intelligence-functie goed op orde te hebben. Dit vergt een actieve opstelling vanuit meerdere kanten. Enkele voorbeelden daarvan zijn het beschikbaar maken van restinformatie voor anderen en bij afsplitsing in een onderzoek de rest overdragen naar een andere afdeling.

3.6 Prioritering

De respondenten van het Openbaar Ministerie en twee mensenhandelexperts van de politie zijn van mening dat de zaken waarin er wel een aangifte van het slachtoffer ligt prioriteit verdienen. Volgens de ene parketsecretaris is het een gevoelig onderwerp. Het is geen algemeen beleid om zaken met een aangifte voorrang te geven, maar in het keuzeproces speelt het wel een rol. 'Een mensenhandelzaak waar een aangifte aanwezig is, is kansrijker. Zeker een uitgebreide aangifte. Het is wel de praktijk' (parketsecretaris 1). De ene mensenhandelexpert van de politie geeft aan dat in zijn eenheid 80 tot 85% van de opsporingsonderzoeken naar seksuele uitbuiting voortkomt uit een aangifte. 'Soms is het vanuit tactisch oogpunt beter om daar heel even op te wachten. Als je een aangifte hebt, kun je dat gaan opplussen met andere informatie zodat je uiteindelijk sneller door kunt pakken. Bij mensenhandel in de prostitutie heb je, net als bij seksueel geweld, een situatie van één op één.' Beide mensenhandelexperts van de politie zijn, net als de bovengenoemde parketsecretaris, van mening dat je vanuit een aangifte vaak veel meer mogelijkheden hebt en sneller kunt werken. De tweede mensenhandelexpert vraagt zich daarbij wel af of het terecht is dat de keuze sneller gemaakt wordt voor degenen die aangifte doen, omdat de blikken misschien juist gericht zouden moeten zijn op degenen die geen aangifte durven te doen. Mogelijk zijn deze zaken nog ernstiger.

Een van de parketsecretarissen geeft aan dat als je een verklaring van een slachtoffer hebt, je er dan ook omheen gaat rechercheren. Maar in dat geval kun je eerder stoppen omdat je sneller genoeg feiten en omstandigheden hebt, voldoende bewijs dus om de zaak rond te krijgen. Als iemand geen aangifte doet moet je er veel meer omheen rechercheren. 'En je hebt maar een beperkte capaciteit, dus ja, het beperkt je wel in je keuzes.'

Dat zaken met een aangifte in de praktijk vaak prioriteit krijgen boven zaken zonder aangifte, wordt bevestigd door de andere parketsecretaris. Deze respondent geeft aan dat het nu al moeite genoeg kost om de zaken met een aangifte die binnenkomen weg te krijgen. 'Dan ga je niet ook nog eens zelf dingen op lopen zoeken, zeg maar. Dat is makkelijker dan een WOD-traject vorm gaan geven.'

Volgens de officier van justitie is het uiteindelijk veel meer een capaciteitsvraagstuk dan een mogelijkhedenverhaal. 'Als de aangiften binnen worden gekruid, dan leggen we die natuurlijk niet aan de kant. Of een melding van een minderjarige, dan gaan we te paard.' Een verdachte opsporen zonder dat je iets hebt, maakt het volgens de officier wat ingewikkelder. Als je ambtshalve zaken moet gaan draaien, zit je met het vraagstuk van capaciteit. 'Ik bedoel als we 20 keer zo veel capaciteit zouden hebben, dan hadden we alles en iedereen rustig kunnen gaan observeren, kunnen gaan tappen, gewoon eens een tijdje kunnen gaan volgen en kijken of er iets is.' De aangiftebereidheid is niet hoog, want er zijn ontzettend veel zaken waar niemand aangifte wil doen, maar daar wordt niet aan toegekomen. Zo lang de zaken waar wel iemand aangifte doet en je heel weinig ondersteunend bewijs nodig hebt al vrijwel alle capaciteit opslokken, dan moet je ook ophouden. Dat is volgens de officier ook een reden om heel ingewikkelde ontnemingen maar te laten zitten en de tijd te besteden aan een volgende zaak.

Jurisprudentie

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaat het om de beantwoording van de onderzoeksvraag of er jurisprudentie te vinden is waaruit naar voren komt dat het niet alleen op papier, maar ook in de praktijk mogelijk is om ambtshalve (een verdachte van) mensenhandel op te sporen, te vervolgen en te berechten. Hoewel de politie bij voorkeur uitgaat van een aangifte van een slachtoffer om een opsporingsonderzoek te starten naar mensenhandel in de prostitutie, gebeurt dit niet uitsluitend op deze wijze, zo blijkt uit de gepubliceerde jurisprudentie.

We zullen eerst een zaak bespreken waar ambtshalve is gestart is met de opsporing en een aantal maanden later van het slachtoffer alsnog een aangifte verkregen is (§4.2). In de tweede zaak die we hier bespreken (§4.3) is ambtshalve een opsporingsonderzoek verricht en zijn eerst de verdachten aangehouden waarna de politie mensen heeft opgeroepen te getuigen. In deze zaak waren er meerdere slachtoffers, van wie via zeer uiteenlopende trajecten verklaringen verkregen zijn. De omvang van het onderzoek en de daaruit voortvloeiende strafzaken maakte het niet doenlijk om alles te beschrijven en we zullen daarom inzoomen op één slachtoffer. Vervolgens komt er in §4.4 een aantal zaken aan de orde waar de verdachte berecht is zonder dat er een aangifte door een slachtoffer gedaan is. Alle gepresenteerde zaken hebben geleid tot een veroordeling voor mensenhandel, een operationalisering voor het begrip ‘succes’ uit de probleemstelling.

Een verantwoording van de wijze waarop er naar zaken gezocht is en van de keuze voor de hier gepresenteerde zaken is te vinden in bijlage 3. De gepresenteerde informatie is niet steeds even rijk per onderwerp, omdat alleen de tekst van de gepubliceerde uitspraken beschikbaar was. Bij de ene zaak was veel meer te vinden dan bij de andere zaak.

De citaten zijn afkomstig uit de gepubliceerde uitspraken. De links naar de uitspraken zijn vermeld bij de literatuur (pag. 91-92).

4.2 Het ambtshalve starten van een onderzoek; het slachtoffer doet later aangifte

Zaak 1 ECLI:NL:RBOBR:2013:CA1965

Beschrijving van de start van de zaak

Uit de uitspraak van de Rechtbank Oost-Brabant blijkt de volgende voorgeschiedenis. Op 23 februari 2012 voert het meisje X een informatief gesprek met een medewerker van het maatschappelijk werk in haar woonplaats. Tijdens dat gesprek vertelt X aan de hulpverlener slachtoffer te zijn van mensenhandel. Nog diezelfde dag vindt er een informatief gesprek plaats met de politie (zie §2.2 voor korte uitleg informatief gesprek).

Tijdens het informatief gesprek vertelt X hoe ze de verdachte heeft leren kennen en hoe ze via hem met het werk in de prostitutie is begonnen. Zij ontvangt, net als andere meisjes die voor verdachte werkten, haar klanten in de woning van de verdachte. De verdachte plaatst advertenties voor de meisjes op internet. Ze maakt met verdachte de afspraak dat zij 40% van het verdiende geld aan verdachte geeft. Daarnaast werkt X ook nog drie dagen in een coffeeshop. Als X in de coffeeshop aan het werk is komt de verdachte regelmatig langs om haar te controleren en soms neemt hij ook een klant voor haar mee daar naartoe. Verdachte beweegt haar dan om mee naar zijn huis te gaan en seks met die klant te hebben.

Wanneer X op een gegeven moment wil stoppen met het werk als prostituee, begint de verdachte haar te bedreigen. Hij zegt dat ze een contract bij hem heeft om een jaar voor hem te werken en dat hij weet waar ze woont, werkt en naar school gaat. Het meisje vertelt verder dat de verdachte op een gegeven moment gedreigd heeft dat als zij naar de politie zou gaan met dit verhaal, hij naar het huis van haar familie zou gaan, benzine door de brievenbus zou gieten en de boel in de fik zou steken met iedereen erin.

Het meisje vertelt aan de politie dat zij vandaag weer een klant zou hebben en door verdachte bij zijn woning werd verwacht. Ze is bang voor verdachte, omdat hij haar verteld heeft dat hij een half jaar in Engeland heeft vastgezet voor de handel in drugs en wapens. Verdachte heeft gezegd dat als hij door haar vast zou komen te zitten, hij haar wist te vinden en hij haar en haar familie dan iets aan zou doen. Vanwege haar angst voor verdachte is ze ten tijde van het informatief gesprek er niet van overtuigd dat zij aangifte wil doen. Daarom noemt ze tegenover de politie niet de naam van verdachte, alleen zijn bijnaam.

De politie neemt ten behoeve van het onderzoek de mobiele telefoon van

het meisje in beslag en verricht een onderzoek naar de inhoud daarvan. Ook wordt de sociale communicatie op internet onderzocht. Daarbij ziet de politie dat er twee verschillende jonge vrouwen met het telefoonnummer van verdachte voor prostitutiewerkzaamheden worden aangeboden.

De politie brengt het meisje naar een safehouse.

Zo'n zeven maanden later, op 15 september 2012, doet X aangifte tegen verdachte bij de politie. Vijf dagen later legt zij nog een aanvullende verklaring af.

Samenvatting zaak 1

- Een meisje vertelt een hulpverlener over slachtofferschap.
- Het meisje heeft een informatief gesprek, wil uit angst de naam van de verdachte niet noemen en wil geen aangifte doen.
- De politie start een opsporingsonderzoek.
- Slachtoffer doet aangifte en legt aanvullende verklaring af.

4.3 Het ambtshalve starten van een onderzoek; het slachtoffer gaat verklaren

Zaak 2 Onderzoek Judo; uiteenlopende trajecten

Beschrijving van de start van de zaak

Het onderzoek Judo is een groot onderzoek geweest naar drie hoofdverdachten en meerdere medeverdachten. Onduidelijk blijft wat de aanleiding is geweest om een rechercheteam samen te stellen en tot ambtshalve opsporing over te gaan. Na een opsporingsonderzoek door een rechercheteam van een jaar, waarin het team tientallen mogelijke slachtoffers van gedwongen prostitutie in beeld kreeg, pakken in 2008 arrestatieteams de drie hoofdverdachten op. Het Hof Amsterdam beschrijft in zijn uitspraken in deze zaak dat het opsporingsonderzoek een 'eigen, karakteristieke dynamiek' heeft gehad.

'Nadat de verdachten waren aangehouden zijn de getuigen zowel gericht als via algemene publiciteit opgeroepen om een verklaring af te leggen dan wel aangifte te doen. Via zeer uiteenlopende trajecten zijn vervolgens de verklaringen tot stand gekomen. Zo hebben sommige getuigen het gelaten bij oriënterende gesprekken met de politie, waarvan de inhoud is neergelegd in processen-verbaal van bevindingen. In andere gevallen zijn in een aantal stappen verklaringen opgenomen, waarvan een deel in een

later stadium uitmondde in een aangifte. Enkele vrouwen hebben tijdens de opsporingsfase in het geheel niet willen verklaren. Zij hebben pas bij de rechter-commissaris, bij wie zij verplicht waren te verschijnen, een verklaring afgelegd.'

Het hof gaat uitgebreid in op de bruikbaarheid van de getuigenverklaringen van de groep slachtoffers in het licht van hun totstandkoming. Het schetst op basis van de inhoud van het dossier een beeld van de onderlinge relaties en de gevolgen daarvan voor de houding van de betrokkenen (lees: door het Openbaar Ministerie als slachtoffers gepresenteerde personen) tijdens het onderzoek. De zeer complexe affectieve relaties tussen de vrouwen en de verdachten bemoeilijken 'in aanzienlijke mate de rechterlijke taak van feitenvaststelling, van waardering van de rollen die elk van de betrokkenen heeft gespeeld, alsmede van hun onderlinge machts-zeggenschapsverhouding', zo stelt het hof.

Voor onze beschrijving focussen we op slachtoffer 6 in de zaak tegen een van de drie hoofdverdachten (ECLI:NL:GHAMS:2011:BQ1657). De verdediging heeft bepleit dat de verdachte van hetgeen hem ten laste is gelegd zal worden vrijgepleit. Samengevat heeft de verdediging aangevoerd dat slachtoffer 6 als een normale Nederlandse prostituee had te gelden en dat zij vrijwillig in de prostitutie is gaan werken. Volgens de verdediging was van dwang of misleiding door de verdachte geen sprake. De verdediging voert verder aan dat het onverantwoord is de verklaringen van getuige 1 te gebruiken voor het bewijs, niet alleen omdat hij een onbetrouwbare getuige is, maar ook omdat de bron van zijn informatie slachtoffer 6 zelf is.

Het slachtoffer wil geen aangifte doen tegen de verdachte. Zij wil wel 'haar verhaal doen' tegenover de politie. 'Ook bij de rechter-commissaris heeft zij verklaard dat zij weliswaar zowel tegenover de politie als de rechter-commissaris steeds naar waarheid heeft verklaard, maar dat zij haar verklaringen niet wenst te ondertekenen omdat het dan net een aangifte lijkt en zij geen aangifte wil doen.'

Uit de uitspraak blijkt dat er vijf verklaringen door slachtoffer 6 zijn afgelegd. Twee processen-verbaal van bevindingen door de politie zijn opgemaakt van verhoren van slachtoffer 6 op 18 en 20 november 2008. Drie maanden later is er een verhoor als getuige van slachtoffer 6, waarvan een uitgebreid maar niet ondertekend proces-verbaal is opgemaakt. Daarna is het slachtoffer ten overstaan van de rechter-commissaris als getuige gehoord en tot slot heeft

zij als getuige ter terechtzitting in hoger beroep uitgebreid verklaard. De verklaringen van het slachtoffer zijn volgens het hof zowel in grote lijnen als op essentiële details gelijkloidend.

‘Haar verklaringen vormen naar hun inhoud een bevestiging van het eerder door het hof vastgestelde algemene beeld van de onderlinge relaties en de gevolgen daarvan voor de houding van de betrokkenen tijdens het onderzoek. [Slachtoffer 6] wenst geen aangifte te doen tegen de verdachte; zij wil wel, zoals zij zegt, haar verhaal doen. Ook bij de rechter-commissaris heeft zij verklaard dat zij weliswaar zowel tegenover de politie als de rechter-commissaris steeds naar waarheid heeft verklaard, maar dat zij haar verklaring niet wenst te ondertekenen omdat het dan net een aangifte lijkt en dat zij geen aangifte wil doen.’

Het hof geeft aan dat het slachtoffer de verdachte niet zwart heeft willen maken. ‘Integendeel, zij heeft ook verklaard dat zij met hem een goede tijd heeft gehad en dat zij ook zichzelf kwalijk neemt een aandeel te hebben gehad in de gang van zaken tijdens haar relatie met de verdachte.’

Het hof overweegt dat slachtoffer 6 niet een ‘gewone mondige Nederlandse prostituee’ was, een kennelijk aan de wetsgeschiedenis en jurisprudentie ontleende ‘maatvrouw’ die vrijwillig in de prostitutie werkzaam was. Verder dat slachtoffer 6 als getuige ter terechtzitting in hoger beroep uitgebreid heeft verklaard en dat deze verklaring in grote lijnen, maar ook op essentiële details, gelijkloidend is aan hetgeen zij tegenover de politie en de rechter-commissaris heeft verklaard. Het hof acht wettig en overtuigend bewezen:

1 De verdachte heeft door dreiging met geweld en door misbruik van uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht.

Waarbij de bewijsmiddelen zijn:

- Verklaringen van het slachtoffer.
- Verklaringen van getuige 1 die zowel bij de politie als bij de raadsheer-commissaris verklaart dat hij van het slachtoffer heeft gehoord dat zij gedwongen werkzaam was in de prostitutie. Hij heeft verklaard dat zij overstuur was toen ze dat vertelde.

2 *Het slachtoffer bewogen in de prostitutie te gaan werken.*

Dit acht het hof bewezen op grond van:

- De verklaringen van het slachtoffer.
- De ondersteuning van deze verklaringen door een verklaring van de verdachte, waarin hij zelf zegt dat hij een relatie met het slachtoffer had en dat zij in de prostitutie werkte.

3 *De verdachte heeft het slachtoffer vervoerd en overgebracht.*

Dit baseert het hof op:

- De verklaringen van het slachtoffer.
- Een faxbericht van de Belgische federale politie waaruit blijkt dat verdachte en slachtoffer op een bepaalde datum zijn gecontroleerd nabij de rosse buurt in Antwerpen.

4 *De verdachte heeft opzettelijk voordeel getrokken uit de uitbuiting van het slachtoffer.*

Dit baseert het hof op:

- De verklaringen van het slachtoffer.
- De verklaringen van getuige 1 die zowel bij de politie als de raadsheer-commissaris verklaart van slachtoffer 6 gehoord te hebben dat ze een groot bedrag aan verdachte moest betalen als ze bij hem weg zou gaan en dat ze dan het werk als prostituee niet meer mocht doen.

Tabel 4.1: Bewijsmiddelen per gedraging zaak 2

	Gedraging 1	Gedraging 2	Gedraging 3	Gedraging 4
Verklaringen slachtoffer	•	•	•	•
Verklaringen getuige	•			•
Verklaringen verdachte		•		•
Prostitutiecontrole België			•	

Samenvatting zaak 2

- De politie stelt een rechercheteam samen en start een opsporingsonderzoek.
- De politie benadert gericht mogelijke slachtoffers én doet via de media een algemene oproep aan slachtoffers om zich te melden.
- Slachtoffer 6 wordt door de politie driemaal gehoord.
- Slachtoffer 6 wil geen aangifte doen, wil wel haar verhaal doen maar niet haar verklaring ondertekenen.

- Slachtoffer 6 verklaart wel bij de rechter-commissaris maar wil haar verklaring niet ondertekenen.
- Slachtoffer 6 verklaart uitgebreid als getuige ter terechtzitting in hoger beroep.

4.4 Het ambtshalve starten van een onderzoek; het slachtoffer doet geen aangifte

Zaak 3 Onderzoek Waterhoen

Beschrijving van de zaak

In 2015 veroordeelt de Rechtbank Midden-Nederland een verdachte wegens mensenhandel en het bezitten en verspreiden van kinderporno tot een gevangenisstraf van 20 maanden, waarvan acht maanden voorwaardelijk. De verdachte heeft in de periode van ongeveer 1 augustus 2013 tot en met 22 januari 2014 een minderjarig en kwetsbaar meisje in de prostitutie gebracht, haar daar enkele maanden in gehouden en van haar geprofiteerd. Dat het meisje kwetsbaar en laagbegaafd is blijkt uit een eerder verricht psychodiagnostisch onderzoek. Verdachte had in die periode een relatie met het slachtoffer en heeft als een zogenaamde loverboy gebruikgemaakt van het feit dat zij erg verliefd op hem was. Daarnaast heeft verdachte pornografische afbeeldingen en filmpjes van het minderjarige slachtoffer in bezit gehad en verspreid. Ook heeft hij het slachtoffer mishandeld en met enig misdrijf tegen het leven bedreigd. Tot slot heeft hij zijn enkelband vernield. We gaan hier alleen in op de mensenhandel.

De zaak is interessant, enerzijds omdat de moeder van het 17-jarige meisje melder bij de politie is en later ook aangifte doet omdat het meisje zelf geen aangifte wil doen. Anderzijds omdat er volgens de raadsman niet tegemoetgekomen is aan het recht van de verdediging het slachtoffer ‘onbelemmerd en als reguliere getuige’ te kunnen horen. De rechtbank honoreert dit verweer van de raadsman niet. Naar de opvatting van de rechtbank is het – op dat moment net 18 jaar geworden – meisje vanwege haar kwetsbaarheid terecht door de rechter-commissaris in een kindvriendelijke studio verhoord. De verdediging heeft bij dit verhoor de gelegenheid gehad om via de rechter-commissaris aan de getuige vragen te stellen, en ook in een tweede ronde is de verdediging in de gelegenheid gesteld de getuige op deze wijze te bevragen, aldus de rechtbank.

Op 18 januari 2014 stapt de moeder van een 17-jarig meisje naar de wijkagent om melding te maken dat haar dochter slachtoffer was geworden van een lover-

boy. De dochter heeft haar moeder verteld in de problemen te zitten, maar geen aangifte te willen doen tegen haar vriend omdat ze van hem houdt. Het meisje zou door haar vriend gedwongen worden tot seks met zijn familieleden en met door hem geworven klanten. De moeder geeft de politie de bijnaam van de verdachte, zijn woonplaats, de naam van de website waarop de verdachte advertenties plaatst met de twee werknamen van het meisje. Ook overhandigt de moeder de twee telefoons van haar dochter aan de politie. Drie dagen later houdt de politie een intakegesprek met het meisje. De dag daarna doet de moeder aangifte van mensenhandel en mishandeling.

Van februari tot en met april 2014 vinden er nog vier studioverhoren met het meisje plaats. Later wordt zij onder regie van de rechter-commissaris nogmaals in een kindvriendelijke studio gehoord.

De rechtbank stelt op basis van lezing van het complete dossier vast dat [bijnaam verdachte] verdachte betreft. De rechtbank acht de volgende gedragingen wettig en overtuigend bewezen:

1 De verdachte heeft het slachtoffer geworven.

Dit baseert de rechtbank op:

- Een verklaring van de verdachte, waaruit blijkt waar en hoe hij het slachtoffer ontmoet heeft.
- Een verklaring van het slachtoffer, waaruit blijkt waar en hoe zij verdachte ontmoet heeft; dat hij haar gezamenlijke woonruimte beloofd heeft; dat hij haar gevraagd heeft hiervoor binnen korte tijd veel geld te verdienen door tegen betaling seks te hebben met mannen; dat zij eerst onbetaalde seks heeft gehad met familieleden en vrienden van verdachte die volgens verdachte bedoeld was ‘om er even in te komen’.

Uit deze bewijsmiddelen volgt volgens de rechtbank dat verdachte het slachtoffer na het gezamenlijk chillen heeft benaderd met de vraag of zij voor hem zou willen werken. Hierna heeft zij als zogenaamde inwerkperiode seksuele handelingen verricht met familieleden en vrienden van verdachte. Het benaderen en het ‘inwerken’ valt naar het oordeel van de rechtbank onder het werven.

2 De verdachte heeft het slachtoffer vervoerd en overgebracht.

Dit baseert de rechtbank op:

- Een verklaring van het slachtoffer dat verdachte de afspraken met klanten regelde en haar daar naartoe bracht.
- Een verklaring van medeverdachte 2. Deze medeverdachte is geïdentifi-

ceerd naar aanleiding van een verhoor van het slachtoffer en na nader onderzoek op basis van telecomgegevens en gegevens van een hotel waar medeverdachte 2 als klant een kamer geboekt had om betaalde seks te hebben met het slachtoffer.

- Onderzoek naar de telefoons van verdachte en slachtoffer.

3 *De verdachte heeft het slachtoffer ertoe gebracht tegen betaling seksuele handelingen met en/of voor een derde te verrichten.*

De verdachte beloofde het slachtoffer een mooie gezamenlijke toekomst en zeer goede verdiensten. Dit baseert de rechtbank op:

- De verklaring van het slachtoffer dat ze dit werk eigenlijk van begin af aan niet leuk vond om te doen en dat ze geen nee kon zeggen. ‘Op de vraag waarom zij er dan mee doorging heeft zij geantwoord dat zij verliefd was op [bijnaam verdachte], dat hij niet vaak lieve dingen zei, maar als zij dan iets deed wat hij leuk vond dan zei hij dat hij trots op haar was, dat zij zijn vrouwtje was en dat hij het heel knap van haar vond. Op momenten dat zij [bijnaam verdachte] aangaf niet door te willen met het werk zei hij dat het nog maar heel even was en dat zij dan genoeg geld hadden voor een huisje.’

Dat de verdachte een seksadvertentie betreffende het slachtoffer heeft aangeemaakt op een website voor prostitutiecontacten, hier foto’s van het slachtoffer bij geplaatst heeft en hij degene was die de advertentie beheerde en de contacten onderhield met de klanten baseert de rechtbank op:

- De verklaring van het slachtoffer.
- Een onderzoek naar de website en naar paalgegevens.
- Een onderzoek naar de telefoons van de verdachte, verkregen na huiszoeking bij de verdachte.
- Een onderzoek naar historische telecomgegevens.
- Telefoongegevens en berichten op de telefoons van het slachtoffer.
- De verklaring van medeverdachte 2 dat hij steeds met dezelfde jongen (de verdachte) telefonisch contact heeft gehad over de afspraken en dat deze jongen bij beide ontmoetingen de bestuurder van de auto was en degene was aan wie hij het geld heeft overhandigd.

Alle voornoemde handelingen van verdachte vallen volgens de rechtbank onder het ertoe brengen zich beschikbaar te stellen tot het verrichten van seksuele handelingen met/of voor een derde tegen betaling.

4 De verdachte had het oogmerk van uitbuiting.

Dit acht de rechtbank bewezen naar aanleiding van:

- De verklaring van medeverdachte 2 dat het meisje hem verteld heeft dat zij niet in de prostitutie wilde werken maar hiertoe gedwongen werd.
- De verklaring van het slachtoffer bij de rechter-commissaris.
- Telefoongegevens en berichten op de telefoons van het slachtoffer en van verdachte.

5 De verdachte heeft opzettelijk voordeel getrokken uit de uitbuiting van het slachtoffer.

De rechtbank is tevens van oordeel dat op grond van de verklaring van het slachtoffer bewezen kan worden dat verdachte opzettelijk voordeel heeft getrokken uit de uitbuiting van [slachtoffer] en dat dit steun vindt in andere (niet nader gespecificeerde, MG) bewijsmiddelen.

Tabel 4.2: Bewijsmiddelen per gedraging zaak 3

	Gedraging 1	Gedraging 2	Gedraging 3	Gedraging 4	Gedraging 5
Verklaringen slachtoffer	•	•	•	•	•
Verklaring verdachte	•	•			
Verklaring medeverdachte 2		•	•	•	?
Onderzoek telefoons			•		?
Onderzoek website			•		?
Onderzoek paalgegevens			•		?
Historische telecomgegevens			•		?

Overige bewijsmiddelen: gegevens hoteladministratie, huiszoeking bij verdachte, fotoconfrontatie (medeverdachte 2), verhoor getuigen, aangifte moeder slachtoffer

Samenvatting zaak 3

- Moeder meldt bij de politie.
- Intakegesprek met het slachtoffer; slachtoffer wil geen aangifte doen.
- Moeder doet aangifte.
- Vier studioverhoren met het slachtoffer.
- Het slachtoffer wordt via de rechter-commissaris gehoord in een kindvriendelijke studio.

Zaak 4 Onderzoek Ballet

Beschrijving van de zaak

In deze zaak wordt de verdachte veroordeeld tot een gevangenisstraf van twee jaar omdat hij zich schuldig heeft gemaakt aan mensenhandel. De verdachte

wordt vrijgesproken van de ten laste gelegde verkrachtingen van het slachtoffer van mensenhandel, van mensenhandel ten aanzien van een ander persoon en van (schuld)witwassen. In deze zaak heeft het slachtoffer geen aangifte gedaan, maar wel verklaringen bij de politie afgelegd. Deze verklaringen heeft zij later in een brief aan de officier van justitie en tijdens een verhoor bij de rechter-commissaris herroepen.

De zaak komt aan het rollen als een psychiater op 26 februari 2010 een zorgmelding doet over een bij hem in behandeling zijnde 18-jarig meisje. Naar aanleiding van deze melding start de politie een opsporingsonderzoek naar de vermeende mensenhandel. De politie gaat verklaringen opnemen van de psychiater van het meisje, van haar moeder, van haar ex-vriend, en in augustus en september 2010 ook van het meisje zelf. Daarnaast zijn er telefoons getapt en vond er OVC in de auto van het meisje plaats. ‘Dit alles vormde voor het Openbaar Ministerie voldoende aanleiding om verdachte ambtshalve te vervolgen’ (ECLI:NL:RBZUT:2012:BX5202).

Verweer vormverzuimen

De raadsman van de verdachte heeft aangevoerd dat het Openbaar Ministerie niet-ontvankelijk moet worden verklaard in de vervolging ten aanzien van alle ten laste gelegde feiten. Volgens de raadsman was er in het voorbereidend onderzoek sprake van een opeenstapeling van vormverzuimen als bedoeld in art. 359a Sv en inbreuken op de beginselen van een behoorlijke procesorde.

Ten eerste zou het voorbereidend onderzoek onrechtmatig zijn geweest. De Rechtbank Zutphen is echter van oordeel dat de start van het onderzoek wel rechtmatig is geweest, waarbij gebruikgemaakt is van de mogelijkheden die het Wetboek van Strafvordering biedt, waaronder middelen die door de rechter-commissaris zijn getoetst.

‘Naar aanleiding van dit onderzoek en de resultaten is besloten dat deze verdachte moest worden aangehouden en vervolgd. Dat er sprake zou zijn geweest van een “heksenjacht” of dat het strafdossier eenzijdig is opgebouwd is de rechtbank niet gebleken.’

De raadsman van de verdachte acht het Openbaar Ministerie eveneens niet ontvankelijk, omdat een aantal onderdelen van de Aanwijzing mensenhandel (2009) en de Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik

(2009) door de politie niet zouden zijn nageleefd. Allereerst heeft de politie volgens de advocaat geen informatief gesprek gevoerd met het slachtoffer.

Omdat het slachtoffer geen aangifte heeft gedaan, roept dit bij de rechtbank vragen op over de relevantie van het verweer. Desondanks gaat de rechtbank hier uitgebreid inhoudelijk op in.

‘Wat hier ook van zij, uit de beide Aanwijzingen volgt dat er, voorafgaand aan de aangifte, een informatief gesprek dient plaats te vinden tussen de opsporingsambtenaar en het slachtoffer. Bij het informatieve gesprek wordt het slachtoffer de mogelijkheid geboden te vertellen wat hem/haar is overkomen. In de Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik wordt nog opgemerkt dat onderbrekingen geoorloofd zijn om de draad van het verhaal te kunnen blijven volgen. De opsporingsambtenaar moet na dit gesprek in staat zijn om de betrokkene voor te lichten welke de consequenties zijn van het doen van aangifte. Dat betekent dat hij tenminste zicht moet hebben op welk strafbaar feit het eventueel betreft en hoe de kansen voor de opsporing liggen. Uit het voorgaande volgt dat hetgeen er is gebeurd in de verhoren van [slachtoffer A] bij de politie geen grond geeft voor de stelling dat de aanwijzingen niet zijn nageleefd; de verbalisanten hebben [slachtoffer A] haar verhaal laten doen om duidelijk te krijgen wat er speelde, zodat zij haar op hun beurt informatie zouden kunnen verschaffen over het doen van een aangifte. Zover is het echter nooit gekomen nu [slachtoffer A] op 12 oktober 2010 heeft aangegeven met rust gelaten te willen worden. Overige punten die in een informatief gesprek naar voren komen regarderden slechts de belangen van het slachtoffer en door het eventuele ontbreken daarvan is verdachte niet in zijn belangen geschaad.’

Verder volgt volgens de raadsman uit de Aanwijzing dat de politie het slachtoffer had moeten wijzen op de consequenties van het verlenen van medewerking aan het opsporings- of vervolgingsonderzoek van mensenhandel. Omdat het slachtoffer door de politie tijdens de verhoren wel uitgebreid verteld is wat de bedoeling is en wat de consequenties zijn van haar verklaringen, mist de stelling van de raadsman volgens de rechtbank feitelijke grondslag.

Ook is volgens de raadsman het kennismakingsgesprek met het slachtoffer niet geverbaliseerd, wat in strijd is met art. 152 WvSv. De rechtbank legt het verweer naast zich neer, omdat zij geen reden heeft te twijfelen aan de verklaring van

de officier van justitie dat het kennismakingsgesprek niet meer was dan het zegt en er niets inhoudelijks is besproken en het ook als zodanig is geverbaliseerd.

Tot slot wordt ook het verweer dat er op het slachtoffer in de verhoren ongeoorloofde druk is uitgeoefend dan wel dat het slachtoffer door de vraagstelling anders zou hebben verklaard dan zij zou hebben gewild, door de rechtbank niet gehonoreerd.

Verweer onbetrouwbaar slachtoffer

Naast het verweer dat de verklaringen van het slachtoffer onrechtmatig verkregen zijn, is de raadsman ook van mening dat deze verklaringen onvoldoende betrouwbaar zijn. Volgens de raadsman zijn de verklaringen van het slachtoffer inconsistent en verschillen zij op belangrijke onderdelen van elkaar. Daarnaast heeft het slachtoffer later in een brief aan de officier van justitie en tijdens een verhoor bij de rechter-commissaris laten weten dat zij vrijwillig de prostitutie is ingegaan, al voordat zij verdachte had ontmoet; dat zij door de verdachte nergens toe gedwongen is en dat er ook geen sprake was van een afhankelijkheidssituatie waaraan zij zich niet heeft kunnen onttrekken.

Ook dit verweer legt de rechtbank naast zich neer. Gelet op de andere bewijsmiddelen heeft de rechtbank geen reden om te twijfelen aan de betrouwbaarheid van de verklaringen van het slachtoffer. Haar verklaringen worden bovendien op onderdelen ondersteund door chat- en OVC-gesprekken. Ook beoordeelt de rechtbank de eerste verklaringen van het slachtoffer gedetailleerd en consistent over het grensoverschrijdend gedrag van verdachte. De brief aan de officier en de verklaring bij de rechter-commissaris, waarbij het slachtoffer aangeeft gelogen te hebben, vindt de rechtbank daarentegen ongeloofwaardig.

‘Daarbij acht de rechtbank het curieus dat [slachtoffer A], als het inderdaad gelogen was, zou wachten tot de beperkingen van verdachte waren opgeheven en pas bij de pro forma zitting de brief zou hebben overhandigd. De rechtbank zal de verklaringen van [slachtoffer A] gebruiken voor het bewijs en naar het oordeel van de rechtbank is, conform artikel 342, tweede lid van het Wetboek van Strafvordering, niet vereist dat elk aspect van de bewezenverklaring door meer dan één bewijsmiddel wordt ondersteund.’

De rechtbank acht de volgende gedragingen wettig en overtuigend bewezen:

- 1 *De verdachte heeft het slachtoffer bewogen in de prostitutie te gaan werken.*
 - Verklaringen van het slachtoffer waaruit blijkt waar en wanneer zij verdachte heeft leren kennen en waaruit blijkt dat in zeven steden door verdachte handelingen zijn verricht waardoor zij bewogen is in de prostitutie te gaan werken.
- 2 *De verdachte heeft door dreiging met geweld, door misbruik van uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht.*

Waarbij de bewijsmiddelen zijn:

 - Verklaringen van het slachtoffer.
 - Verklaringen van de moeder en de vader van het slachtoffer.
 - OVC-gesprekken waaruit blijkt dat verdachte het slachtoffer slaat.
- 3 *En heeft door misbruik van haar kwetsbare positie het slachtoffer bewogen in de prostitutie te gaan werken.*

Dit acht de rechtbank bewezen op grond van:

 - Een sms-bericht van het slachtoffer aan de verdachte.
 - Verklaringen van drie getuigen (een getuige verklaart dat het slachtoffer verliefd was op verdachte; twee andere getuigen verklaren dat het slachtoffer duidelijk verstandelijk beperkt lijkt, waardoor dit ook voor verdachte kenbaar moet zijn geweest).
- 4 *De verdachte heeft het slachtoffer vervoerd en overgebracht en bewogen tot het verrichten van prostitutiewerkzaamheden.*

Dit acht de rechtbank bewezen op grond van:

 - Verklaringen van het slachtoffer.
 - Verklaringen van de ouders van het slachtoffer.
 - Observaties van de politie.
 - Tapgesprekken.
 - OVC-gesprekken.
 - Verklaringen van de beheerster van een seksinrichting en van een medeprostituée.
 - Een prostitutiecontrole.
 - Seksadvertenties.
- 5 *De verdachte had het oogmerk van uitbuiting.*

De rechtbank overweegt dat het slachtoffer ‘in een afhankelijke positie terecht is gekomen, doordat zij verliefd was op verdachte, alles moest doen

wat verdachte zei, hij haar geld (deels) besteedde en haar schulden bezorgde, en hij het vervoer naar haar werk regelde en zij gedurende langere tijd niet over een auto beschikte, doordat verdachte daar in reed. Aldus werd [slachtoffer A] afhankelijk van de verdachte en bevond zij zich eveneens daardoor in een afhankelijke positie.’ Dit oogmerk van uitbuiting blijkt volgens de rechtbank ook uit:

- tapgesprekken;
- OVC-gesprekken;
- een verklaring van het slachtoffer bij de rechter-commissaris;
- sms-berichten tussen het slachtoffer en de verdachte;
- een verklaring van de moeder van het slachtoffer.

Tabel 4.3: Bewijsmiddelen per gedraging zaak 4

	Gedraging 1	Gedraging 2	Gedraging 3	Gedraging 4	Gedraging 5
Verklaringen slachtoffer	•	•		•	•
Verklaringen getuigen		•	•	•	•
OVC-gesprekken		•		•	•
Onderzoek telefoons			•		•
Onderzoek website				•	
Tapgesprekken				•	•
Observaties				•	
Prostitutiecontrole				•	

Samenvatting zaak 4

- Een zorgverlener meldt bij de politie.
- Het slachtoffer wordt een aantal keer gehoord door de politie en verklaart dan over ‘grensoverschrijdend gedrag’ van verdachte en dat zij bang voor hem is.
- Het slachtoffer laat de politie weten dat zij met rust gelaten wil worden.
- Het slachtoffer schrijft de officier van justitie een brief dat zij vrijwillig in de prostitutie is gaan werken en niet uitgebuit wordt door verdachte.
- Het slachtoffer verklaart bij de rechter-commissaris dat zij vrijwillig in de prostitutie is gaan werken en niet uitgebuit wordt door verdachte.

Zaak 5 Onderzoek Omega

Beschrijving van de zaak

In 2013 veroordeelt de Rechtbank Overijssel de uit Hongarije afkomstige verdachte tot vier jaar cel wegens mensenhandel. De verdachte maakte zich schul-

dig aan mensenhandel, gepleegd jegens twee Hongaarse vrouwen. De rechtbank acht mensenhandel een vorm van moderne slavernij en een ernstig strafbaar feit.

Door het gebruik van dwangmiddelen heeft verdachte de persoonlijke vrijheid van zijn slachtoffers zo sterk ingeperkt dat zij niet in vrijheid konden beslissen of zij wel of niet in de prostitutie wilden (blijven) werken. Ook zijn de vrouwen door hem financieel uitgebuit. Geen van beide vrouwen heeft aangifte gedaan. Uit de datering van de bewijsmiddelen is op te maken dat prostitutiecontroles door de politie in raamprostitutiegebieden in twee steden hoogstwaarschijnlijk het startpunt zijn geweest voor het opsporingsonderzoek.

In hoger beroep stelt het Hof Arnhem-Leeuwarden tot een slechts op details van de rechtbank afwijkende bewezenverklaring van de ten laste gelegde feiten te komen. Het met gebruik van dwang vrouwen in de prostitutie werkzaam laten zijn en houden, de intimidatie die daarbij hoort en het vervolgens financieel uitbuiten van die vrouwen zijn zeer ernstige feiten. Door aldus te handelen heeft verdachte schade aan de lichamelijke en geestelijke integriteit van die vrouwen toegebracht en heeft hij hun persoonlijke vrijheid ernstig geschaad. Verdachte heeft zijn persoonlijk gewin uitdrukkelijk boven dat van zijn slachtoffers gesteld, ook al hebben zij zelf geen aangifte gedaan. Het hof is van oordeel dat deze vorm van mensenhandel fors bestraft moet worden. Interessant is dat het hof de *modus operandi* van de verdachte als een bewuste tactiek benoemt om het risico op een aangifte uit te sluiten.

‘Verdachte heeft beide vrouwen doen geloven dat zij een liefdesrelatie met hem hadden. Uit het dossier blijkt dat hij ervoor zorgde dat zij dusdanig verliefd op hem werden en bleven dat zij – bij wijze van spreken – uit zijn hand aten en hem beschouwden als een god. Zijn tactiek was om geen fysiek geweld toe te passen en ze zo nu en dan wat van hun inkomsten te laten behouden/naar hun eigen familie te laten opsturen, dan wel om hen af en toe naar Hongarije terug te laten keren. Zo hield hij de vrouwen “zoet”. Zij zouden hem er dan in geen geval “bijlappen” door aangifte tegen hem te doen.’

De volgende factoren heeft het hof als niet strafverhogend, in de overwegingen meegenomen.

‘Zoals reeds gezegd, heeft verdachte nooit fysiek geweld op de vrouwen uitgeoefend. Tevens is niet gebleken dat er sprake was van een georganiseerd verband waarvan verdachte deel uitmaakte, noch dat de vrouwen gedwongen abortussen moesten ondergaan, tatoeages moesten laten zetten, dan wel borstvergrotingen moesten ondergaan. Ook zijn er geen bijzondere omstandigheden vastgesteld omtrent de aanvang van de prostitutiewerkzaamheden, de werkomstandigheden en de specifieke invulling daarvan; beide vrouwen waren reeds werkzaam in de prostitutie voordat verdachte in beeld kwam, zij werkten op officiële prostitutiewerkplekken en maakten daarbij gebruik van condooms en het is niet gebleken dat zij bijvoorbeeld ook aan anale seks of groepsseks onderworpen werden.’

Ook is de verdachte niet eerder ter zake van mensenhandel veroordeeld.

Het hof legt de verdachte een onvoorwaardelijke straf van 36 maanden op.

De rechtbank stelt voorop dat verdachte bij de politie heeft verklaard dat hij [bijnaam van verdachte] wordt genoemd en dat hij ter terechtzitting van 3 september 2013 heeft erkend de getapte telefoongesprekken waarin hij door de politie wordt aangeduid met 001 [verdachte] te hebben gevoerd.

De rechtbank acht twaalf aan de verdachte toegeschreven gedragingen jegens slachtoffer 1 wettig en overtuigend bewezen, achtereenvolgens:

1 De verdachte is met slachtoffer een (seksuele) relatie aangegaan.

Dit leidt de rechtbank af uit:

- Een verklaring van slachtoffer 1 tegenover de politie dat zij alleen met verdachte in een bepaalde periode op een bepaald adres heeft gewoond.
- Een verklaring van de verdachte ter terechtzitting dat hij met slachtoffer 1 een seksuele relatie had en met haar samenwoonde in Den Haag.

2 De verdachte heeft in zes verschillende steden werkplekken (ramen voor raamprostitutie) gehuurd, waar slachtoffer 1 haar prostitutiewerkzaamheden kon verrichten en verdachte haar heeft laten werken.

Dit leidt de rechtbank af uit:

- Een verklaring van de verdachte bij de politie dat hij kleding van slachtoffer 1 naar een van de werkplekken heeft gebracht, waarin hij de Nederlandse steden noemt waar slachtoffer 1 gewerkt heeft en hij verklaart dat hij gezegd heeft met slachtoffer 1 naar een werkplek in Eindhoven te gaan, maar dat hij dit niet alleen beslist heeft, omdat hij dit besproken had met slachtoffer 1.

- Een deel van een getapt telefoongesprek, waarin de verdachte slachtoffer 1 bedreigt met seksueel geweld en de dood en haar opdraagt naar een bepaalde werkplek te gaan.
- 3 De verdachte heeft slachtoffer 1 opdracht gegeven, onder druk gezet, ertoe aangezet en gebracht om een aantal uren per dag als prostituee te werken en een groot geldbedrag te verdienen.
 - 4 De verdachte heeft bepaald tot wanneer/hoe laat slachtoffer 1 met haar prostitutiewerkzaamheden moest doorgaan en tegen slachtoffer 1 gezegd dat zij langer moest doorwerken en meer geld moest verdienen, indien slachtoffer 1 volgens verdachte niet voldoende uren had gewerkt en voldoende geld had verdiend.
Dit baseert de rechtbank op:
 - Delen van transcripties van vier getapte gesprekken tussen verdachte en slachtoffer 1.
 - 5 De verdachte heeft zorg gedragen voor controle en toezicht op de prostitutiewerkzaamheden van slachtoffer 1 en de verdiensten daaruit, en verdachte heeft slachtoffer 1 (telefonisch) verantwoording laten afleggen over haar werkzaamheden en verdiensten.
 - 6 De verdachte heeft slachtoffer 1 constant onder controle gehouden en (aldus) de keuze- en bewegingsvrijheid van haar ingeperkt.
Dit baseert de rechtbank op:
 - Een verklaring van de verdachte afgelegd bij de politie over zijn telefonisch contact met slachtoffer 1.
 - Transcripties van drie getapte gesprekken tussen verdachte en slachtoffer 1 en één tapgesprek met een onbekende vrouw.
 - 7 De verdachte heeft slachtoffer 1 ondergebracht in een woning, gehuisvest en met haar samengewoond.
Dit baseert de rechtbank op de bij 1) genoemde verklaringen.
 - 8 De verdachte heeft slachtoffer 1 vervoerd vanaf haar woning naar haar kamers/werkplekken en (terug) naar haar woning.
Dit baseert de rechtbank op een verklaring ter terechtzitting van de verdachte dat het slachtoffer een auto gekocht had waarmee hij haar naar haar werk kon brengen.

- 9 De verdachte heeft slachtoffer 1 een aanzienlijk deel van haar verdiensten laten afdragen aan verdachte en verdachte heeft het door haar verdiende geld geheel of gedeeltelijk onder zich genomen/gehouden en haar (aldus) in een (verder) van verdachte afhankelijke positie gebracht en gehouden.

Dit baseert de rechtbank op:

- Vier tapgesprekken, van de verdachte met zijn moeder, met het slachtoffer (tweemaal) en met een andere persoon.
- Een verklaring van een getuige.

- 10 De verdachte heeft slachtoffer 1 de kosten voor levensonderhoud van verdachte laten betalen en slachtoffer 1 (het door haar verdiende) geld laten sturen/overmaken naar de familie van verdachte in Hongarije.

Dit leidt de rechtbank af uit:

- Bankgegevens over 67 money transfers via Western Union door slachtoffer 1.
- Vijf tapgesprekken, waarvan een gesprek van de verdachte met zijn moeder, drie gesprekken van verdachte met het slachtoffer en een gesprek van verdachte met een andere persoon.

- 11 De verdachte heeft slachtoffer 1 (ook) laten werken als zij ongesteld was.

Dit baseert de rechtbank op:

- Een tapgesprek van verdachte met slachtoffer 1.
- Een verklaring van slachtoffer 1 bij de politie dat zij weleens werkt als zij ongesteld is.

- 12 De verdachte heeft slachtoffer 1 (telefonisch) bedreigd en uitgescholden.

Dit baseert de rechtbank op:

- Transcripties van vijf getapte gesprekken van de verdachte, waarvan vier met slachtoffer 1 en één met een onbekende vrouw.

Voorts heeft de rechtbank vastgesteld dat slachtoffer 1 een frequent gebruiker is van drugs en mede daardoor in een kwetsbare positie verkeerde. De rechtbank verwijst hiertoe ‘onder meer’ naar onderstaande bewijsmiddelen:

- Een proces-verbaal van bevindingen over vier prostitutiecontroles, waarin door de verbalisanten onder meer een sterke weedlucht in de werkruimte, een slechte uiterlijke verzorging en slechte lichamelijke toestand van de prostituee (slachtoffer 1) gemeld werden.
- Een getapt gesprek van de verdachte met zijn moeder waarin verdachte vertelt dat slachtoffer 1 zo veel weed gebruikt dat ze helemaal euforisch is.
- Ook verklaarde slachtoffer 1 dat ze jointjes rookte om meer ontspannen te zijn zodat ze het werk beter aankon.

Jegens slachtoffer 2, die evenals slachtoffer 1 geen aangifte heeft gedaan, acht de rechtbank elf aan de verdachte ten laste gelegde gedragingen wettig en overtuigend bewezen, namelijk:

- 1 *De verdachte heeft een vliegticket voor slachtoffer 2 gekocht/geregeld voor de reis vanuit Hongarije naar Nederland en hij heeft een instapkaart naar slachtoffer 2 gefaxt.*

Dit baseert de rechtbank op:

- Drie tapgesprekken, waarvan één van een onbekende met een andere onbekende en twee gesprekken van de verdachte met slachtoffer 2.
- Een verklaring van slachtoffer 2 bij de politie dat verdachte driemaal een vliegticket voor haar gekocht heeft.

- 2 *De verdachte heeft slachtoffer 2 afgehaald van de luchthavens Eindhoven en Rotterdam.*

Dit leidt de rechtbank af uit:

- Twee observaties van de politie¹ op en rond de luchthavens Eindhoven en Rotterdam.
- Een getapt gesprek van de verdachte waarin hij iemand belt met de vraag om geld te sturen omdat hij met autopech bij luchthaven Eindhoven staat.
- Een verklaring van slachtoffer 2 dat de verdachte haar met een bepaalde auto bij de luchthaven Eindhoven heeft afgehaald.

- 3 *De verdachte is met slachtoffer 2 een (seksuele) relatie aangegaan.*

Dit baseert de rechtbank op:

- Een proces-verbaal van bevindingen door een politiefunctionaris van een informeel gesprek dat hij met verdachte had nadat hij verdachte meegedeeld had dat hij heengezonden werd.
- Een tapgesprek van de verdachte met slachtoffer 2.
- Een verklaring van de verdachte ter terechtzitting dat hij een relatie met slachtoffer 2 had.

- 4 *De verdachte heeft in zes verschillende steden werkplekken (ramen voor raamprostitutie) gehuurd, waar slachtoffer 2 haar prostitutiewerkzaamheden kon verrichten en verdachte haar heeft laten werken.*

¹ In het vonnis staat waarschijnlijk abusievelijk politie. Bedoeld zal zijn de marechaussee, omdat de KMar bevoegdheden heeft op Nederlandse luchthavens. Zie ook de beschrijving van het project Wodan in hoofdstuk 3.

Dit baseert de rechtbank op:

- Twee verklaringen van de verdachte bij de politie.
- Twee tapgesprekken van de verdachte met slachtoffer 2.
- Een proces-verbaal van bevindingen van een prostitutiecontrole.

- 5 De verdachte heeft slachtoffer 2 opdracht gegeven, onder druk gezet en ertoe aangezet en gebracht een aantal uren per dag als prostituee te werken en een groot geldbedrag te verdienen.

Dit baseert de rechtbank op:

- Vier tapgesprekken van de verdachte met slachtoffer 2.

- 6 De verdachte heeft zorg gedragen voor controle en toezicht op de prostitutiewerkzaamheden van slachtoffer 2 en de verdiensten daaruit, en hij heeft slachtoffer 2 (telefonisch) verantwoording laten afleggen over haar werkzaamheden en verdiensten.

- 7 De verdachte heeft slachtoffer 2 constant onder controle gehouden en (aldus) de keuze-/bewegingsvrijheid van haar ingeperkt.

Dit baseert de rechtbank op:

- Een verklaring van slachtoffer 2 na door de politie geconfronteerd te zijn met een tapgesprek.
- Negen transcripties van getapte gesprekken van de verdachte met slachtoffer 2.
- Een verklaring van de verdachte.

- 8 De verdachte heeft slachtoffer 2 een aanzienlijk deel van haar verdiensten laten afdragen aan verdachte en het door haar verdiende geld geheel of gedeeltelijk onder zich genomen/gehouden en haar (aldus) in een (verder) van de verdachte afhankelijke positie gebracht en gehouden.

- 9 De verdachte heeft slachtoffer 2 de kosten voor levensonderhoud van verdachte laten betalen en slachtoffer 2 (het door haar verdiende) geld laten sturen/overmaken naar de familie van verdachte in Hongarije.

Dit baseert de rechtbank op:

- Een getapt gesprek van de verdachte met zijn moeder en vier getapte gesprekken van de verdachte met slachtoffer 2.
- Een verklaring van de verdachte.
- Bankgegevens over 33 money transfers via Western Union door slachtoffer 2.

- 10 Verdachte heeft bepaald tot wanneer/hoe laat slachtoffer 2 met haar prostitutiewerkzaamheden moest doorgaan en haar (ook) laten werken als zij ongesteld was.

1.1 De verdachte heeft tegen slachtoffer 2 gezegd dat zij langer moest doorwerken en meer geld moest verdienen, indien zij volgens de verdachte niet voldoende uren had gewerkt en niet voldoende geld had verdiend.

De rechtbank baseert dit op:

- De transcripties van drie getapte gesprekken tussen de verdachte en slachtoffer 2.

Tot slot heeft de rechtbank op basis van de volgende bewijsmiddelen vastgesteld dat slachtoffer 2 een ernstig ziek kind heeft en mede daardoor in een kwetsbare positie verkeerde. Dit heeft zij gebaseerd op:

- De verklaring van slachtoffer 2 bij de politie dat haar kind kinderkanker heeft.
- De verklaring van de verdachte ter terechtzitting dat slachtoffer 2 een heel ziek kind heeft.
- Een tapgesprek van de verdachte met slachtoffer 2.

Tabel 4.4: Bewijsmiddelen per gedraging zaak 5

Bewijsmiddel	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Kwetsbaarheid	Totaal
Verklaring getuige									•					1
Verklaring Slachtoffer	•	•				•	•				•		•	9
Verklaring Verdachte	•	•	•	•	•	•	•	•	•				•	13
Tapgesprek	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	23
		•	•	•	•	•			•	•	•	•	•	
Financieel								•	•	•				3
Prostitutiecontrole				•									•	2
Observatie		•												1
Mutatie				•										1

Zwart: ten aanzien van slachtoffer 1

Blauw: ten aanzien van slachtoffer 2

Samenvatting zaak 5

- Signalen van mensenhandel prostitutiecontroles.
- Ambtshalve opsporingsonderzoek.
- Twee slachtoffers; willen beiden geen aangifte doen.
- Slachtoffers leggen geen belastende verklaring af. Uit hun verklaringen blijkt wel dat zij in een kwetsbare positie verkeerden.

Zaak 6 Parketnummer: 13/730004-14 ECLI:NL:RBAMS:2014:4619**Beschrijving van de zaak**

In 2014 veroordeelt de Rechtbank Amsterdam een uit Hongarije afkomstige verdachte tot veertien maanden gevangenisstraf wegens mensenhandel en witwassen, waarvan vier maanden voorwaardelijk met een proeftijd van twee jaar. Naast het feit dat verdachte in Nederland niet eerder is veroordeeld voor een strafbaar feit, weegt de rechtbank in het voordeel van de verdachte mee dat 'het bewezen geachte in vergelijking tot andere zaken een relatief korte periode beslaat, er sprake is van één slachtoffer en verdachte geen fysiek geweld heeft gepleegd tegen het slachtoffer'.

We gaan nu verder alleen in op het onderdeel mensenhandel. Het slachtoffer heeft zelf het initiatief genomen om in Nederland in de prostitutie te komen werken. Zij is samen met verdachte vanuit Hongarije naar Nederland gereisd. In Nederland aangekomen, heeft de verdachte met de dwangmiddelen 'dreiging met geweld' en 'misbruik van uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht' het slachtoffer bewogen zich beschikbaar te stellen als prostituee en hem uit de opbrengst daarvan te bevoordelen.

In deze zaak heeft het slachtoffer niet alleen geen aangifte gedaan, maar zelfs een ontlastende verklaring afgelegd, door tegenover de politie te verklaren dat zij vrijwillig en zonder dwang in de prostitutie werkte. Er is daarbij ook nog een verklaring van een getuige 'dat hem niets is opgevallen'. Desondanks acht de rechtbank bewezen dat de verdachte zich heeft bediend van de dwangmiddelen dreiging met geweld en misbruik van uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht en het slachtoffer daarmee heeft bewogen zich beschikbaar te stellen als prostituee en hem uit de opbrengst daarvan te bevoordelen. Naar het oordeel van de rechtbank was het slachtoffer in de ten laste gelegde periode niet vrij om zelf te beslissen over de invulling van haar werkzaamheden als prostituee. De verdachte is met het slachtoffer een relatie aangegaan en verlangde als tegenprestatie de onderwerping aan zijn controle bij de uitoefening van haar werkzaamheden. Verdachte bepaalde hoeveel zij moest verdienen. De verdiensten van het slachtoffer werden aan verdachte gegeven en in een kast gestopt. Als zij niet voldeed aan de omzeteisen van verdachte, werd zij door hem beledigd, uitgescholden en bedreigd met geweld, aldus de rechtbank.

De raadsman van verdachte voert ten aanzien van de ten laste gelegde mensenhandel onder meer een cultuurverweer.

‘De verdediging wijst erop dat in deze zaak geen aangifte is gedaan. Verdachte ontkent het ten laste gelegde. Het vermeende slachtoffer [persoon 1] heeft een ontlastende verklaring afgelegd. Zij heeft verklaard vrijwillig en zonder dwang in de prostitutie te werken. Uit niets blijkt dat verdachte daadwerkelijk [persoon 1] heeft bedreigd. De gesprekken en sms’jes moeten in het licht worden gezien van de achtergrond van verdachte [persoon 1] en de ruwe omgangsvormen die daarbij passen en voor hen gewoon zijn. Daarnaast bevestigt getuige [persoon 2] bij de rechter-commissaris het bestaan van een echte relatie tussen verdachte en [persoon 1]. Een ander gegeven is dat sprake is van een normale werkweek met middag-diensten. Het verhoor van getuige [persoon 2] sluit daarop aan.’

Dit verweer slaagt niet.

De rechtbank acht de volgende aan de verdachte toegeschreven gedragingen jegens slachtoffer 1 wettig en overtuigend bewezen, achtereenvolgens:

1 De verdachte heeft met het slachtoffer een relatie onderhouden.

Dit leidt de rechtbank onder meer (zie ook 2) af uit:

- Een proces-verbaal van bevindingen van een onderzoek dat de politie instelt door een persoon (het slachtoffer) mee te nemen naar het bureau. Het slachtoffer verklaart tegenover de politie geen vriendje te hebben. Op verzoek van een van de verbalisanten, die het Hongaars goed beheerst, laat het slachtoffer hem haar telefoon inzien. In de telefoon staat bij de naam van een Hongaarse man zijn foto (de latere verdachte) en een Nederlands telefoonnummer. Op de foto is een opvallende tatoeage te zien. Op verzoek van de verbalisant geeft het slachtoffer ook haar telefoonnummer.
- Een proces-verbaal Facebookonderzoek, waaruit het volgende blijkt. Bij een foto van het slachtoffer in haar profiel heeft de verdachte de opmerking geplaatst ‘Mooie je bent mijn schat.’ De persoon op de foto wordt door de politie herkend als de bij hen bekende persoon die werkt in het prostitutiegebied. Bij onderzoek van het Facebookprofiel van verdachte wordt deze persoon, onder meer vanwege zijn opvallende tatoeage, herkend als de persoon in de telefoon van het slachtoffer.
- Tapgesprekken en sms’jes.
- Een verklaring van de verdachte bij de politie, waar hij de vraag ‘wat doet jouw vriendin?’ beantwoordt.

- 2 *De verdachte heeft zich bediend van het dwangmiddel dreiging met geweld.*
Dit leidt de rechtbank af uit tapgesprekken en sms'jes waarin naar voren komt dat verdachte het slachtoffer tijdens het werk controleerde en bedreigde met geweld als zij in zijn ogen nog niet voldoende had verdiend.
- 3 *De verdachte heeft zich bediend van het dwangmiddel misbruik van uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht en het slachtoffer daarmee bewogen zich beschikbaar te stellen als prostituee.*
- 4 *De verdachte heeft zich bediend van het dwangmiddel misbruik van uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht en het slachtoffer daarmee bewogen hem uit de opbrengst daarvan te bevoordelen.*

Dit baseert de rechtbank op:

- Tapgesprekken en sms'jes, waarin naar voren komt dat verdachte misbruik heeft gemaakt van de omstandigheid dat het slachtoffer de relatie met verdachte wilde voorzetten en dat verdachte dreigde die te beëindigen, indien zij met haar werk in de prostitutie onvoldoende verdiende.
- Tapgesprekken waarin, als het slachtoffer meldt zich ziek te voelen, verdachte erop aandringt dat zij doorwerkt. Dit in combinatie met:
 - een mutatie van een prostitutiecontrole van de politie;
 - een verklaring van een getuige bij de rechter-commissaris.
 Bij de prostitutiecontrole blijkt dat het slachtoffer aan het werk is, terwijl zij een zweer op haar mond heeft en blaren en uitslag op haar lichaam heeft. Ook is zij erg mager. Verder blijkt zij nauwelijks Engels te spreken, kan zij niet aangeven waar zij werkt en waar zij woont en zegt zij geen geld te hebben. De getuige, de persoon bij wie het stel in huis verbleef, verklaart onder meer over de omvang van de werkweken van het slachtoffer, dat zij ook van huis ging om te werken als zij ziek was, dat zij erg mager was en dat verdachte haar pooier was.
- Een observatie van de politie in combinatie met tapgesprekken, waaruit blijkt dat het slachtoffer geen sleutel heeft van de woning waarin zij verblijven en zij aan verdachte steeds moet vragen binnengelaten te worden.
- Een verklaring van het slachtoffer bij de rechter-commissaris, waarin zij verklaart over haar verdiensten met het werk in de prostitutie, dat zij het werk niet leuk vond maar het deed om voor haar en haar vriend geld te verdienen. Over het telefonisch contact met haar vriend tijdens het werk verklaart zij dat dit ongeveer vier keer per dag was. De rechter-commissa-

ris houdt haar voor dat dit de week waarin getapt is zo'n 400 keer in totaal was.

- Een verklaring van de verdachte ter terechtzitting dat hij geen werk kan vinden en dat zijn vriendin hem geld geeft.
- Tapgesprek waaruit blijkt dat verdachte slachtoffer maar €10 teruggeeft en bepaalt dat zij daar geen beltegoed of energydrank van mag kopen.
- Een verklaring van het slachtoffer dat zij haar geld afgeeft aan verdachte.
- Een observatie door de politie van de verdachte, die zelf geen inkomen heeft, staande in een belwinkel met een stapel bankbiljetten in de hand.

Tabel 4.5: Bewijsmiddelen per gedraging zaak 6

	Gedraging 1	Gedraging 2	Gedraging 3	Gedraging 4
Tapgesprekken & sms'jes	•	•	•	•
Onderzoek aan telefoon	•			
Internetonderzoek (Facebook)	•			
Observatie			•	•
Prostitutiecontrole			•	
Verklaring slachtoffer bij r.c.			•	•
Verklaring verdachte bij politie	•			
Verklaring verdachte terechtzitting				•
Getuigenverklaringen			•	•

Samenvatting zaak 6

- Signalen van mensenhandel tijdens prostitutiecontrole.
- Proces-verbaal van bevindingen van gesprek met het slachtoffer, waarin zij verklaart geen vriendje te hebben.
- Ambtshalve opsporingsonderzoek.
- Slachtoffer wil geen aangifte doen.
- Slachtoffer legt ontlastende verklaring af.

4.5 Nabeschouwing

Bij zaak 1 valt op dat de inbeslagname van en onderzoek aan de telefoon van het slachtoffer geschiedt in de context van een onderzoek naar een nog onbekende verdachte (alleen zijn bijnaam is bekend). Uit het vonnis wordt niet duidelijk of aan alle eisen voor inbeslagname is voldaan. Daarover is echter door de verdediging – wellicht in het licht van de jurisprudentie van de Hoge Raad ter zake van de Schutznorm ex artikel 359a Sv – geen uitdrukkelijk onderbouwd stand-

punt ingenomen. De rechtbank wijdt dan ook geen (ambtshalve) overweging aan eventuele onrechtmatigheden betreffende het beslag.

Aandachtspunt is hier namelijk de privacy van het slachtoffer ex art. 8 EVRM. Zij is geen verdachte. Er is inmiddels jurisprudentie die bevestigt dat aan doorzoeking van een smartphone (gelet op het feit dat hier ook privé-informatie van de gebruiker van de telefoon op staat) de voorwaarde is verbonden van een machtiging. Zonder voorafgaande beoordeling van de subsidiariteit en/of proportionaliteit van de bevoegdheid tot onderzoek aan, en het lichten van gegevens van die smartphone levert dit een inbreuk op op de door art. 8 EVRM verleende bescherming van de persoonlijke levenssfeer (zie ECL:NL:GHARL:2015:2954). Het onderzoek naar de telefoon en de internetcommunicatie kan – afhankelijk van de omstandigheden waaronder de telefoon is afgegeven – inderdaad een inbreuk zijn op de privacy van het slachtoffer. Maar dat heeft geen gevolgen voor het strafproces tegen de verdachte. Artikel 359a Sv is namelijk niet van toepassing, omdat het vormverzuim is begaan buiten het verband van het voorbereidend onderzoek tegen de verdachte. Deze Schutznorm is onder andere terug te vinden in HR 30 maart 2004, NJ 2004/376 en HR 29 november 2005, NJ 2006/193. Een eventuele inbreuk op de privacy van het slachtoffer berokkent de verdachte geen schade; zijn privacy wordt niet aangetast. Dus artikel 359a Sv speelt hier geen rol.

Bij zaak 1 noch zaak 2 wordt iets gezegd over verweren over eventuele vormverzuimen. Dergelijke verweren lijken dus niet te zijn gevoerd.

Net als in zaak 1 schuilt in zaak 3 wellicht een probleem van schending van de privacy van het meisje, hier ten gevolge van het feit dat de moeder de telefoons van haar dochter aan de politie overhandigt. Nu is het meisje op dat moment minderjarig en is de moeder wettelijk bevoegd in haar belang te handelen. Niettemin zou je kunnen stellen – gezien de betekenis van een smartphone in het hedendaagse leven (zie vorige commentaar) – dat dit een inbreuk is op haar privacy als het meisje die telefoons onvrijwillig heeft afgegeven. Dat hoeft geen gevolgen te hebben omdat de onrechtmatigheid bij de moeder ligt en de politie niet gevraagd heeft om uitlevering van de telefoons. Hier is wederom de Schutznorm van belang. Daarnaast handelt de moeder wellicht onrechtmatig jegens de verdachte door bewijsmiddelen tegen hem te leveren (de telefoons), maar dat heeft geen gevolg voor de strafzaak tegen de verdachte (zie HR 13 januari 2001, NJ 2003/288). Ook de telefoons van de verdachte zijn in beslag genomen en daarna onderzocht.

De verdediging heeft geen verweer gevoerd dat ingaat op de vormvoorschriften rond de inbeslagname van de telefoons of het uitlezen en/of analyse-

ren van de telecomgegevens. Het enige verweer dat gevoerd is behelst de klacht dat de verdediging niet goed genoeg de kans heeft gehad het slachtoffer te ondervragen. Dat verweer wordt verworpen.

De vierde gedraging van de verdachte, het oogmerk van uitbuiting, is mede gebaseerd op de verklaring van het slachtoffer bij de rechter-commissaris. De verdediging heeft daar de mogelijkheid gehad – via de rechter-commissaris – vragen voor te leggen aan het slachtoffer.

In zaak 4 is sprake van een zorgmelding door een psychiater. Hier speelt als aandachtspunt het beroepsgeheim van de psychiater. Een psychiater heeft als hulpverlener in de zin van de Wet op de geneeskundige behandelovereenkomst (WGBO) een wettelijke geheimhoudingsplicht. Het beroepsgeheim bestaat uit de zwijgplicht en het verschoningsrecht. De zwijgplicht geldt tegenover iedereen, het verschoningsrecht tegenover de rechter, de rechter-commissaris en de politie.

In een aantal situaties is een hulpverlener bevoegd om zijn beroepsgeheim te doorbreken en ook zonder toestemming gegevens te verstrekken (TK 34 000 XVI, nr. 111, 2015 zie bijlage Factsheet medisch beroepsgeheim; www.format.nl).²

Over de grondslag van het gebruik van opsporingsbevoegdheden wordt niets gezegd. Het verweer van de raadsman over het niet naleven van de Aanwijzingen vindt de rechter niet relevant nu er geen aangifte is gedaan door het slachtoffer. Desondanks heeft de politie conform de Aanwijzing mensenhandel het slachtoffer haar verhaal laten doen om duidelijk te krijgen wat er speelde, aldus de rechtbank. Dat de politie niet meer is toegekomen aan informatie verschaffen aan het slachtoffer over wat de consequenties (kunnen) zijn van het doen van aangifte is verklaarbaar, omdat het slachtoffer aan heeft gegeven verder met rust gelaten te willen worden. Bovendien ziet het belang van een slachtoffer bij een informatief gesprek en het eventuele ontbreken van elementen daaruit niet op enig recht van de verdachte, de Schutznorm. Dus als dat slachtofferbelang zou worden genegeerd, kan de verdachte daar geen voordeel uit trekken.

Daarmee wordt vanaf de zijde van het slachtoffer de boel wel op scherp gezet. Als deze geen aangifte wil doen, geeft een informatief gesprek al wel een risico op *exposure*. Het algemene belang van tegengaan van mensenhandel kan soms prevaleren boven het individuele belang van het slachtoffer.

2 Gezien het feit dat de zaak zich afspeelde in het voormalige politiedistrict Noord-Oost-Gelderland zal deze melding waarschijnlijk gedaan zijn via het meldpunt van de ketenaanpak jeugdprostitutie aldaar, waar de politie, afdeling mensenhandel ook in deelneemt (naar aanleiding van Van Dijk, 2012).

In dezelfde lijn ziet het verbaal van het kennismakingsgesprek met het slachtoffer niet op enig recht van de verdachte.

Uit deze zaak volgt, dat in ieder geval meteen iets op schrift gesteld zou moeten zijn als van meet af aan duidelijk is dat je bij zo'n slachtoffer niet weer zult verhoren. Je weet dat zo'n traject na het eerste moment kwetsbaarder wordt en het slachtoffer er wellicht uitstapt. Dan verlegt de focus zich naar het waarborgen van de eerste momenten. Dit kan dus impliceren dat je de verdediging uitnodigt het verhoor te aanschouwen en/of vragen aan te leveren.

Het is bovendien ook een kwetsbaar slachtoffer dat je niet nogmaals wilt belasten. Dit roept dan op het verhoor bij de politie op te nemen op band met inachtneming van de Aanwijzing.

Verder is wat de ouders verklaren niet alleen afgeleid, in de zin van gehoord van de dochter, maar ze hebben zelf ook iets gezien en gemerkt. Dat laatste is dan een betere ondersteuning dan alleen iets van horen zeggen.

In zaak 5 wordt getapt en dat mag. De verdachte is verdachte op grond van de observatie. De gesprekken met de slachtoffers mogen gebruikt worden voor het bewijs, ze hadden ook kunnen zwijgen. Zowel in eerste aanleg als in hoger beroep wordt ook geen verweer gevoerd ten aanzien van de taps of andere opsporingsbevoegdheden.

In zaak 6 wordt helaas niet duidelijk wie de getuige is die verklaart dat hem niets is opgevallen, wat ontlastend voor de verdachte is. Was dat iemand met kennis van zaken of een willekeurige klant die eenmalig contact had? Samen met de ontlastende verklaring van het slachtoffer legt het voor de rechter in ieder geval onvoldoende gewicht in de schaal. Het feit dat er sprake was van dwang leidt de rechtbank af uit sms'jes en getapte telefoongesprekken. Het slachtoffer wordt ambtshalve bekend via de prostitutiecontrole door de politie waarna een informatief gesprek volgde en zij geeft vrijwillig haar telefoon af. Onderzoek aan die telefoon mag dan en dan rolt de bal verder. Bovendien zijn er voldoende derden-verklaringen die de opstelling van het slachtoffer inzake vrijwilligheid weerleggen. Opvallend is dat er door de verdediging nauwelijks verweer wordt gevoerd, behalve ten aanzien van de dagvaarding en de cultuursloof. Beide worden verworpen.

Samenvatting en conclusies

Voorliggend onderzoek heeft een sterk exploratief karakter. Doel van het onderzoek was om op zoek te gaan naar de mogelijkheden die er zijn in de praktijk om zonder aangifte van een slachtoffer succesvol op te sporen en te vervolgen, mogelijkheden die ervaren worden als voornamelijk op papier bestaand.

Het belang van het onderzoek is niet alleen gelegen in een heel lage aangiftebereidheid bij slachtoffers van mensenhandel. Bij een deel van de politiefunctionarissen die de prostitutiecontroles uitvoeren blijkt ook terughoudendheid te bestaan om te streven naar een aangifte. Zij vinden het om meerdere redenen lang niet altijd in het belang van een slachtoffer om aangifte te doen. Ook zouden capaciteitsproblemen een rol spelen. Mensenhandelzaken zijn ingewikkelde, veel capaciteit vragende zaken en door het oppakken van zaken waar sprake van een minderjarig slachtoffer is (prioriteit nummer één), blijven daardoor alle andere dingen liggen. Tot slot ervaren zij veel weerstand binnen de politieorganisatie zelf om zonder aangifte te gaan opsporen. De doorzettingsmacht van de politie wordt dan ook niet alleen door de prostituees, maar ook door de politie zelf als (te) beperkt ervaren (Goderie, 2014). Doorzettingsmacht is gedefinieerd als de mogelijkheden die de politie heeft om iets te kunnen doen in het geval zij signalen hebben dat een prostituee te maken heeft met mensenhandel.

De mogelijkheden om (ook) een verdachtgericht opsporingspad te volgen zijn te weinig algemeen bekend en op dit punt niet nader onderzocht. Zowel in het onderzoek naar de prostitutiecontroles als in gesprekken met korpsexperts mensenhandel komt naar voren dat deze behoefte al jarenlang bestaat, maar dat er op de werkvloer tegen kennisbeperkingen aangelopen wordt om te komen tot een meer verdachtgerichte opsporing.

In dit onderzoek is nagegaan wat de mogelijkheden in de praktijk zijn om een opsporingsonderzoek naar mensenhandel in de prostitutie succesvol te starten en/of te volbrengen zonder dat slachtoffers aangifte doen. Nadat het kader voor de opsporing van mensenhandel dat is neergelegd in wet- en regelgeving is beschreven, is achtereenvolgens gekeken naar de literatuur, zijn interviews gehouden en is naar de jurisprudentie gekeken.

Kanttekeningen bij bewijswaarde van aangiften van slachtoffers

Zelfs al worden er aangiften van slachtoffers verkregen, de kwaliteit ervan is niet optimaal. Er zijn veel problemen met de coherentie, consistentie, betrouwbaarheid en compleetheid. Dit heeft aanzienlijke gevolgen voor de bewijswaarde van een aangifte. Dit blijkt niet alleen uit de literatuur. Ook de respondenten noemen dit als reden om niet tegen wil en dank een aangifte van een slachtoffer te proberen te verkrijgen, of zoals treffend door hen uitgedrukt: ‘een aangifte te willen kopen’. Een ander argument om te laten zien dat er ook ambts-halve vervolgd kan worden, is dat als je dit niet zou doen de druk van uitbuiters op slachtoffers nog vele malen groter wordt om vooral geen aangifte te gaan doen. Tot slot is de opsporing niet efficiënt volgens een van de respondenten, omdat deze informatie van het slachtoffer niet de beste manier is om je naar de verdachte te leiden.

Toch wordt er blijkbaar door middel van de informatieve gesprekken behoorlijk door de politie in deze zin aan de slachtoffers getrokken, zo blijkt uit de literatuur. De respondenten merken dat er nog veel koudwatervrees is, zowel bij het Openbaar Ministerie als bij de politie, om zonder aangifte mensenhandel in de prostitutie te gaan opsporen.

Het richtinggevende kader van wet- en regelgeving

Uit de literatuur komt naar voren dat de Aanwijzing Mensenhandel van het College van procureurs-generaal voor de politie ambigue situaties oplevert (zie Dirks, 2016; Van Dorst, 2016; Roeleven, 2013). Hier lijkt de volgende oorzaak voor te zijn. In de Aanwijzing wordt uitsluitend expliciet benoemd dat een aangifte voorafgegaan dient te worden door een informatief gesprek (dwingende regel) en wordt als synoniem voor informatief gesprek ‘intake’ (lees: voorportaal voor aangifte) genoemd. Door niet expliciet in te gaan op het informatief gesprek als middel om meer duidelijkheid te krijgen of er sprake is van mensenhandel sec en de gedragsregels voor de politie, onttaardt het informatief gesprek kennelijk nogal eens in een pressiemiddel om aangiften van slachtoffers te krijgen.

Er blijkt geen consensus te zijn over de juiste invulling van het informatieve gesprek. Niet alleen tussen de mensenhandelrechercheurs van eenzelfde team, maar ook niet tussen de politie en het Openbaar Ministerie. De Aanwijzing en met name de beschrijving van het informatief gesprek is niet eenduidig genoeg

geformuleerd om de politie voldoende houvast te bieden voor een standaard-werkwijze.

Zeer veel handelingsmogelijkheden

Uit de interviews met de tien respondenten komt een scala aan handelingsmogelijkheden naar voren. Omwille van opsporingsbelangen en het voorkomen van herkenbaarheid zijn soms bepaalde details weggelaten en is informatie algemener gemaakt. De respondenten hebben successen behaald met het starten op basis van een melding, het starten op basis van een TCI-verbaal al dan niet in combinatie met MTV-toezicht, TCI vragen om informanten in te zetten, openbronnenonderzoek, MMA bekendmaken bij hulpverleners, hulpverleners laten melden bij TCI, camera's plaatsen, heimelijke doorzoeking, observeren, een tap op een pinautomaat zetten, VROS laten raadplegen, om het slachtoffer heen rechercheren, de Wodan-aanpak, stapelen, tappen, integraal samenwerken, ruimte creëren door de verdachte op andere gronden aan te houden, de telefoon van het slachtoffer bekijken, een proces-verbaal van kwetsbaarheid maken en Werken Onder Dekmantel. Over het laatstgenoemde opsporingsmiddel werden gemengde resultaten gemeld. Dit opsporingsmiddel lijkt nog verder ontwikkeld te kunnen worden voor toepassing op dit gebied. Belangrijk is om de keuze van de opsporingsmiddelen maatwerk te laten zijn, geen vaste paden te bewandelen, *outside the box* te denken en informatie te laten veredelen.

Uit het onderzoek van Verhoeven en collega's (2011) komt hierbij een belangrijk perspectief naar voren, namelijk dat een verdachtegerichte aanpak van een opsporingsonderzoek niet wil zeggen dat de slachtoffers geen aandacht krijgen van het opsporingsteam. Opsporingsonderzoeken waar een positie in het midden is gekozen lijken zowel de belangen van het slachtoffer als die van de opsporing het meest te dienen. Door niet een aangifte als startpunt te nemen, maar verdachtegericht te starten door informatie over de verdachten te verzamelen en verdachten aan te houden en vervolgens intensief te investeren in persoonlijk contact met de slachtoffers, zijn slachtoffers tijdens het contact met de politie min of meer beschermd (Verhoeven e.a., 2011).

Ook de jurisprudentie maakt duidelijk dat het niet alleen in theorie mogelijk is zonder aangifte van het slachtoffer een opsporingsonderzoek naar mensenhandel in de prostitutie te starten en/of verdachten te vervolgen. De jurisprudentie bevestigt dat het in de praktijk ook daadwerkelijk gebeurt en met succes. Er is een zaak besproken waarin ambtshalve gestart is met een opspo-

ringsonderzoek en waar het slachtoffer een paar maanden later, toen zij zich waarschijnlijk veiliger voelde, ook aangifte heeft gedaan. In een volgende zaak is de opsporing ambtshalve gestart en heeft het slachtoffer geen aangifte gedaan, maar zij is wel gaan verklaren. In de derde zaak heeft een ander dan het slachtoffer aangifte gedaan, omdat het slachtoffer zelf dit niet wilde doen. In de vierde zaak heeft het slachtoffer ontlastend over de verdachte verklaard in een schriftelijke verklaring aan de officier van justitie en ontlastend verklaard tegenover de rechter-commissaris. In de vijfde zaak ging het om twee slachtoffers, die beiden ook geen aangifte wilden doen. Ook hebben zij geen belastende verklaring over de verdachte afgelegd. Tot slot wilde ook in de zesde zaak het slachtoffer geen aangifte doen; zij heeft, integendeel, een voor de verdachte ontlastende verklaring afgelegd.

De verklaringen van de verdachten speelden in vijf van de bestudeerde zaken een rol als bewijsmiddel. Een voorzichtige conclusie die uit deze jurisprudentie te trekken is, lijkt dan ook dat de verklaringen van het slachtoffer niet of nauwelijks meer gewicht in de schaal hoeven te leggen dan de verklaringen van de verdachten.

In de bestudeerde jurisprudentie komen naast de verklaringen van de verdachte en van het slachtoffer als bewijsmiddelen naar voren: getuigenverklaringen, onderzoek naar websites, onderzoek naar paalgegevens, historische telecomgegevens, onderzoek naar de telefoons van slachtoffers en verdachten, processen-verbaal van prostitutiecontroles door de Nederlandse en de Belgische politie, observaties (KMar, politie), financieel onderzoek in het algemeen maar ook specifiek naar geldtransacties, mutaties van de politie, OVC en financieel onderzoek.

De politie heeft ook handelingsruimte op grond van positieve verplichtingen

In het algemeen is opvallend dat er in de zaken die bekeken zijn (vrijwel) geen verweer wordt gevoerd over de inzet van dwangmiddelen of opsporingsbevoegdheden. Zo'n verweer is, met het oog op art. 359a Sv, zeker relevant om de probleemstelling van dit onderzoek te beantwoorden.

Het feit dat ze niet gevoerd worden kan te maken hebben met de raadslieden van de verdachten, maar ook met de geringe kans van slagen van zulke verweren in dit soort zaken. Uit de jurisprudentie van de Hoge Raad blijkt namelijk een duidelijk restrictieve uitleg van de reikwijdte van artikel 359a Sv. Uitgangspunt is dat een verdachte weliswaar recht heeft op een gewaarborgde waarheidsvinding,

maar dit brengt niet met zich mee dat de verdachte een in rechte te ontleen belang heeft bij jegens een derde gepleegd vormverzuim via een onrechtmatige inbreuk op een van diens rechten. De Hoge Raad stelt hier het belang dat de gemeenschap en het slachtoffer hebben bij de waarheidsvinding voorop.

Met andere woorden: als de overheid zich niet houdt aan de regels maar jouw belang als verdachte daar niet rechtstreeks op ziet, kun je als verdachte niets tegen zo'n onzorgvuldigheid (al dan niet bewust begaan) doen. Dat biedt ruimte voor handelen door de politie binnen opsporingsonderzoeken. Sommige van de bestudeerde uitspraken geven hier ook blijk van.

De rechter lijkt een strikte interpretatie te hanteren van de vormverzuimen ex 359a Sv, in het bijzonder de relativiteitseis. Anders gezegd: hier en daar wordt wel (enigszins) onrechtmatig gehandeld, maar de verdachte heeft daar geen rechtens te beschermen belang bij. Bij die stand van zaken heeft de politie vanzelfsprekend – zeker wanneer ze het onderzoek nog niet op naam van een bepaalde verdachte heeft gezet – meer ruimte tot het vergaren van materiaal.

Ter 'rechtvaardiging' van beschreven inbreuken door de politie op de rechten van het slachtoffer, veelal op het recht op privacy, kan worden aangevoerd dat slachtoffers van mensenhandel zich in de regel niet in de positie bevinden waarin zij in vrijheid kunnen besluiten over het doen van aangifte. De aard van het delict mensenhandel, implicerende de uitbuiting van het slachtoffer, maakt dat er voor het slachtoffer geen vrije sfeer is waarin deze aangifte zou kunnen doen nu de machtsverhouding tussen de verdachte en het slachtoffer zich verder strekt dan de 'macht of bescherming' die de politie haar kan bieden. Gelet op het door de samenleving in het algemeen en de (internationale) rechtsgemeenschap in het bijzonder onderkende belang om mensenhandel tegen te gaan, zul je ook creatieve oplossingen van de zijde van de politie moeten accepteren. Ook kan steun gezocht worden bij de 'positieve verplichtingen' als verwoord in de rechtspraak van het EHRM. Op grond daarvan hebben de nationale strafrechtelijke autoriteiten een actieve houding te betrachten bij het bieden van bescherming tegen dergelijke ernstige schendingen van de verdragsrechten zoals het geval is bij mensenhandel (artikel 3 en 8 EVRM).

Daarin ligt een opdracht besloten om als overheid proactief te handelen, dat wil zeggen: om bij gerede aanleiding handelend op te treden. Het feit dat het slachtoffer om een informatief gesprek vraagt of op een aanbod daartoe ingaat, maar ook een melding, TCI-pv en dergelijke gelden daarbij als voldoende aanleiding om een opsporingsonderzoek op te starten. Uit dat oogpunt, en vanwege de prioritering van de bestrijding van zowel mensenhandel als van *gendered*

geweld (het genderspect ligt vaak besloten in het delict mensenhandel), is er ruimte voor 'creatief', proactief optreden door de politie.

Capaciteitsvraagstuk?

Volgens sommige respondenten is het meer een capaciteits- dan een mogelijkhedenvraagstuk om ambtshalve te gaan opsporen. Het argument om niet zonder aangifte te gaan opsporen bij gebrek aan capaciteit lijkt deels valide. Als politie en justitie inderdaad de handen aardig vol hebben aan de zaken met een minderjarig slachtoffer (deze zaken gaan altijd voor), blijft er weinig tijd over voor de andere zaken, die ook nog eens ingewikkelder zijn omdat je daar wel een bewijs van onvrijwilligheid moet hebben.

Aan de andere kant zou in de resterende tijd niet alleen naar zaken met als startpunt een aangifte gekeken moeten worden als deze aangiften 'tegen wil en dank' verkregen zijn. Het is de vraag of verdachtegericht opsporen zo veel meer capaciteit kost als een deel van de respondenten beweert. Zeker als de *intelligence*-functie op orde is. Dit zou eerst onderzocht moeten worden. Bovendien leveren 'gekochte' aangiften kwalitatief ondermaatse bewijsmiddelen, wat ook een bepaald effect op de opbrengst heeft, namelijk zaken die om verkeerde redenen niet tot een veroordeling van een verdachte leiden. Ook hiervoor geldt dat het aanbeveling verdient dit nader uit te zoeken.

Literatuur

- Beijer, A. (2010), Mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting: De interpretatie van artikel 273f Sr. *Delikt en Delinkwent* 8 (2010): 989-1012.
- Bottenberg, M., Valk, J., Kuipers, M. & Weerd, L. de (2012), *Seksuele uitbuiting. Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Driebergen/Woerden: KLPD Dienst Nationale Recherche.
- Brusca, C.S. (2011), Palermo Protocol: The First Ten Years after Adoption. *Global Security Studies*, Summer 2011, Volume 2, Issue 3: 1-20.
- College van procureurs-generaal (2008), *Aanwijzing Mensenhandel geldend van 01-12-2008 t/m 29-06-2013*.
- College van procureurs-generaal (2013), *Aanwijzing Mensenhandel geldend vanaf 01-07-2013*.
- Damen, F.H. (2011a), *De bewijsproblematiek van loverboypraktijken*. Scriptie strafrecht. Nijmegen: Radboud Universiteit, Faculteit Rechtsgeleerdheid.
- Damen, F.H. (2011b), *De bewijsproblematiek van loverboypraktijken*. *Delikt en Delinkwent* 5 (2011): 496-523.
- Dirks, H. (2016), *Het informatief gesprek mensenhandel. Informeren of geïnformeerd worden?* Scriptie researchkunde. Apeldoorn: Politieacademie.
- Dorst, M. van (2016), *Een onderzoek naar de invulling van het informatief gesprek bij een slachtoffer van seksuele uitbuiting*. Scriptie researchkunde. Apeldoorn: Politieacademie (niet gepubliceerd).
- Doornbos, A. (2006), *Je beste vriend? Een onderzoek naar de aangiftebereidheid van slachtoffers van loverboys*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Dijk, J. van (2012), *Mensenhandel gezamenlijk en integraal aanpakken. Samenwerken in een keten in Noord Oost Gelderland?* Scriptie researchkunde. Apeldoorn: Politieacademie.
- E-Quality, BlinN & Comensha (15 juni 2011), *Mensenhandel. Een genderscan op de B9 regeling*. Ontleend aan: <http://www.fairwork.nu/publicaties/rapporten/archief.html> op 03-01-2016.
- EHRM 7 januari 2010 nr. 25965/04 Rantsev v. Cyprus en Rusland.

Factsheet medisch beroepsgeheim. Bijlage bij TK 34 000 XVI, nr. 111, 30 juni 2015, Brief regering. Ontleend aan: <http://www.fomat.nl/beroepsgeheim.html> op 29-01-2016.

Factsheet Mensenhandel (intern document).

Goderie, M. & Boutellier, H. (2009), *Het slachtoffer en zijn ketens. Een studie naar mensenhandel in strafrechtelijk perspectief*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Goderie, M. & Boutellier, H. (2011), Een gevalstudie van mensenhandel. *Proces, tijdschrift voor strafrechtpleging* 90 (2): 71-84.

Goderie, M. m.m.v. Bekking, Y. (2014), *Controle van de prostitutie door de politie. Verkenningen Politie & Wetenschap*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.

Groenestyn, M. van (2013), *Breaking the silence. Onderzoek naar de bereidheid om aangifte te doen onder Hongaarse prostituees en slachtoffers van mensenhandel*. Zoetermeer: Nationale Politie.

Helfferrich, C., Kavemann, B. & Rabe, H. (2010), *Determinanten der Aussagebereitschaft von Opfern des Menschenhandels zum Zweck sexueller Ausbeutung. Eine qualitative Opferbefragung*. Keulen: Wolters Kluwer Deutschland GmbH.

Herwijnen, W. van (2011), *Keerzijde. Verklaringsbereidheid beïnvloedende factoren bij Centraal- en Oost-Europese slachtoffers van mensenhandel*. Driebergen: KLPD/Apeldoorn: Politieacademie.

Jongman, R. (2010), *Aangifte na seksuele uitbuiting*. Driebergen: KLPD/Apeldoorn: scriptie researchkunde Politieacademie.

Kate, W.J.B. ten (2013), *Mensenhandel moderne slavernij. Praktijkwijzer Strafrecht 05*. Deventer: Kluwer.

Klerx-van Mierlo, F., Youngs, D., Oostinga, M., Mergaerts, L., Dale, D. van, & Velde, P. van der (2014), *Bejegening van getraumatiseerde slachtoffers van mensenhandel ten behoeve van coherente of consistente getuigenverklaringen. Een internationaal verkennende studie*. Tilburg/Den Haag: Intervict/WODC.

NRM (2002), *Mensenhandel. Eerste rapportage van de Nationaal Rapporteur*. Den Haag: BNRM.

NRM (2007), *Mensenhandel. Vijfde rapportage van de Nationaal Rapporteur*. Den Haag: BNRM.

NRM (2009), *Mensenhandel. Zevende rapportage van de Nationaal Rapporteur*. Den Haag: BNRM.

- NRM (2012), Speech ter gelegenheid van de aanbidding van het boek *Fatale Fuik* door Henk Werson aan de Nationaal Rapporteur Mensenhandel. Amsterdam, 19 januari 2012.
- NRM (2014a), *Mensenhandel in en uit beeld II*. Den Haag: BNRM.
- NRM (2014b), Factsheet bij Mensenhandel in en uit beeld II. Den Haag: BNRM.
- NRM (2016). Arrest L.E. versus Griekenland: positieve verplichtingen van staten bij mensenhandel. Nieuwsbericht 09-06-2016.
- Roeleven, B. (2013), *De geringste aanwijzing. De signalering en toegang tot bijstand en ondersteuning van slachtoffers van mensenhandel*. Tilburg: masterscriptie Faculteit Rechtsgeleerdheid Universiteit van Tilburg.
- Stoffels, C. & Goderie, M. (2014). Een integrale aanpak van seksuele uitbuiting. *Het Tijdschrift voor de Politie* 76(4/5):6-10.
- Verhoeven, M., Gestel, B. van, & Jong, D. de (2011), *Mensenhandel in de Amsterdamse raamprostitutie. Een onderzoek naar aard en opsporing van mensenhandel*. Den Haag: WODC.
- Werson, H. (2012), *De fatale fuik. Achter de schermen van mensenhandel en gedwongen prostitutie in Nederland*. Best: Uitgeverij PMA.
- Wouden, M. van der (2015), Over verbaliseren en sfeer creëren. *Proces, tijdschrift voor strafrechtspleging* 94 (1): 3-5.
- Wubbolts, H. (2016), *Alles van waarde is weerloos. Onderzoek naar de verklaringsbereidheid van Roemeense prostituees*. Apeldoorn: scriptie researchkunde Politieacademie.

Vindplaatsen van de zaken in hoofdstuk 4

Zaak 1

<http://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:RBOBR:2013:CA1965>.

Zaak 2

In eerste aanleg:

<http://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:RBAMS:2009:BK7603>.

<http://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:RBAMS:2009:BK7604>.

In hoger beroep:

<http://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:GHAMS:2011:BQ1657>.

<http://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:GHAMS:2011:BQ1658>.

Zaak 3

<http://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:RBMNE:2015:742>.

Zaak 4

<http://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:RBZUT:2012:BX5202>.

Zaak 5

In eerste aanleg:

<http://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:RBOVE:2013:2313>.

In hoger beroep:

<http://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:GHARL:2014:9146>.

Zaak 6

<http://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:RBOBR:2013:CA1965>.

Bijlagen

1 Artikel 273f Sr

Art. 273f Sr is opgenomen in de titel ‘Misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid’. Het artikel geldt sinds 1 september 2006. Per 12 juni 2009 is het toenmalige lid 4 geschrapt, het artikel gedeeltelijk vernummerd en de strafmaat verhoogd. Per 1 april 2013 is de strafmaat opnieuw verhoogd.

Wetboek van Strafrecht

Geldend van 20-04-2016 t/m heden

Artikel 273f

1. Als schuldig aan mensenhandel wordt met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren of geldboete van de vijfde categorie gestraft:
 - 1°. degene die een ander door dwang, geweld of een andere feitelijke of door dreiging met geweld of een andere feitelijke, door afpersing, fraude, misleiding dan wel door misbruik van uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht, door misbruik van een kwetsbare positie of door het geven of ontvangen van betalingen of voordelen om de instemming van een persoon te verkrijgen die zeggenschap over die ander heeft, werft, vervoert, overbrengt, huisvest of opneemt, met inbegrip van de wisseling of overdracht van de controle over die ander, met het oogmerk van uitbuiting van die ander of de verwijdering van diens organen;
 - 2°. degene die een ander werft, vervoert, overbrengt, huisvest of opneemt, met inbegrip van de wisseling of overdracht van de controle over die ander, met het oogmerk van uitbuiting van die ander of de verwijdering van diens organen, terwijl die ander de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt;
 - 3°. degene die een ander aanwerft, medeneemt of ontvoert met het oogmerk die ander in een ander land ertoe te brengen zich beschikbaar te stellen tot het verrichten van seksuele handelingen met of voor een derde tegen betaling;

- 4°. degene die een ander met een van de onder 1° genoemde middelen dwingt of beweegt zich beschikbaar te stellen tot het verrichten van arbeid of diensten of zijn organen beschikbaar te stellen dan wel onder de onder 1° genoemde omstandigheden enige handeling onderneemt waarvan hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat die ander zich daardoor beschikbaar stelt tot het verrichten van arbeid of diensten of zijn organen beschikbaar stelt;
 - 5°. degene die een ander ertoe brengt zich beschikbaar te stellen tot het verrichten van seksuele handelingen met of voor een derde tegen betaling of zijn organen tegen betaling beschikbaar te stellen dan wel ten aanzien van een ander enige handeling onderneemt waarvan hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat die ander zich daardoor beschikbaar stelt tot het verrichten van die handelingen of zijn organen tegen betaling beschikbaar stelt, terwijl die ander de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt;
 - 6°. degene die opzettelijk voordeel trekt uit de uitbuiting van een ander;
 - 7°. degene die opzettelijk voordeel trekt uit de verwijdering van organen van een ander, terwijl hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat diens organen onder de onder 1° bedoelde omstandigheden zijn verwijderd;
 - 8°. degene die opzettelijk voordeel trekt uit seksuele handelingen van een ander met of voor een derde tegen betaling of de verwijdering van diens organen tegen betaling, terwijl die ander de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt;
 - 9°. degene die een ander met een van de onder 1° genoemde middelen dwingt dan wel beweegt hem te bevoordelen uit de opbrengst van diens seksuele handelingen met of voor een derde of van de verwijdering van diens organen.
2. Uitbuiting omvat ten minste uitbuiting van een ander in de prostitutie, andere vormen van seksuele uitbuiting, gedwongen of verplichte arbeid of diensten, met inbegrip van bedelarij, slavernij en met slavernij te vergelijken praktijken, dienstbaarheid en uitbuiting van strafbare activiteiten.
 3. De schuldige wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren of geldboete van de vijfde categorie, indien:
 - 1°. de feiten, omschreven in het eerste lid, worden gepleegd door twee of meer verenigde personen;

- 2°. degene ten aanzien van wie de in het eerste lid omschreven feiten worden gepleegd een persoon is die de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt dan wel een ander persoon is bij wie misbruik van een kwetsbare positie wordt gemaakt;
- 3°. de feiten, omschreven in het eerste lid, zijn voorafgegaan, vergezeld of gevolgd van geweld.
4. Indien een van de in het eerste lid omschreven feiten zwaar lichamelijk letsel ten gevolge heeft of daarvan levensgevaar voor een ander te duchten is, wordt gevangenisstraf van ten hoogste achttien jaren of geldboete van de vijfde categorie opgelegd.
5. Indien een van de in het eerste lid omschreven feiten de dood ten gevolge heeft, wordt levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste dertig jaren of geldboete van de vijfde categorie opgelegd.
6. Onder kwetsbare positie wordt mede begrepen een situatie waarin een persoon geen andere werkelijke of aanvaardbare keuze heeft dan het misbruik te ondergaan.
7. Artikel 251 is van overeenkomstige toepassing.

2 Gewijzigd Voorstel van Wet (Implementatie van de Richtlijn 2011/36/EU)

Eerste Kamer der Staten-Generaal

1

Vergaderjaar 2012–2013

33 309

Implementatie van de richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en de Raad inzake voorkoming en bestrijding van mensenhandel, de bescherming van slachtoffers ervan, en ter vervanging van kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad (PbEU L 101)

A

GEWIJZIGD VOORSTEL VAN WET

2 april 2013

Wij Beatrix, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is het Wetboek van Strafrecht te wijzigen ter implementatie van de richtlijn nr. 2011/36/EU van het Europees Parlement en de Raad inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel, de bescherming van slachtoffers ervan, en ter vervanging van kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL I

Het Wetboek van Strafrecht wordt als volgt gewijzigd:

A

Artikel 5 wordt als volgt gewijzigd:

1. In het eerste lid, onderdeel 3°, vervalt «en 273f».

2. In het eerste lid, onderdeel 5°, vervalt de zinsnede: «artikel 273f, voor zover het feit is gepleegd ten aanzien van een persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt, en in».

3. In het eerste lid wordt, onder vervanging van de punt aan het slot van onderdeel 5° door een puntkomma, een onderdeel toegevoegd, luidende: 6°. aan het misdrijf omschreven in artikel 273f.

4. In het tweede lid wordt «onderdelen 2° en 3°» vervangen door: onderdelen 2°, 3°, 5° en 6°.

B

Artikel 5a wordt als volgt gewijzigd:

1. In het eerste lid vervalt «en 273f».

2. In het tweede lid vervalt de zinsnede: «artikel 273f, voor zover het feit is gepleegd ten aanzien van een persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt, en in».

3. In het derde lid vervalt de zinsnede: «artikel 273f, voor zover het feit is gepleegd ten aanzien van een persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt, en in».

4. Onder vernummering van het vierde tot vijfde lid wordt een lid ingevoegd, luidende:

4. De Nederlandse strafwet is toepasselijk op de vreemdeling die een vaste woon- of verblijfplaats in Nederland heeft en zich buiten Nederland schuldig maakt aan het misdrijf omschreven in artikel 273f.

C

Artikel 273f wordt als volgt gewijzigd:

1. In het eerste lid, onderdelen 1° en 2°, wordt na «opneemt,» ingevoegd: met inbegrip van de wisseling of overdracht van de controle over die ander,

2. Het tweede lid komt te luiden:

2. Uitbuiting omvat ten minste uitbuiting van een ander in de prostitutie, andere vormen van seksuele uitbuiting, gedwongen of verplichte arbeid of diensten, met inbegrip van bedelarij, slavernij en met slavernij te vergelijken praktijken, dienstbaarheid en uitbuiting van strafbare activiteiten.

3. Het derde lid, onderdeel 2°, komt te luiden:

2°. degene ten aanzien van wie de in het eerste lid omschreven feiten worden gepleegd een persoon is die de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt dan wel een ander persoon is bij wie misbruik van een kwetsbare positie wordt gemaakt;

4. Aan het derde lid wordt, onder vervanging van de punt aan het slot van onderdeel 2° door een puntkomma, een onderdeel toegevoegd, luidende:

3°. de feiten, omschreven in het eerste lid, zijn voorafgegaan, vergezeld of gevolgd van geweld.

5. Onder vernummering van het zesde lid tot zevende lid, wordt een lid ingevoegd, luidende:

6. Onder kwetsbare positie wordt mede begrepen een situatie waarin een persoon geen andere werkelijke of aanvaardbare keuze heeft dan het misbruik te ondergaan.

ARTIKEL II

Indien het bij Koninklijke boodschap van 6 juli 2011 ingediende voorstel tot Wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en het Wetboek van Strafrecht BES met het oog op de verruiming van de mogelijkheden tot strafrechtelijke aanpak van huwelijksdwang, polygamie en vrouwelijke genitale verminking (Kamerstukken 32 840) tot wet is of wordt verheven en die wet eerder in werking is getreden of treedt dan deze wet wordt deze wet als volgt gewijzigd:

A

Artikel I wordt als volgt gewijzigd:

1. Onderdeel A, onder 3 en 4, komt te luiden:

3. In het eerste lid wordt onder vernumming van onderdeel 6° tot onderdeel 7°, een onderdeel ingevoegd, luidende:
6°. aan het misdrijf omschreven in artikel 273f;

4. In het tweede lid wordt «en 6°» vervangen door: , 6° en 7°.

2. Onderdeel B komt te luiden:

B

Artikel 5a wordt als volgt gewijzigd:

a. Het eerste lid wordt als volgt gewijzigd:

1. In onderdeel 1°, vervalt «en 273f».

2. In onderdeel 3°, vervalt de zinsnede: «artikel 273f, voor zover het feit is gepleegd ten aanzien van een persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt, en in».

3. In onderdeel 4°, vervalt de zinsnede: «artikel 273f, voor zover het feit is gepleegd ten aanzien van een persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt, en in».

4. Onder vernumming van onderdeel 6° tot onderdeel 7°, wordt een onderdeel ingevoegd, luidende:
6°. aan het misdrijf omschreven in artikel 273f;

b. In het tweede lid wordt «en 6°» vervangen door: , 6° en 7°

ARTIKEL III

Indien het bij Koninklijke boodschap van 6 juli 2011 ingediende voorstel tot Wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en het Wetboek van Strafrecht BES met het oog op de verruiming van de mogelijkheden tot strafrechtelijke aanpak van huwelijksdwang, polygamie en vrouwelijke genitale verminking (Kamerstukken 32 840) tot wet is of wordt verheven en die wet later in werking treedt dan deze wet, wordt die wet als volgt gewijzigd:

Artikel I wordt als volgt gewijzigd:

1. Onderdeel A komt te luiden:

A

Artikel 5 wordt als volgt gewijzigd:

1. In het eerste lid wordt, onder vervanging van de punt aan het slot van onderdeel 6° door een puntkomma, een onderdeel toegevoegd, luidende: 7°. aan het misdrijf omschreven in artikel 284, eerste lid, voor zover het feit oplevert dwang tot het aangaan van een huwelijk.

2. In het tweede lid wordt «en 6°» vervangen door: , 6° en 7°.

2. Onderdeel B, artikel 5a, wordt als volgt gewijzigd:

a. Het eerste lid wordt als volgt gewijzigd:

1. In onderdeel 1° vervalt «en 273f».

2. In onderdelen 3° en 4° vervalt de zinsnede: «artikel 273f, voor zover het feit is gepleegd ten aanzien van een persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt, en in».

3. Onder vernummering van onderdeel 6° tot onderdeel 7° wordt een onderdeel ingevoegd, luidende:

6°. aan het misdrijf omschreven in artikel 273f.

b. In het tweede lid wordt «en 6°» vervangen door: , 6° en 7°.

ARTIKEL IIIA

De navolgende bepalingen worden vastgesteld, die kunnen worden aangehaald als Wet Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen.

Artikel 1

Er is een Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen.

Artikel 2

1. De Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen wordt in zijn werkzaamheden ondersteund door een bureau. Het bureau en de Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen vormen samen het instituut Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen.

2. De medewerkers van het bureau leggen voor hun werkzaamheden uitsluitend verantwoording af aan de Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen.

3. Op voordracht van de Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen voorziet Onze Minister van Veiligheid en Justitie in de benoeming, bevordering en het ontslag van de medewerkers van het bureau.

4. Onze Minister van Veiligheid en Justitie draagt, na overleg met de Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen, zorg voor de nodige voorzieningen ten behoeve van de werkzaamheden van het instituut Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen.

Artikel 3

1. De Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen wordt bij koninklijk besluit benoemd op voordracht van Onze Minister van Veiligheid en Justitie, na overleg met Onze Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Hij wordt benoemd voor ten hoogste vier jaar. Herbenoeming kan voor ten hoogste vier jaar plaatsvinden.

3. De Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen wordt op eigen aanvraag ontslagen. Hij kan voorts bij koninklijk besluit worden geschorst en ontslagen wegens ongeschiktheid, onbekwaamheid of op andere zwaarwegende gronden.

Artikel 4

De Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen regelt zijn werkwijze en die van het bureau.

Artikel 5

De Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen heeft tot taak:

- a. het onderzoeken van de ontwikkelingen in de omvang en kenmerken van mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen alsmede de effecten van genomen beleidsmaatregelen in de aanpak van mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen;
- b. het adviseren van de regering over de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen;
- c. het periodiek rapporteren aan de regering door toezending van zijn rapporten ten aanzien van mensenhandel en ten aanzien van seksueel geweld tegen kinderen aan Onze Minister van Veiligheid en Justitie.

Artikel 6

De Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen vervult zijn taak in onafhankelijkheid.

Artikel 7

1. De rapporten, genoemd in artikel 5, onder c, bevatten in ieder geval:
 - a. een verantwoording van de wijze van onderzoek;
 - b. de resultaten van het verrichte onderzoek en de daarop gebaseerde conclusies;
 - c. aanbevelingen ter verbetering van de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen.
2. De aanbevelingen, genoemd in het eerste lid, onder c, kunnen zich richten tot de centrale overheid, lokale overheid en andere bestuursorganen, tot internationale organisaties, non-gouvernementele organisaties en tot andere betrokkenen.
3. Onze Minister van Veiligheid en Justitie zendt de rapporten ter kennisneming aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Artikel 8

De Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen stelt ieder jaar een jaarplan op en zendt dit aan Onze Minister van Veiligheid en Justitie.

Artikel 9

Elke vier jaar wordt het instituut van de Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen geëvalueerd. Aan de hand van de evaluatie wordt gezien of wijziging van de taken van de Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen gewenst is.

ARTIKEL IIIB

De Regeling instelling Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen 2012 wordt ingetrokken.

ARTIKEL IV

De artikelen van deze wet treden in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip, dat voor de verschillende artikelen of onderdelen daarvan verschillend kan worden vastgesteld.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Veiligheid en Justitie,

3 Het jurisprudentieonderzoek

Bij het jurisprudentieonderzoek gaat het om de beantwoording van de onderzoeksvraag of er jurisprudentie te vinden is waaruit naar voren komt dat het niet alleen op papier, maar ook in de praktijk mogelijk is om ambtshalve (een verdachte van) mensenhandel op te sporen, te vervolgen en te berechten.

Hiervoor is gezocht in gepubliceerde jurisprudentie op www.rechtspraak.nl. Er is gezocht in het rechtsgebied strafrecht bij alle rechtbanken, gerechtshoven en de Hoge Raad. De zoektermen, die daarbij gehanteerd zijn, zijn ‘mensenhandel + geen aangifte’, ‘uitbuiting + geen aangifte’, ‘273f + geen aangifte’, ‘lover-boy + geen aangifte’.

Aanvankelijk was de verwachting dat er niet veel uitspraken te vinden zouden zijn. Toch leverde de zoekslag veel hits op. Ook veel uitspraken waarbij sprake was van meerdere slachtoffers van wie een deel wel aangifte had gedaan en een deel niet. Als de uitbuiting van het slachtoffer dat geen aangifte heeft gedaan of anderszins verklaard wel bewezen wordt geacht, is het de vraag in hoeverre de aangiften van de andere personen hierop van invloed zijn geweest. Deze uitspraken vielen daarom ook af.

Vervolgens is nog een aantal malen met nieuwe zoektermen gezocht naar aanleiding van lezing van de zaken die de eerste zoekslag opgeleverd had om inhoudelijke verweren van de advocaat op het spoor te komen. Dit leverde weer nieuwe uitspraken op die niet naar boven waren gekomen met de zoekterm ‘geen aangifte’.

Doel van dit deelonderzoek was niet om de omvang vast te stellen, maar een zoektocht naar mogelijkheden. Daarom zijn uiteindelijk zes zaken uitgekozen die met elkaar het gehele spectrum bestrijken van zaken waarbij succesvol is gestart met ambtshalve opsporing. Alle gepresenteerde zaken hebben geleid tot een veroordeling voor mensenhandel, een operationalisering voor het begrip ‘succes’ uit de probleemstelling.

Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap

Voorzitter	prof. dr. H.G. van de Bunt Hoogleraar Criminologie Erasmus Universiteit Rotterdam
Leden	mr. drs. C. Bangma Politieacademie, Hoofd School voor Hogere Politiekunde mr. W.M. de Jongste Projectbegeleider Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum Ministerie van Veiligheid en Justitie prof. dr. P. van Reenen Van Reenen-Russel Consultancy b.v. Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM) Universiteit Utrecht drs. J.W. Swaan EMPM Politie, Eenheid Amsterdam drs. M. van Tankeren Operational auditor, onderzoeker Eenheid Den Haag
Secretariaat	Programmabureau Politie & Wetenschap Politieacademie Arnhemseweg 348 7334 AC Apeldoorn Postbus 834 7301 BB Apeldoorn www.politeenwetenschap.nl

Uitgaven in de reeks Politiekunde

1. **Criminaliteit in de virtuele ruimte**
P. van Amersfoort, L. Smit & M. Rietveld, DSP-groep, Amsterdam/
TNO-FEL, Den Haag, 2002
2. **Cameratoezicht. Goed bekeken?**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke,
Arnhem, 2002
3. **De 10 stappen van Publiek-Private Samenwerking (PPS)**
J.C. Wever, A.A. van Pel & L. Smit, DSP-groep, Amsterdam/TNO-FEL,
Den Haag, 2002
4. **De opbrengst van projecten. Een verkennend onderzoek naar de bijdrage van projecten aan diefstalbestrijding**
C.J.E. In 't Velt, e.a., NPA-Onderzoeksgroep, LSOP, Apeldoorn, 2003
5. **Cameratoezicht. De menselijke factor**
A. Weitenberg, E. Jansen, I. van Leiden, J. Kerstholt & H.B. Ferwerda,
Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/TNO, Soesterberg, 2003
6. **Jeugdgroepen in beeld. Stappenplan en randvoorwaarden voor de shortlist-methodiek**
H.B. Ferwerda & A. Kloosterman, Advies- en Onderzoeksgroep Beke &
Politieregio Gelderland-Midden, Arnhem, 2004 (vierde druk 2006)
7. **Hooligans in beeld. Van informatie naar aanpak**
H.B. Ferwerda & O. Adang, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/
Onderzoeksgroep Politieacademie Apeldoorn, 2005
8. **Richtlijnen auditieve confrontatie**
J.H. Kerstholt, A.G. van Amelsfoort, E.J.M. Jansen & A.P.A. Broeders, TNO
Defensie en Veiligheid, Soesterberg/Politieacademie, Apeldoorn/NFI,
Den Haag, 2005
9. **Niet verschenen**
10. **De opsporingsfunctie binnen de gebiedsgebonden politiezorg**
O. Zoomer, IPIT, Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstuk-
ken, Universiteit Twente, 2006
11. **Inzoomen en uitzoomen op Zaandam**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke,
Arnhem 2006
12. **Aansprakelijkheidsmanagement politie. Beschrijving, analyse en handreiking**
E.R. Muller, J.E.M. Polak, C.J.J.M. Stoker m.m.v. M.L. Diepenhorst &
S.H.E. Janssen, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement,
Den Haag/Faculteit der Rechtsgeleerdheid Universiteit Leiden, 2006

13. **Cold cases – een hot issue**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2006
14. **Adrenaline en reflectie. Hoe leren politiemensen op de werkplek?**
A. Beerepoot & G. Walraven e.a., DSP-groep BV, Amsterdam/Walraven onderzoek en advies, 2007
15. **Tussen aangifte en zaak. Een referentiekader voor het aangifteproces**
W. Landman, L.A.J. Schoenmakers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, adviseurs en managers, Amersfoort, 2007
16. **Baat bij de politie. Een onderzoek naar de opbrengsten voor burgers van het optreden van de politie**
M. Goderie & B. Tierolf, m.m.v. H. Boutellier & F. Dekker, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2008
17. **Hoeveel wordt het vandaag? Een studie naar de kans op voetbalgeweld en het veiligheidsbeleid bij voetbalwedstrijden**
E.J. van der Torre, R.F.J. Spaaij & E.D. Cachet, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2008
18. **Overbelast? De administratieve belasting van politiemensen bij de afhandeling van jeugdzaken**
G. Brummelkamp & M. Linssen, EIM, Zoetermeer, 2008
19. **Geografische daderprofilering. Een inventarisatie van randvoorwaarden en succesfactoren**
G. te Brake & A. Eikelboom, TNO Defensie en Veiligheid, Soesterberg, 2008
20. **Solosurveillance. Kosten en baten**
S.H. Esselink, J. Broekhuizen & F.M.H.M. Driessen, Bureau Driessen, 2009
21. **Onderzoek naar de mogelijke meerwaarde van AWARE voor de politie. Ervaringen met een nieuwe aanpak van belaging door ex-partners**
M.Y. Bruinsma, J. van Haaf, R. Römken & L. Balogh, IVA Beleidsonderzoek en Advies, i.s.m. INTERVICT/Universiteit van Tilburg, 2008
22. **Gebiedsscan criminaliteit en overlast. Een methodiekbeschrijving**
B. Beke, E. Klein Hofmeijer & P. Versteegh, Bureau Beke, Arnhem, 2008
23. **Informatiemanagement binnen de politie. Van praktisch tot normatief kader**
V. Bekkers, M. Thaens, G. van Straten & P. Siep; m.m.v. A. Dijkshoorn, Center for Public Innovation, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2009
24. **Nodale praktijken. Empirisch onderzoek naar het nodale politieconcept**
H.B. Ferwerda, E.J. van der Torre & V. van Bolhuis, Bureau Beke, Arnhem/COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009

25. **Rellen om te tellen. Een studie naar grootschalige openbare-ordeverstoringen en notoire ordeverstoorers**
I. van Leiden, N. Arts & H.B. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2009
- 26a. **Verbinden van politie- en veiligheidszorg. Politie en partners over signaleren & adviseren**
W. Landman, P. van Beers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2009
- 26b. **Politiepolitiek. Een empirisch onderzoek naar politieke signalering & advisering**
E.J.A. Bervoets, E.J. van der Torre & J. Dobbelaar m.m.v. N. Koeman, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009
27. **De politie aan zet: de aanpak van veelplegers in Deventer**
I. Bakker & M. Krommendijk, IPIT, Enschede, 2009
28. **Boven de pet? Een onderzoek naar grootschalige ordehandhaving in Nederland**
O.M.J. Adang (redactie), S.E. Bierman, K. Jagernath-Vermeulen, A. Melsen, M.C.J. Nogarede & W.A.J. van Oorschot, Politieacademie, Apeldoorn, 2009
29. **Rellen in Ondiep. Ontstaan en afhandeling van grootschalige ordeverstoring in een Utrechtse achterstandswijk**
G.J.M. van den Brink, M.Y. Bruinsma (redactie), L.J. de Graaf, M.J. van Hulst, M.P.C.M. Jochoms, M. van de Klomp, S.R.F. Mali, H. Quint, M. Siesling, G.H. Vogel, Politieacademie, Apeldoorn, 2010
30. **Burgerparticipatie in de opsporing. Een onderzoek naar aard, werkwijzen en opbrengsten**
A. Cornelissens & H. Ferwerda (redactie), met medewerking van I. van Leiden, N. Arts & T. van Ham, Bureau Beke, Arnhem, 2010
31. **Poortwachters van de politie. Meldkamers in dagelijks perspectief**
J. Kuppens, E.J.A. Bervoets & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem & COT, Den Haag, 2010
32. **Het integriteitsbeleid van de Nederlandse politie: wat er is en wat ertoe doet**
M.H.M. van Tankeren, Onderzoeksgroep Integriteit van Bestuur, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
33. **Civiele politie op vredesmissie. Uitzendervaringen van Nederlandse politie-functionarissen**
H. Sollie, Universiteit Twente, Enschede, 2010
34. **Ten strijde tegen overlast. Jongerenoverlast op straat: is de Engelse aanpak geschikt voor Nederland?**
M.L. Koemans, Universiteit Leiden, 2010

35. **Het districtelijk opsporingsproces; de black box geopend**
R.M. Kouwenhoven, R.J. Morée & P. van Beers, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2010
36. **Balanceren tussen alert maken en onrust voorkomen. Publiekscommunicatie over seriële schokkende incidenten (casestudy Lelystad)**
A.J.E. van Hoek, m.m.v. P.F. van Soomeren, M.D. Abraham & J. de Kleuver, DSP-groep, Amsterdam, 2011
37. **Sturing van blauw. Een onderzoek naar operationele sturing in de basispolitiezorg**
W. Landman, m.m.v. M. Malipaard, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2011
38. **Onder het oppervlak. Een onderzoek naar ontwikkelingen en (a)select optreden rond preventief fouilleren**
J. Kuppens, B. Bremmers, E. van den Brink, K. Ammerlaan & H.B. Ferwerda, m.m.v. E.J. van der Torre, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag, 2011
39. **Naar eigen inzicht? Een onderzoek naar beoordelingsruimte van en grenzen aan de identiteitscontrole**
J. Kuppens, B. Bremmers, K. Ammerlaan & E. van den Brink, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag, 2011
40. **Toezicht op zedendelinquenten door de politie in samenwerking met de reclassering**
H.G. van de Bunt, N.L. Holvast & J. Plaisier, Erasmus Universiteit, Rotterdam/Impact R&D, Amsterdam, 2012
41. **Daders over cameratoezicht**
H.G.A. van Schijndel, A. Schreijenberg, G.H.J. Homburg & S. Dekkers, Regioplan Beleidsonderzoek, Amsterdam, 2012
42. **Aanspreken op straat. Het werk van de straatcoach in al zijn verschijningsvormen**
L. Loef, K. Schaafsma & N. Hilhorst, DSP-groep, Amsterdam, 2012
43. **De organisatie van de opsporing van cybercrime door de Nederlandse politie**
N. Struiksma, C.N.J. de Vey Mestdagh & H.B. Winter, Pro Facto, Groningen/Kees de Vey Mestdagh, Groningen, 2012
44. **Politie in de netwerksamenleving. De opbrengst van de politieke netwerkfunctie voor de kerntaken opsporing en handhaving openbare orde en de sturing hierop in de gebiedsgebonden politiezorg**
I. Helsloot, J. Groenendaal & E.C. Warners, Crisislab, Renswoude, 2012
45. **Tegenspraak in de opsporing. Verslag van een onderzoek**
R. Salet & J.B. Terpstra, Radboud Universiteit Nijmegen, 2012

46. **Tunnelvisie op tunnelvisie? Een verkennend en experimenteel onderzoek naar de besluitvorming door VKL-teams met betrekking tot het onderkennen van tunnelvisie en andere procesaspecten**
I. Helsloot, J. Groenendaal & B. van 't Padje, Crisislab, Renswoude, 2012
47. **M.-waarde. Een onderzoek naar de bijdrage van Meld Misdaad Anoniem aan de politionele opsporing**
M.C. van Kuik, S. Boes, N. Kop, M. den Hengst-Bruggeling, T. van Ham & H. Ferwerda, Politieacademie, Apeldoorn/Bureau Beke, Arnhem, 2012
48. **Seriebrandstichters. Een verkennend onderzoek naar dadertekenen en delictpatronen**
Y. Schoenmakers, A. van Wijk & T. van Ham, Bureau Beke, Arnhem, 2012
49. **Van wie is de straat? Methodiek en lessen voor de politie om ongrijpbare veiligheidsfenomenen grijpbaar te maken – op basis van vijf praktijkcasus**
H. Ferwerda, T. van Ham, B. Bremmers, K. Tijhof & M. Grotens, Bureau Beke, Arnhem, 2013
50. **Recherchesamenwerking in de Euregio Maas-Rijn. Knooppunten, knelpunten en kansen**
H. Nelen, M. Peters & M. Vanderhallen, Politieacademie, Apeldoorn/ Universiteit Maastricht, 2013
51. **De operationele politiebriefing onderzocht. Een onderzoek naar de effectiviteit van de operationele politiebriefing**
A. Scholtens, J. Groenendaal & I. Helsloot, Crisislab, Renswoude 2013
- 51a. **De operationele politiebriefing onderzocht (2). Een actie(vervolg)onderzoek om tot een effectievere politiebriefing te komen**
A. Scholtens, Crisislab, Renswoude 2015
52. **Sociale media: factor van invloed op onrustsituaties?**
R.H. Johannink, I. Gorissen & N.K. van As, Politieacademie Apeldoorn/ VDMMP, Houten, 2013
53. **De terugkeer van zedendelinquenten in de wijk**
C.E. Huls & J.G. Brouwer, Politieacademie, Apeldoorn/Rijksuniversiteit Groningen/Centrum voor Openbare Orde en Veiligheid, Groningen, 2013
54. **Van meld- naar aantoonplicht. Een onderzoek naar een systeem van digitale surveillance**
C. Veen & J.G. Brouwer, Politieacademie, Apeldoorn/Rijksuniversiteit Groningen, 2013

55. **Heterdaadkracht in twee Haagse pilotgebieden**
B. van Dijk, J.B. Terpstra & P. Hulshof, Politieacademie, Apeldoorn/DSP-groep, Amsterdam, 2013
56. **Inzet op Maat. Onderzoek naar kenmerken en mogelijkheden van duurzame inzetbaarheid van oudere medewerkers**
H. de Blouw, I.R. Kolkhuis Tanke & C.C. Sprenger, Politieacademie, Apeldoorn, 2013
57. **Interventies in de opsporing. Impulsen in kwaliteit en effectiviteit van het opsporingsproces**
R.M. Kouwenhoven, R.J. Morée & P. van Beers, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2013
58. **De plaats delict in beeld. Fotografie in de dagelijkse en gesimuleerde praktijk**
G. Vanderveen & J. Roosma, Instituut voor Strafrecht & Criminologie, Universiteit Leiden, 2013
59. **Jeugdgroepen van toen. Een casusonderzoek naar de leden van drie criminele jeugdgroepen uit het einde van de vorige eeuw**
H. Ferwerda, B. Beke & E. Bervoets, Bureau Beke, Arnhem/Beke Advies, Arnhem/LokaleZaken, Rotterdam, 2013
60. **Tussen hei en hoofdbureau. Leiderschapsontwikkeling bij de politie**
W. Landman, M. Brussen & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2013
61. **Gemeentelijk blauw. Het dagelijks werk van gemeentelijke handhavers in beeld**
E. Bervoets, J. Bik & M. de Groot, LokaleZaken, Rotterdam, 2013
62. **Excessief geweld op en om de voetbalvelden. Praktijkonderzoek naar omvang, ernst en aanpak van 'voetbalgeweld'**
P. Duijvestijn, B. van Dijk, P. van Egmond, M. de Groot, D. van Sommeren & A. Verwest, DSP-groep, Amsterdam, 2013
63. **Beeld van gezag bij de politie. Maatschappelijke verbeelding en de impact van gezagsbeelden op burgers**
H. de Mare, B. Mali, M. Bleecke & G. van den Brink, m.m.v. Motivation, Tilburg University, Stichting IVMV, Leiden, 2014
64. **Informatiegestuurde dienders. Informatiesturing tussen theorie en praktijk**
A. van Sluis, P. Siep, V. Bekkers, m.m.v. M. Thaens & G. Straten, Center for Public Innovation, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2014
65. **Hard op weg. Onderzoek aanpak verkeersveelplegers**
B. Bieleman, M. Boendermaker, R. Mennes & J. Snippe, INTRAVAL, Groningen/Rotterdam, 2014

66. **Tussen hulp en hype. De inzet van opsporingsberichtgeving in ontvoeringszaken**
Y.M.M. Schoenmakers, J.V.O.R. Doekhie & J.C. Knotter, Yvette Schoenmakers Onderzoek en advies, Weesp, 2014
67. **Nachtdienst bij de politie en verkeersveiligheid. Onderzoek naar ervaringen van politieagenten met verkeersonveiligheid in woon-werkverkeer na de nachtdienst**
P. Boekhoorn, BBSO, Nijmegen, 2014
68. **Buit van woninginbraak. Onderzoek onder inbrekers en helers**
J. Snippe, M. Sijtsma, R. Mennes & B. Bieleman, INTRAVAL, Groningen/Rotterdam, 2014
69. **Privaat blauw. Portiers, evenementbeveiligers en voetbalstewards op risicovolle locaties en tijdens risicovolle momenten**
E. Bervoets & S. Eijgenraam, LokaleZaken, Rotterdam, 2014
70. **Met grof geschut. Reconstructie van een moordonderzoek binnen de criminele woonwagenwereld**
I. van Leiden, B. Bremmers & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2014
71. **Met fluwelen handschoenen? Politie en de omgang met verwarde personen in Amsterdam**
J. Kuppens, T. Appelman, T. van Ham & A. van Wijk, Bureau Beke, Arnhem, 2015
- 72a. **Vermisten op de kaart. Aard en omvang van langdurige vermissingen**
I. van Leiden & M. Hardeman, Bureau Beke, Arnhem, 2015
73. **Van intel tot operatie. De impact van veiligheidsanalisten bij de aanpak van misdaad**
M. den Hengst, M. Bruinsma, Y. Schoenmakers, W. Niepce, Bureau Bruinsma, Tilburg, 2015
74. **De bestuurlijke rapportage. Gezamenlijke inspanning in de aanpak van (georganiseerde) criminaliteit en overlast**
I. Gorissen, m.m.v. R.H. Johannink, PBLQ, Den Haag, 2015
75. **De aangifte van delicten bij de multichannelstrategie van de politie**
P. Boekhoorn & J. Tolsma, Bureau Boekhoorn/Radboud Universiteit, Nijmegen, 2016
76. **Die pakken we toch niet op? Afstemming tussen politie en Openbaar Ministerie in zaken van veelvoorkomende aangiftecriminaliteit**
R. Kouwenhoven & L. Kleijer-Kool, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2016

77. **Het real-time informeren van noodhulpeenheden. Een onderzoek naar de RTI-functie om frontlijnpolitiefunctionarissen snel te voorzien van relevante informatie**
A. Scholtens, M. den Hengst & R. Waterreus, Crisisslab, Renswoude/ Politieacademie, Apeldoorn, 2016
78. **Hoe lang kun je 'schijt hebben'? Dertien desisters uit criminele jeugdgroepen aan het woord**
C.E. Hoogeveen, A.E. van Burik & B.J. de Jong, m.m.v. E.M. Klooster, Bureau Alpha, 's-Hertogenbosch/VanMontfoort, Woerden, 2016
79. **Onbenutte kansen. Een onderzoek naar het gebruik van restinformatie in de opsporing**
L. Scholten & A. van Wijk, m.m.v. B. Bremmers, Bureau Beke, Arnhem, 2016
80. **Verbale leugendetectie-wizards**
G. Bogaard & E.H. Meijer, Maastricht University, 2016